

AALBORG UNIVERSITET
KØBENHAVN

Aalborg Universitet København
A. C. Meyers Vænge 15
2450 København SV
Danmark

Sekretær: Lene Wenstrøm Jørgensen
Telefon: 99 40 97 34
Lene Wenstrøm Jørgensen

Studenterrapport

Uddannelse: By, Bolig og Bosætning

Semester: 10.Semester

Titel på projekt: "Alle har brug for en historie"

Projektperiode: februar 2022 - juni 2022

Vejleder: Jacob Norvig Larsen

Projektgruppenr.: Specialegruppe

Medlemmer:

Pernille Christensen
Studienummer: 20201653

Simon Borch Madsen
Studienummer: 20172952

Antal normalsider: 84,79

Afleveringsdato: 9. juni

Resumé:

While urban planning often focuses on the development of big cities or rural areas, it rarely focuses on the place in between – small-town municipalities. This dissertation subsequently seeks to fill the gap in the existing litterateur by examining the impact of the strategic efforts concerning cultural heritage by Danish small-town municipalities on settlement patterns and place attachment. The research is based on planning documents, interviews with residents, and existing litterateur on urban development. The data collected is analyzed through Lefebvre's space triad theory, strengthened by theories on *placemaking*, *place attachment*, and *sense of place*. The research showed that cultural heritage can highlight the distinctive character of places, and thereby be the framework for a common identity for the residents of the local area, as it contributes to unique functions and narratives. The intangible cultural heritage (e.g., tales, traditions, stories) was crucial to the resident's place identity and place meaning. Our results also suggest that the natural environment (e.g., forest, water, and hilly landscape) is a decisive factor in the settlement choice, while the built environment (e.g., half-timbered, and industrial buildings) makes places interesting and attractive. In addition, the social life (e.g., family, neighborhoods, and associations) is a part of the explanation for why and how residents find their local area compelling and welcoming.

“Alle har brug for en historie”

- et casestudie af kulturarvens betydning i oplandskommunerne

Titelblad

"Alle har brug for en historie"

-et casestudie af kulturarvens betydning i oplandskommunerne

Universitet: Aalborg Universitet CPH

Uddannelse: By, bolig og bosætning

Semester: 4. semester

Projekttype: Kandidatspeciale

Projektperiode: februar 2022 - juni 2022

Vejleder: Jacob Norvig Larsen

Forfattere: Pernille Christensen & Simon Borch Madsen

Afleveringsdato: 9. juni 2022 kl. 12.00

Antal normalsider: 84,79

Antal tegn inkl. mellemrum: 203.502

Antal bilag: 12

Antal sider for bilag: 209

Abstract

While urban planning often focuses on the development of big cities or rural areas, it rarely focuses on the place in between – small-town municipalities. This dissertation subsequently seeks to fill the gap in the existing litterateur by examining the impact of the strategic efforts concerning cultural heritage by Danish small-town municipalities on settlement patterns and place attachment. The research is based on planning documents, interviews with residents, and existing litterateur on urban development. The data collected is analyzed through Lefebvre's space triad theory, strengthened by theories on placemaking, place attachment, and sense of place. The research showed that cultural heritage can highlight the distinctive character of places, and thereby be the framework for a common identity for the residents of the local area, as it contributes to unique functions and narratives. The intangible cultural heritage (e.g., tales, traditions, stories) was crucial to the resident's place identity and place meaning. Our results also suggest that the natural environment (e.g., forest, water, and hilly landscape) is a decisive factor in the settlement choice, while the built environment (e.g., half-timbered, and industrial buildings) makes places interesting and attractive. In addition, the social life (e.g., family, neighborhoods, and associations) is a part of the explanation for why and how residents find their local area compelling and welcoming.

Keywords: Culture heritage ♦ social relations ♦ urban planning ♦ municipal planning ♦ sense of community ♦ place attachment ♦ social space

Indholdsfortegnelse

INTRODUKTION	5
Læsevejledning	6
Problemfelt	7
Problemformulering	8
Eksisterende forskning	9
Videnskabsteori	13
Pragmatisme	13
Socialkonstruktivisme	14
METODE	15
Case-metode	16
Dokumentanalyse	17
Walking interviews	18
Kvalitetssikring	23
TEORI	25
Placemaking	26
Dialektikken i placemaking	27
Betydningen af stedsidentitet i placemaking	28
Place Attachment	30
Multidimensional tilgang	30
Sense of place	34
Stedets usynlige og usagte aspekter	34
Operationalisering af teorier	36
Dimensioner og indikatorer	38
CASES	41
Faaborg-Midtfyn Kommune	42
Lejre Kommune	46
Kommunernes ligheder og forskelle	49
ANALYSE	50
Planlægningen og fysiske rammer	51
Aktørernes indvirkning	51
Visioner kontra stedets funktioner og brug	53
Stedets genkendelige elementer	57
Fortællinger	59
Designede fortællinger	59
Kommunernes kulturmiljøer	60
De lokales fortællinger	65
Civilsamfundet	68
Fællesskaber og relationer	68
Familiære relationer	71
Stedets ånd	71
Stedets kompleksitet	75
Triadens samspil, alliancer og konflikter	75
Teoriernes forklaringskraft	78
KONKLUSION	80
Anbefalinger	82
Litteraturliste	83
Liste over bilag	95

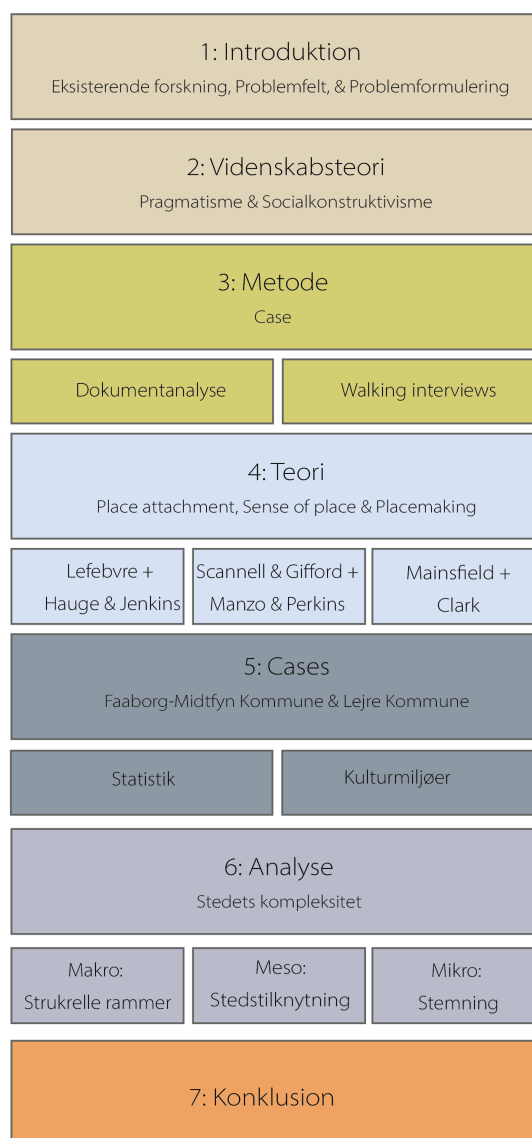
A photograph of a blue double door with a gothic arch window set in a yellow wall. The door is slightly ajar, revealing a wooden interior. The arch window has a blue frame with a white lattice pattern. The door has a wooden handle and a metal lock. The wall is a textured yellow. A semi-transparent grey banner is overlaid across the middle of the image.

INTRODUKTION

Læsevejledning

Specialet er opbygget i seks hovedkapitler; introduktion, metode, teori, cases, analyse og konklusion. Introduktionen har givet empirisk og teoretisk indføring i kulturarv og kulturmiljøer, samt indblik i de danske flyttebevægelser. Derudover har introduktionen givet indblik i undersøgelsens videnskabsteoretiske forudsætninger og præmisser, der ligger til grund for måden hvorpå viden indsamles. Metodekapitlet har givet overblik i alle til- og fravalg i forbindelse med indsamlingen af viden gennem plandokumenter og interviews med borgere. Teori har klarlagt undersøgelsens begreber og teorier, som udgør et centralt redskab for at nå i dybden med det indsamlede data. Case kapitlet klarlægger kommunernes politiske visioner, mål og indsatser med kulturarven og kulturmiljøerne, samt relevant statistik om deres befolkningsudvikling. Dernæst analysen, hvor empirien analyseres gennem teorien med referencer til den eksisterende forskning undervejs. Det hele bindes sammen i en samlet diskussion til slut i analysen, hvor Lefebvres triadekoncept bringes i spil, samt teoriernes forklaringskraft udfoldes. Konklusionen samler afslutningsvist op på specialets resultater fra analysen, og kommer med konkrete anbefalinger på, hvordan der fremover kan arbejdes mere effektivt med kulturarv og kulturmiljøer i en kommunal sammenhæng.

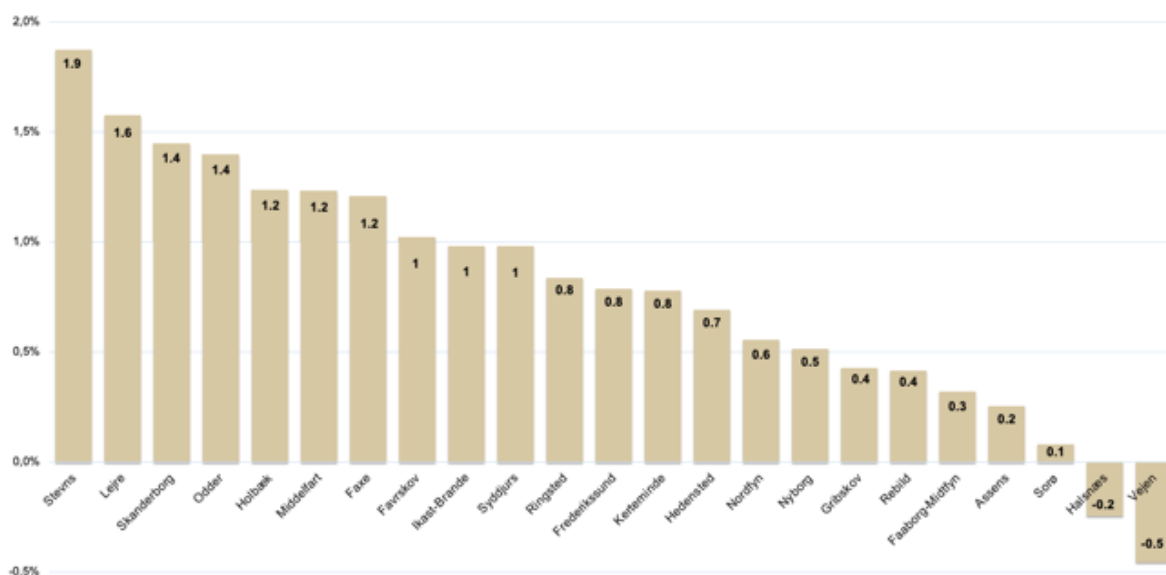
Figur 1 illustrerer denne opbygning:

Figur 1: Projektdesign (eget)

Problemfelt

I de seneste år er befolkningen steget i og omkring de største byer i Danmark, samt i de mellemstore byer grænser op til. Dette har medført at mindre by- og landområder skal tænke kreativt, og se på deres lokale ressourcer for at lokke borgere og turister til. Aarhus og Københavns kommune inklusive kommuner der grænser op til, er steget mærkbart i antal indbyggere, hvilket også ses i Aalborg, Odense og Vejle kommune (Statistikbanken, 2022a). Denne udvikling har som konsekvens, at befolkningen falder i en række land- og yderkommuner, der får svært ved at tiltrække borgere, fordi der bliver længere til arbejde, servicefunktioner og andre tilbud (KL, 2014, p.9). Den kommunale planlægning har derfor et øget fokus på at sikre bosætningen gennem unikke varemærker, der aktivt inddrager de stedbundne ressourcer. Dette har været væsentlig for områdets overlevelse, konkurrenceevne og attraktivitet for borgere og turister (Büel et al., 2020, p.10, 13; Hansen et al., 2015, p.6). Flere undersøgelser fra Realdania har vist, at en stor del af danskerne vurderer kulturarv som en vigtig ressource for områdets udvikling, og har betydning for deres valg af bopæl. Begrundelser går på, at kulturarv skaber attraktive og levende steder (Realdania, 2004, p.13-14; Realdania, 2020, p.17). En del danske kommuner har fokuseret på kulturarven som et strategisk greb til at styrke deres generelle kernefortælling og image. Dette har blandt andet Roskilde, Jelling og Silkeborg kommune haft succes med. Silkeborg har genanvendt papirindustriens fabrikker til bolig- og handelsområde, der resulterede i flere tilflyttere og turister (Realdania, 2004, p.13). Hovedargumentet for at benytte kulturarv og kulturmiljøer i planlægningen handler indledningsvist om, at få kommunen på danskernes mentale landkort (Fremforsk, 2016). Eksempelvis er oplandskommunerne Skanderborg, der er kendt for sin bøgeskovsfestival, eller Stevns, som er kendt for sit unikke naturreservat Stevns Klint, haft stor succes med tilknytningen (Slots- og Kulturministeriet, 2019). Kulturelle fyrtårne giver kommunen identitet og bidrager med en fortælling, der kan leve videre hos borgerne (Fremforsk, 2016). En del dansk og international litteratur har generelt et øget fokus på hovedstads-, storbys-, provins- og landområder. Vi har valgt at skærpe vores fokus til oplandskommunerne, da deres geografiske placering mellem land og by har favorable bosætningspotentialer, såsom afstand til natur, jobmuligheder og kulturtilbud. Nedenstående søjlediagram viser oplandskommunernes befolkningstilvækst i 2021:

Figur 2: Befolkningstilvæksten for 24 oplandskommuner i 2021 målt i forhold til deres indbyggertal i samme år (Statistikbanken, 2021, BEV107)

I 2021 havde 2 ud af 24 en negativ befolkningstilvækst, henholdsvis Vejen og Halsnæs kommune. Stevns, Lejre, Skanderborg og Odder kommune har haft stor befolkningstilvækst i de senere år. Stevns ligger i toppen med 1,9 pct., efterfulgt af Lejre som ligger på 1,6 pct. i 2021. Andre oplandskommuner har hverken oplevet en mærkbar vækst eller fald i 2021, såsom Sorø, Faaborg-Midtfyn og Rebild kommune (Statistikbanken, 2021). Vi har valgt at undersøge to oplandskommuner med en forskellig befolkningstilvækst i 2021, og som begge har arbejdet indgående med indsatser, der fokuserer på kulturarven og kulturmiljøerne. Derfor har vi valgt Lejre og Faaborg-Midtfyn kommune, som uddybes nærmere i metodeafsnittet. Undersøgelsen har til formål at identificere betydningen af kulturarv og kulturmiljøer for borgers tilknytning og indtryk af et sted, hvilket har mundet ud i følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvilken betydning har fokus på kulturarv og kulturmiljøer i kommuneplanlægningen for borgers tilknytning og indtryk af et sted?

Eksisterende forskning

Den eksisterende litteratur omhandlende kulturarv og kulturmiljøer har dannet grundlag for vores udvikling af projektdesign, valg af metoder og teorier. Vi har gennem en systematisk litteratursøgning fået indsigter i anbefalinger, konkrete værktøjer, metodiske og teoretiske overvejelser. Dette har vi opnået gennem udvalgte søgeord, der kortlagde den relevante forskning - se bilag 1 (Robson, 2011, p.52-53). Da systematiske søgninger kan være tidskrævende og ineffektive, har vi gennemset citeringer fra udvalgte forskningspublikationer - se bilag 2, hvilket udgør den prospektive snowballing strategi (Robson, 2011, p.54). Dette har sikret mere aktuelt litteratur end en retrospektiv søgning. Denne søgning gav metodiske, teoretiske og empiriske indsigter.

Udviklingen af kulturarv og kulturmiljøer

Der er ingen entydig definition på kulturarv i forskningen. En bred linje af studier argumenterer for, at kulturarv ikke er en materialitet, men en proces eller handling. Kulturarv er dermed en foranderlig størrelse, der giver mulighed for at mindes med stedets historie og oplevelser, og som kan benyttes i en kommerciel sammenhæng, blandt andet til at fremme bosætning, erhvervsliv eller turisme (Albrektsen, 2020, p.1; Kaae 2011, p.39-40; Nilsson et al. 2009, p.9-10; Nilsson 2011, p.11; Quintana et al., 2022, p.1; Realdania, 2004). Albrektsen argumenterer for, at kulturarv er en proces, hvorved vi kontekstualiserer fysisk og mentalt, opfatter, ændrer, styrer, ødelægger og transformerer vores omgivelser. Kulturarv skabes, vurderes, beskrives og forhandles kontinuerligt, der skaber identitet og derfor er i konstant fortolkning og forhandling hos borgere og politikere (Albrektsen, 2020, p.1). I de senere år har definitionen af et kulturmiljø været under diskussion. Kirkegaard argumenterer for, at vi bør udvide vores nuværende forståelse af kulturmiljøer, da det ikke indfanger det sociale aspekt. Hun nævner Thorup Strand, som ikke vil være det samme sted uden sit fiskeri eller Stejlepladsen i København uden sin selvbygkultur (Kirkegaard, 2022). Dette understreger hermed pointen om, at steders sociale liv bør være en del af dens kulturelle arv.

Kulturmiljøer er indlejret i kulturarv, og definitionen på kulturarv er hen over de sidste årtier blevet udfordret og udvidet (Kirkegaard, 2021, p.6). De officielle definitioner på kulturarv og kulturmiljøer findes hos Kulturstyrelsen. Kulturarv defineres, som spor af menneskets virke såvel i byerne og i det åbne land, der tidsligt strækker sig fra den ældste tid og frem til idag. De opdeler begrebet i tre kategorier. Den flytbare kategori betegner de genstande, der kan indsamles og flyttes. Den faste kategori betegner det fysiske og ikke flytbare, såsom bygninger og kulturmiljøer. Den immaterielle kategori betegner de mere uhåndgribelige dele af begrebet såsom traditioner, udtryk, fortællinger og vaner (Slots- & kulturministeriet, 2019). Vi fokuserer primært på den faste kategori og herunder særligt kulturmiljøerne, dog med input fra den immaterielle kategori til at indfange oplandskommunernes unikke udtryk og fortællinger. Et kulturmiljø betegnes derimod, som et geografisk afgrænset område, der ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. Et kulturmiljø er således en helhed sammensat af de naturlige omgivelser, fysiske elementer på stedet, såsom bygninger, anlæg og infrastruktur, og stedets kulturhistorie (Slots- & kulturministeriet, 2019). Historisk har indsatser relateret til kulturarv og kulturmiljøer rykket sig fra at være forankret i de iboende værdier til fokus på

udviklingspotentialer i de instrumentelle værdier. Der er således sket et skifte fra ren bevarelse af kulturmiljøer til strategisk udvikling af kulturmiljøer med målrettet indsats mod øget attraktionskraft og herlighedsværdi i kommunerne (Stenak & Møller, 2021, p.20). Et andet træk i udviklingen er begrebernes indførelse i planlovgivningen. Tidligere var der fra statslig side blot en opfordring til, at regionerne eller kommunerne kunne sikre bevarelse af værdifulde kulturmiljøer gennem deres planlægning (Fouchard, 2000, p.72). I dag fremgår det tydeligt flere steder i planloven, at kommunerne skal besidde retningslinjer for bevaring af kulturarv og kulturmiljøer. Kommuneplanerne som ifølge planlovens §11a, stk. 15 indeholder: "Sikring af kulturhistoriske bevaringsværdier, herunder beliggenheden af værdifulde kulturmiljøer og andre væsentlige kulturhistoriske bevaringsværdier." (Retsinformation, 2020, §11a, stk.15). Hvordan dette opnås, er op til kommunerne selv og der findes forskellige metoder samt screeningsværktøjer til dette.

Kulturarv som ressource i planlægningen

Det kan være en udfordring for at omsætte abstrakte lovkrav til konkrete udviklingsplaner. Undersøgelser peger på, at kommunerne har benyttet deres kulturarv på forskellige måder til at fremme turismen, erhvervslivet, samt fastholde eksisterende og tiltrække nye borgere. En linje af studier har påvist en kobling mellem kulturarv og en øget økonomisk vækst, da det kan styrke turismen og lokke nye virksomheder til (Dansk industri, 2019, p.3; Erhvervsstyrelsen et al., 2017; Hansen et al., 2015, p.12; Nilsson et al., 2009, p.9; Nilsson, 2011, p.50; Quintana et al., 2022, p.11; Realdania, 2004, p.23). Rebild kommune udnyttede eksempelvis det kuperede og alsidige terræn i Rold Skov til mountainbike baner, hvilket har øget skovens besøgstal og attraktionsværdi for borgere såvel som turister (Hansen et al., 2015, p. 13). Andre studier argumenterer for, at kulturarv fungerer som et effektivt greb til at skabe attraktive boligområder for borgere, da det kan profilere og skabe en stærkere fortælling for området, hvilket styrker kommunens identitet (Erhvervsstyrelsen, 2017, p.6-7; Kulturstyrelsen, 2007, p.10; Kulturstyrelsen, 2010, p.6; Realdania, 2004, p.4; Rodéhn et al., 2021, p.6; Slots- & Kulturstyrelsen et al., 2018, p.4). Eksempelvis har de sydfynske kommuner gennem en fælles fortælling som "Danmarks blå hjerte" skabt grobund for fælles visioner og en fælles retning for bosætningen. Deres fælles stedbundne ressource i form af øhavet viste sig her at være et virksomt og succesfuldt greb (Kulturstyrelsen og Realdania, 2010, p.47). Gribskov og Nordfyn kommune har forsøgt at fremme deres bosætning ved at retænke steders funktioner og sammenhæng til hinanden, således at de i højere grad tilbyder noget forskelligt til borgere og potentielle borgere (Erhvervsstyrelsen et al., 2017, p.53, 78-79). Disse projekter er dog stadig i gang, men er interessant viden i forbindelse med vores egen indsamling af empiri og teorivalg. Flere oplandskommuner har hermed prioriteret fokus på deres stedbundne ressourcer i planlægningen, specielt deres kulturarv, som strategisk greb til at fastholde og lokke nye borgere til kommunen.

Kulturarv som identitetsskabende gennem fortællinger

Flere studier argumenterer for, at kulturarv er tæt forbundet med identitet, og kan medvirke til at områder opleves interessante og attraktive. Det er derfor en god ide at identificere stedernes særtræk, da det bidrager til en tydeligere fortælling om kommunen. En klar fortælling har vist at føre til en positiv oplevelse af et sted for både nuværende og potentielle borgere (Kulturstyrelsen og Realdania, 2007, p.10; Kulturstyrelsen og Realdania, 2010, p.2-3; Lyngby-Taarbæk kommune, 2016, p.14; Nilsson, 2011, p.14; Slots- & kulturstyrelsen, 2018, p.4). En central publikation som dykker ned i denne tematik er Slots- og Kulturstyrelsen, der i samarbejde med Realdania, har samlet erfaringer ind i tre runder fra tidligere og eksisterende kulturarvsprojekter (Slots- & Kulturstyrelsen et al., 2018, p.75). De anbefaler blandt andet at der skabes og udvælges gode fortællinger, som kræver at kommunens fysiske kvaliteter identificeres. Det er også vigtigt at kommunikere kulturarven, således at borgere bliver mere bevidste omkring den (Kulturstyrelsen, 2007, p.6, 18). Halsnæs kommune har udnyttet deres industrikultur til at samle kommunen i en fælles fortælling under overskriften "Stålsat kulturarv", som skabte mærkbare resultater for bosætningen. Halsnæs oplevede en positiv interesse for muligheder i og omkring det gamle industriområde Frederiksværk, samt har vendt tilflytningsstrømmen positivt indenfor de seneste år (Kulturstyrelsen, 2010, p.4, 16-17). Kulturarven er og bliver et stort og uforløst potentiale i mange kommuner, ifølge Realdania og Slots- og Kulturstyrelsen. Deres erfaringer peger på, at kulturarv og kulturmiljøer kan skabe nyt liv i byer og landområder, hvilket har kunnet tiltrække nye borgere og kickstarte turismen (Slots- & kulturstyrelsen et al., 2018, p.4).

Kulturarv som spire for boligpriser og livstilfredshed

Det er udfordrende at afgrænse kulturarvens betydning til en eller få faktorer. Studier har blandt andet påvist sammenhæng mellem kulturarv og livstilfredshed eller mellem kulturarv og boligpriser. Nogle studier finder frem til at borgernes livskvalitet påvirkes positivt, når et område har kulturarv (Belof et al., 2022, p.1; Mulalic et al., 2016, p.12-13; Quintana et al., 2022, p.11). Belof et al. undersøger livskvaliteten i små- og mellemstore byområder ved den tysk-polske grænse. De finder ud af at kulturarv påvirker særligt livskvaliteten positivt i de områder, hvor der i forvejen mangler fordele ved at bo der. Det vil være steder med et ringe udvalg af funktioner og muligheder (Belof et al., 2022, p.1, 14). Andre har målt på kulturarvens betydning for boligpriserne (Duijn et al., 2021, p.1; Franco et al., 2016, p.1; Mak et al., 2021, p.1). Franco et al. undersøger virkningen af historiske faciliteter på boligpriserne i Lissabon. De finder ud af at nærhed til historiske faciliteter, såsom en kirke eller bygning, øger værdisætningen og dermed prisen på boliger i området omkring denne facilitet (Franco et al., 2016, p.33-34). Hermed vidner litteraturen omhandlende kulturarv og kulturmiljøer om et bredt spektrum af forklaringer på dens betydning. Vi har derfor, som nævnt, afgrænset os til at måle på borgers tilknytning og indtryk af et sted, men er fortsat opmærksom på øvrige faktorer indflydelse på denne sammenhæng. For at kunne nå i dybden med besvarelsen af problemformuleringen, er det samtidig nødvendigt at kende til danskernes flyttemotiver.

Danskernes flyttemotiver

Flyttemønstrene og årsagerne bag er interessant viden for oplandskommunernes forudsætninger og vilkår i planlægningen. Flere studier peger på, at danskerne ofte flytter over korte geografiske afstande (Andersen & Nørgaard, 2018; Danmarks Statistik 2018; Momentum, 2014). Andersen og Nørgaard finder frem til at 60 pct. af alle flytninger foregår internt i kommunerne, mens de resterende er mellem regionerne, og hvor en stor del af dem er lokalt prægede. Eksempelvis kommer over 50 pct. af tilflytterne til Region Hovedstaden fra Region Sjælland (Andersen & Nørgaard, 2018, p.12-13). Tal fra 2018 viser samme tendens, hvor den gennemsnitlige flytning er 28 km og hvor 57 pct. flyttede under 10 km, hvilket indikerer at en stor del forbliver i deres lokalområde, når de vælger at flytte (Danmarks Statistik, 2018, p.2). Desuden fastslog en momentumundersøgelse, at danskerne var såkaldte hjemmeføddinger. De havde fulgt 1979-årgangen, hvor 42 pct. stadig bor i den samme kommune, når de er 33 år gamle, og 18 pct. bor stadig i den samme landsdel, dog i en anden kommune (Momentum, 2014). Der findes flere svar på årsagen bag disse flyttemønstre. En linje af studier argumenterer for, at en flytning relaterer sig til den enkeltes livsfase. Store livsbegivenheder, såsom at flytte hjemmefra, få børn, blive skilt eller pensioneret, udløser en flytning, fordi behov hos den enkelte ændres (Aner, 2014, p.9-11; Fremforsk, 2016; Halfacree & Boyle, 1993, p.344-345; Wingens et al., 2011, p.1-2). Eksempelvis flytter børnefamilier typisk ud af byen, fordi deres ønsker og behov ændres. De foretrækker ofte mere luft, plads og naturomgivelser, samt mulighed for en større bolig til billigere penge (Aner, 2009, p.104-106; Bolius et al., 2020). Andre argumenterer for, at jobmuligheder har større indflydelse på flytningen end faciliteter eller årsager relateret til områdets bestemte karakteristika (Niedomysl et al., 2010, p.1636, 1646; Scott, 2014, p.366-367). Nogle studier peger dog også på, at den samfundsmæssige kontekst er afgørende, såsom politiske, økonomiske og socio-kulturelle forhold (Halfacree & Boyle, 1993, p.344-345; Wingens et al., 2011, p.6-7). Blandt andet fremhæver Aner, Andersen og Nørgaard at de økonomiske konjunkturer har en effekt på, hvor meget og hvor der flyttes hen. Ved økonomiske kriser flyttes der mindre end når landet oplever økonomisk vækst. Der ses en tendens til at flytningerne koncentrerer sig mod de samme byer ved lavkonjunktur, og omvendt en nettobevægelse væk fra de store byer ved højkonjunktur (Aner, 2014, p.109; Andersen & Nørgaard, 2018, p.10). Flytninger kan også hænge sammen med individuelle prioriteringer og værdier (Aner, 2009, p.105; Momentum, 2015). Det må derfor siges, at litteraturen ikke entydigt peger i én bestemt retning, men at en flytning er relateret til en række individuelle, sociale og samfundsmæssige forhold. Dette har været nødvendig baggrundsviden i den videre projektproces.

Videnskabsteori

Forskningen omhandlende kulturarv og kulturmiljøer har vist at forklaringerne er mangefacetteret. Vi har argumenteret for at undersøge genstandsfeltet ud fra metodologisk sammensathed, hvorfor vi overordnet har tilsluttet os den pragmatiske tradition. Der er taget udgangspunkt i den klassiske pragmatiske tilgang formuleret af John Dewey og Charles Sanders Peirce. Da vi har haft et særskilt fokus på sprogets rolle gennem case-kommunernes beskrivelser og borgernes fortællinger, har vi i den pragmatiske tilgang overvejende tilsluttet os det socialkonstruktivistiske ideal. Denne kombination har hermed haft betydning for specialets teoretiske, metodiske og analysemæssige forudsætninger, som slutteligt har betydning for hvilke resultater undersøgelsen frembringer.

Pragmatisme

Grundlæggende argumenterer pragmatismen for, at skabelsen af viden om verden kræver at forskeren selv indgår og interagerer i den. Dette betyder at vidensproduktionen er afhængig af praktisk erfaring. I den pragmatiske tradition er forskeren interesseret i at undersøge hvordan virkeligheden udspiller sig i konkrete empiriske sammenhænge, og ser derfor bort fra teoretiske principper og kategorier i forbindelse med dataindsamlingsprocessen (Whyte, 1999, p.129). Pragmatisme kan betegnes som en modreaktion på klassiske videnskabsteoretiske retninger, såsom positivisme og kritisk realisme, da empiri ofte rangeres højere end teori (Gimmler, 2012, p.43). Teoretiske principper og kategorier kan ikke i sig selv fungere som et objektivt fundament for viden, da der ikke eksisterer universel viden, men kun kontekstafhængig viden. Dette gør, at den viden som indsamles altid, er situeret i en kontekst, der indvirker på opfattelsen af det som beskrives og opleves (Gimmler, 2012, p.47-48; Whyte, 1999, p.130). Kulturarv og kulturmiljøernes indvirkning på tilknytningen og indtrykket af et sted, har derfor ikke kunne analyseres uden at medtænke den geografiske lokalitet og øvrige omstændigheder. Eksempelvis har en kirke eller en sø haft en forskellig betydning for borgeren alt efter lokalitet, samt erfaring og associationer hos den enkelte. Specialets vidensproduktion er hermed en retningsbestemt viden, som kan modificeres med ny empiri (Gimmler, 2012, p.48). Dette er ikke et udtryk for ugyldig viden, men har haft betydning for måden undersøgelsen sikre viden af høj kvalitet. Pragmatisme giver dog visse fordele i dataindsamlingsprocessen, da erkendelsen af viden (epistemologi) ikke har været betinget af bestemte metoder og teorier for at opnå viden om genstandsfeltet, men afhænger af hvordan problemformuleringen bedst muligt kan besvares gennem empirisk erfaring. Pragmatikere tilslutter sig derfor sjældent et bestemt videnskabsteoretisk ideal, idet de lader det, der undersøges, diktere hvilke metoder, der skal undersøges med, samt hvilke teorier, som skal benyttes i analysen (Gimmler, 2012, p.45-46). Vores metoder har derfor været valgt ud fra, hvad der er mest hensigtsmæssigt for besvarelsen af problemformuleringen uden at tage højde for om metoderne tilslutter sig samme videnskabsteoretiske ideal. Dog har vi, som nævnt, vægtet sproget højt gennem dataindsamlingen og analysen, da vi har fokuseret på case-kommunernes beskrivelser og informanternes fortællinger. Derfor har vi overvejende mest tilsluttet os den socialkonstruktivistiske tradition.

Socialkonstruktivisme

Grundlæggende argumenterer socialkonstruktivister for, at virkeligheden er en social konstruktion, hvor alt er opretholdt gennem forskellige samfundsmæssige praksisser (Jacobsen et al., 2015, p.326). Den sociale virkelighed er en forhandling mellem aktører om den rette fortolkning, hvor der skabes en fælles forståelse og mening om eksempelvis et sted. Ifølge socialkonstruktivismen kan subjektive forestillinger ikke i sig selv være et produkt af virkeligheden, da fortolkningsprocessen er intersubjektiv. Der vil aldrig opstå en veldefineret virkelighed uden en intersubjektiv fortolkningsproces, da processen er nødvendig for at fastlægge forståelsen af virkeligheden (Jacobsen et al., 2015, p.364). Indenfor den socialkonstruktivistiske tradition findes et utal af fortolkninger på den klassiske og som overlapper med andre traditioner, såsom den fænomenologiske (Jacobsen et al., 2015, p.326). Vi har derfor tilsluttet os den moderne ontologiske socialkonstruktivisme, hvor vi erkender at den sociale virkelighed er en social konstruktion, men ikke den fysiske virkelighed. Dette betyder at vi har tillagt det fysiske miljø en selvstændig betydning, som vi har kunnet opnå viden om gennem vores videnskabelige erkendelse af den. Den sociale virkelighed er modsat produceret og reproduceret af menneskelige fortolkninger og samfundsmæssige praksisser. Det har betydet, at vi har erkendt at et kulturmiljø rummer fysiske karaktertræk, som selvstændigt kan have betydning for tilknytningen og indtrykket af et sted. Modsat har vi forstået borgernes fortolkninger og indtryk af steder, som situeret i en kontekst, der udvikler sig over tid, da den er afhængig af forhandlingen mellem de involverede aktører (Jacobsen et al., 2015, p.326-327). Vi har hermed overordnet været pragmatikere i vores videnskabelige tilgang til genstandsfeltet, men har sluttet os til dele af den moderne ontologiske socialkonstruktivisme.

METODE

Specialet havde ingen fastlåst struktur i dataindsamlingen, da vi hverken opstillede teoritestende hypoteser eller indsamlede data i felten uden forudindtaget viden. Projektprocessen var derimod været en vekselvirkning mellem teori og empiri løbende, hvor vi ladede os inspirere og styre af den eksisterende forskning, indsamlet data og teoretiske begreber. Vi var derfor abduktive i vores undersøgelsestilgang, hvor vi forsøgte gennem en vekselvirkning at finde den bedste forklaring på problemformuleringen (Birkler, 2021, p.93). Med hensyn til vidensproduktionen medførte dette, at vi ikke kunne slutte os til et endegyldigt resultat, idet døren altid vil være åben for en bedre forklaring (Birkler, 2021, p.94-95). Vi indsamlede viden gennem plandokumenter og interviews med borgere. Dokumenterne benyttede vi til at få indsigt i kommunernes prioriteringer og mål for kulturarv og kulturmiljøer i relation til bosætning. Interviews gav indsigt i borgers tilknytning og indtryk af steder indenfor case-kommunerne. Vi indfangede hermed viden om dem som planlægger steder, og dem som opfatter og bruger steder. Flere metoder havde endvidere sikret metodisk triangulering, hvor den ene metodes styrker og svagheder kunne holde den anden metodes styrker og svagheder i skak, og vice versa (Frederiksen, 2014, p.10-11).

Case-metode

Vi tog afsæt i Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune som cases. Kommunerne blev udvalgt, fordi de aktivt havde benyttet kulturarv og kulturmiljøer i deres strategiske planlægning gennem en længere periode. Dette gav os mulighed for at analysere og vurdere deres allerede gennemførte indsatsers effekt og virkning. Vi var overordnet et multicasestudie, hvor dele havde karaktertræk af et komparativt casestudie, da vi sammenlignede kommunerne på tværs i dele af analysen. Hovedformålet var dog ikke at holde kommunernes indsatser op imod hinanden, men at bruge casene til at beskrive og analysere den generelle udvikling i oplandskommunerne. Derfor var vi overvejende et multicasestudie med enkeltstående cases. Styrken ved at arbejde case baseret er, at vi opnåede dybdegående viden om en given kontekst, dog var der også risiko for manglende stringens og producere overfladiske resultater, som ikke kunne afdække den kompleksitet der forsøges indfanget (Yin, 2018, p.5, 18). Denne risiko imødekom vi ved at være omhyggelige med, hvordan vi havde udvalgt vores cases og været systematiske gennem hele undersøgelsen. Vi havde udvalgt case-kommuner med inspiration af Flyvbjergs principper om en informationsorienteret udvælgelse. Det betød at vi havde udvalgt vores cases ud fra en forventning om deres indhold (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p.508). I vores tilfælde var den primære forventning, at begge kommuner arbejdede aktivt med kulturarv og kulturmiljøer med udgangspunkt i hver deres særpræg. Vi havde også lagt vægt på at begge kommuner var af samme type. Ydermere havde vi valgt to kommuner, som har haft en positiv befolkningstilvækst i de seneste år. Her var formålet at bruge case-områdernes specifikke lokaliteter som mønstereksempel på, hvilken betydning et fokus på kulturarv og kulturmiljøer i planlægningen havde for borgers oplevelse og tilknytning til den givne kommune. Vi lænede os derfor op ad det Flyvbjerg beskriver som pragmatiske cases (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p.508). Case-kommunerne var ikke udelukkende valgt på baggrund af de førnævnte fællestræk. De var også valgt på baggrund af forventninger om forskellige strategiske tilgange til arbejdet med kulturarv og kulturmiljøer og forskellige topografier. Forskellighederne var, lige så vel som lighederne, vigtige komponenter i relation til validiteten.

Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er en systematisk metode til at gennemgå og evaluere diverse former for dokumenter digitalt såvel som trykt (Bowen, 2009, p.27). Når der indsamles og anvendes dokumenter som data, er det væsentligt at kende deres oprindelse og funktion. Visse dokumenter har til formål at beskrive hvad der er foregået, eksempelvis referater og dagbøger, mens andre dokumenter som handleplaner og ministerielle cirkulærer fastlægger retningslinjerne for handlinger. Det er vigtigt at være opmærksom på, at dokumentets funktion ikke nødvendigvis er det samme som dens formål (Høgsbro, 2008, p.13-14). Vi havde gennemgået Faaborg-Midtfyn og Lejre kommunes planstrategier både nuværende og foregående. Planstrategier udarbejdes og offentliggøres i den første halvdel af hver valgperiode, som udgør grundlaget for de næste kommuneplaner og kommuneplantillæg (Bolig og Planstyrelsen, 2020). Denne type dokument fastlægger retningslinjer for tidligere og nuværende handlinger i kommunen, da det er en bred og langsigtet strategi for og vurdering af dens udvikling. Hovedformålet med gennemgangen af planstrategierne var at opnå viden om kommunalbestyrelsens visioner og strategiske greb for brugen af deres kulturarv og kulturmiljøer. Vi fokuserede på, hvordan disse ressourcer aktivt benyttes, som en del af deres kernefortælling og image for området. Samtidig fokuserede vi på indsatser og mål relateret til bosætning. Ydermere blev gennemgangen af planstrategierne brugt til at identificere efter relevante områder i kommunen, og relevante aktører i forhold til oprettelse og drift af kulturmiljøerne. Nedenstående billede viser hvilke dokumenter vi havde brugt.

Oversigt over dokumenter:

- Faaborg-Midtfyn Kommune: *Sammen om kulturelle fællesskaber, kunst og kultur - Faaborg-Midtfyn Kommunes Kulturstrategi 2021-2028.*
- Faaborg-Midtfyn Kommune: *Sammen skaber vi det bedste sted - Udviklingsstrategi 2019-2030*
- Faaborg-Midtfyn Kommune: *Sammen om Nødvendige Forandringer - Udviklingsstrategi 2015-2030*
- Faaborg-Midtfyn Kommune: *Kommuneplan 2013-2025*
- Faaborg-Midtfyn Kommune: *Kommuneplan 2019-2031*
- Faaborg-Midtfyn Kommune: *Handlingskatalog 2021*
- Lejre Kommune: *Plan- og Bæredygtighedsstrategi 2020.*
- Lejre Kommune: *Plan og Bæredygtighedsstrategi 2016.*
- Lejre Kommune: *Forslag til Lejre Kommuneplan 2021*
- Lejre Kommune: *Lejre Kommuneplan 2017*

Figur 3: Dokumentoversigt (eget)

Vores fokuspunkter i dokumentanalysen byggede på inspiration fra den udvalgte teori og eksisterende forskning, hvor vi samtidig var åbne for tematikker der lå udenfor guiden (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p.160-162). Guiden bestod af seks overordnede tematikker. Under hvert tema opstillede vi en række indikatorer, som hjalp med at identificere passager, der relaterede sig til det givne tema (se bilag 4). Tematikkerne havde til formål at identificere relevant viden om case-kommunernes visioner, mål og indsatser med kulturarv og kulturmiljøer. Tema "mål og strategiske greb" indebar identificering af kommunernes mål og planlægning med arbejdet med kulturarv og kulturmiljøer. Tema "bærende fortællinger" havde fokus på de immaterielle og usynlige elementer, eksempelvis Lejres fortælling om landsbysamfund med stærke sociale fællesskaber. Tema "produktion og design af steder" havde fokus på, hvilke initiativer kommunerne havde igangsat i forbindelse med at designe steder. Tema "fysiske forhold" havde til formål at identificere centrale fysiske forhold i kommunerne. Tema "konkurrence og lokal/global" indfangede derimod konkurrenceforholdene eksternt og internt i kommunen. Slutteligt tema "aktører og andet" indfangede øvrige pointer og mulige aktører, der kunne være nyttige i forbindelse med rekruttering af informanter til interviews (se bilag 4). Derudover lavede vi en ordsøgning på; 'kulturarv', 'kulturmiljø' og 'bosætning' for at sikre vi fik alt relevant information med fra dokumenterne. Derudover var vi opmærksomme på at kode med samme farver og holde os indenfor tematikkerne, hvilket styrkede reliabiliteten. Dog var vi bevidste om at der i en kodningsproces sker en tolkning af data (Thagaard, 2017, p.187). Derfor sammenlignede vi kodninger på tværs for at sikre, at dokumenterne blev kodet ud af fælles forudsætninger og ikke kun baserede sig på en tolkning, men på flere tolkninger. Kort og billeder var også vigtige data, som havde identificeret centrale kulturmiljøer i kommunerne. Dokumentanalysen dannede desuden grundlag for interviewguiden, hvor de ting vi ikke fik svar på gennem dokumenterne blev uddybet i interviewene.

Walking interviews

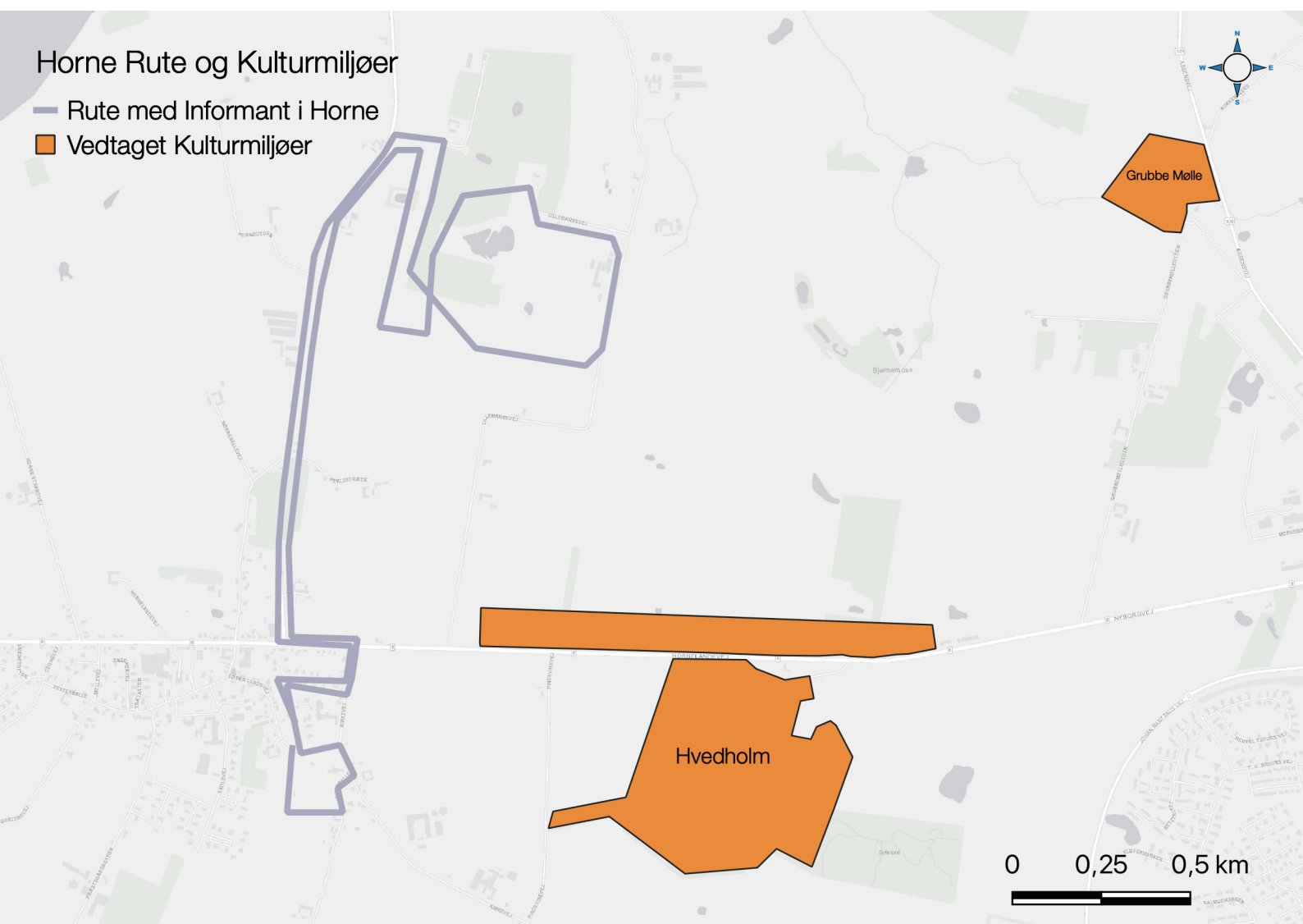
Til sammenligning med et klassisk interview, der som regel kun producerer lydtekst, skaber walking interviews audiovisuel tekst, hvilket forbinder det sagte med det synlige. Metoden var god til at indfange hvad folk siger i relation til hvor de siger det henne, hvilket gjorde metoden fordelagtig, når målet var at producere stedsspecifikke data (Jones et al., 2008, p.2-3). Vi argumenterede for at benytte metoden, da vi undersøgte borgernes tilknytning og indtryk af steder med fokus på deres brug og værditillæggelse af stedet. Interviewene var bærende for at identificere kommunernes fortællinger forankret i kulturarven fra et borgerperspektiv. Interviewene blev udført lige efter dokumentanalysen, da viden fra dokumenterne blev brugt til at strukturere og kvalificere spørgsmålene til interviewguiden. Resultaterne fra den ene metode, i vores tilfælde dokumentanalysen, blev anvendt til at strukturere den anden metode, herunder udarbejdelsen af spørgsmål til interviewguiden i walking interviews, hvilket betød at vi anvendte et sekventielt design (Frederiksen, 2014, p.21-22). I selve udførelsen af walking interviews, er der flere ting at være opmærksom på. Jones et al. argumenterer for, at faste ruter har den klare fordel, da det er lettere at koble informanternes udtalelser til konkrete lokaliteter. Dog giver faste ruter en lav grad af frihed undervejs og kan blive styrende for samtalen, specielt hvis ruten er fastlagt fra forskeren side (Jones et al., 2008, p.7). Omvendt kan ruter, som ikke er planlagt på forhånd, være problematiske i forhold til at kortlægge den præcise lokalitet for informanternes udtalelser. Her kan GPS-udstyr benyttes som hjælp til at registrere ruten, men det er ikke nødvendigvis nok til at kunne koble informantens udsagn sammen med stederne (Jones et al., 2008, p.7-8). Vi gjorde os derfor nøje overvejelser omkring ruterne. Selve ruten

bestemte informanterne, så vi kunne få indblik i deres daglige færden og tanker om ruten. Vi havde derudover ikke på forhånd valgt, hvilke områder ruterne skal foregå i, da vi ikke vil begrænse os i forhold til rekrutteringen af informanter. Dog havde vi i rekrutteringsopslaget givet et par eksempler på områder for at give informanten en forståelse for, hvad et kulturmiljø kunne være. Vi forholdt os dog åbent overfor deres foretrukne sted, da vi var interesserede i deres definition på et velfungerende kulturmiljø. GPS-registreringen var derfor et nyttigt redskab til at kunne dokumentere rutens forløb, og koble deres udtalelser sammen med det fysiske, såsom de prædefinerede kulturmiljøer. Vi brugte applikationen "Sports Tracker for All Sports" i forbindelse med GPS-registreringen. Ruterne blev indtegnet i GIS og benyttet som geografisk materiale til at kunne dokumentere og sige noget om, hvor vi havde gået henne med informanten, samt hvilke kulturmiljøer der var i nærheden (se bilag 9). Registreringen gav os også mulighed for at afklare tvivl om hvad der tales om hvornår på ruten (Jones et al., 2008, p.7). Vi havde også gjort brug af lydoptagelse, hvilket frigjorde os i samtalen, da vi ikke skulle notere udsagn ned undervejs på ruten. Undervejs havde vi gjort os praktiske erfaringer inden og under ruterne, hvor vi havde foretaget pilottest. Dette sikrede en optimal interviewguide, og at lydudstyr fungerede i forskellige typer af vejr. Vi erfarede at en uformel og flydende samtalen forløb bedst, når begge projektmedlemmer var interviewer på ruten. Desuden at lydoptagelsen fungerede bedst med en håndholdt telefon, der både indfangede informantens og interviewernes stemmer. På den måde undgik vi at informanten skulle påsættes mikrofonudstyr, som vi vurderede vil påvirke interviewet yderligere i form af staging.

Rekruttering

Rekrutteringen af informanter foregik gennem facebookgrupper. Efter udarbejdelsen af rekrutteringsopslag (se bilag 5), søgte vi medlemskab i 34 grupper, hvoraf 22 relaterede sig til Faaborg-Midtfyn kommune og de sidste 12 relaterede sig til Lejre kommune (se bilag 6). I nogle facebookgrupper krævede det administrator godkendelse og i andre gjorde det ikke. Vi valgte at sende en privat besked til administratoren i de grupper, hvor det var påkrævet. Før vi delte opslagene gjorde vi os nøje overvejelser omkring, hvilke og hvor mange informanter vi ønskede at rekruttere. Vi søgte informanter i alle aldre og fra alle lokaliteter indenfor case-kommunernes geografiske grænser. Intentionen var at få et så bredt udsnit af borgere som muligt med hensyn til alder og hvor lang tid de havde boet i den pågældende kommune. Dette kunne yderligere begrundes fra den eksisterende forskning, der påviste at forskellige aldersgrupper ikke havde samme præferencer og behov i forbindelse med bosætning (jf. introduktion p.12). Vi var derfor klar over, at der var forskellige præferencer bag bosætningen, som dermed relaterer sig til alder og livsfase. Konkret satte vi et mål om 5 interviews per case-kommune, hvilket gav 10 interviews tilsammen. Opbakningen var stor i begge kommuner. I løbet af kort tid fik vi mange henvendelser, og vi måtte derfor også takke nej til nogle. Vi undgår derfor convenience sampling, hvor rekrutteringen skete gennem vores eget sociale netværk (Aarhus Universitet, 2022). Vi erfarede i rekrutteringsprocessen at det var lettere at rekruttere kvinder end mænd. Dog var der ved flere interviews en samlever med, hvilket resulterede i 9 kvindelige informanter (64 pct.) og 5 mandlige informanter (36 pct.). Der var dog ingen indholdsmæssige forskelle på tværs af kønnene. Med hensyn til alder var størstedelen var over 60 år (I2; I4; I5; I6; I7; I8; I10). Et gennemgående træk var deres boligtype, hvor de enten boede i parcel- eller rækkehus, hvilket karakteriseres som lav-bebyggelse. En mærkbar forskel mellem informanterne i Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune var, hvor lang tid de har boet i deres lokalområde. 4 ud af 5 i Lejre var tilflyttere, dog havde de

boet i kommunen i mindst ti år. I Faaborg-Midtfyn var alle 5 informanter enten født eller opvokset i en længere årrække af deres liv. Kun enkelte var flyttet fra kommunen i løbet af deres liv, og vendt hjem i forbindelse med job eller familiestiftelse. Nævneværdigt var det, at flere af informanterne var eller har været politisk aktiv i deres lokalområde. Eksempelvis havde nogle deltaget i lokale projekter, såsom oprettelse af et vild med vilje område eller en lokal skulpturpark (I5, p.127; I10, p.199; I4, p.106). Gennemgående var størstedelen aktive i det civile samfund gennem lokale foreninger. Her deltog informanterne i diverse arrangementer og aktiviteter, såsom Sankthansbål, julemarked, fællesspisning, loppemarkeder, fredagsbarer, banko, yoga og gå-klubber (I1, p.47; I2, p.72; I4, p.109; I5, p.125; I6, p.140; I8, p.167; I9, p.183; I10, p.206). Ydermere boede flest i små landsbysamfund karakteriseret under 2000 indbyggere, heriblandt Kirke Sonnerup, Sæby, Horne, Tåstebjerggyden, Ryslinge og Svanninge. En enkelt informant boede i Ringe, som var over 6000 indbyggere. I Lejre kommune var der cirka den samme afstand fra Sæby og Kirke Sonnerup til København i bil. I Faaborg-Midtfyn var det en smule mere differentieret. Svanninge, Horne og Tåstebjerggyden var der en del længere afstand i bil til Odense end Ringe og Ryslinge. I forhold til byernes fysiske karaktertræk boede størstedelen tæt på trafikale hovedårer, såsom hovedvej, motorvej og/eller jernbane. Afstanden til naturen var kort for alle, hvor en del havde havet eller fjorden tæt på. En nævneværdig forskel var topografien, hvor særligt Svanninge skiller sig ud med sit karakteristiske bakkelandskab. Nedenstående ses et eksempel på en af de ruter vi havde gået i relation til udvalgte kulturmiljøer. De resterende kort ses i bilag 10.

Figur 4: Eksempel på rute (eget)

Interviewguide

Interviewguiden var semistruktureret, hvilket tillod prædefinerede spørgsmål og mulighed for samtale, der lå udenfor spørgerammen. Selve spørgerammen bestod af få spørgsmål inddelt under to centrale tematikker; ruten og lokalområdet. Disse tematikker fungerede som de overordnede rammer, mens spørgsmålene var vejledende i interviewsituationen. Tematikkerne var dermed guidelines for os og spørgsmålene var konkret hjælp til at formulere sig, således at der indsamles så valid viden som muligt (se bilag 7). Denne struktur sikrede plads til tavshed og eftertænsksomhed undervejs på ruten, der gav informanten mulighed for at tænke tilbage på bestemte episoder og detaljer relateret til det sted vi gik. Dette styrkede, at den data der indsamles var mere end blot spontane intuitive indtryk (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p.37, 42). Brinkmann og Tanggaard argumenterer for to overordnede dimensioner i forbindelse med udarbejdelsen af en interviewguide. Den tematiske dimension rummer de spørgsmål forskeren gerne vil stille relateret til temaet. Den dynamiske dimension dækker over spørgsmål, der fremmer en positiv interaktion, blandt andet at holde samtalen kørende og motivere informanterne til at tale om deres oplevelser. Deres pointe er at dimensionerne skal balancere i interviewsituationen (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p. 40-41). Vi sikrede den dynamiske dimension i indledningen, hvor informanten fik mulighed for at fortælle lidt om sig selv. Formålet var at tale informanten varm. Den tematiske dimension sikrede vi under begge tematikker, hvor vi stillede mere direkte spørgsmål, som relaterede sig til problemformuleringen. Interviewguiden blev således opbygget at introduktionen sikrede den dynamiske dimension, eksempelvis ved at stille spørgsmålet; "Kan du fortælle lidt om dig selv?". Hvorimod den tematiske dimension sikrede vi gennem tematikkerne, eksempelvis ved at stille spørgsmålet; "Hvorfor går du netop denne rute?" eller "Hvad foretrækker du mest at der er i dit lokalområde?" (se bilag 4). Overordnet sikrede interviewguiden struktur for samtalen, men selve rækkefølgen af spørgsmålene var forskellig fra interview til interview. Flere informanter kom også ind på emner, der lå uden for guiden, hvortil vi stillede opfølgende og uddybende spørgsmål.

Transskribering

Styrken ved at transskribere var, at der skabes transparens, hvilket sikrede at andre kunne vurdere reliabiliteten af vores resultater. Transskribering er en form for oversættelsesproces, hvor samtalerne mellem forsker og informant transformeres til et skriftligt produkt, som efterfølgende kan analyseres. Det kan dog ikke undgås at visse typer af data går tabt, eksempelvis toneleje, kropssprog, mimiker og gangart (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p. 43, 542). Vi havde dog på baggrund af problemformuleringen ikke et eksplicit fokus på disse typer af data, da vi udførte en diskurs- eller interaktionsanalyse. I forbindelse med transskriberingen, var det nødvendigt at optimere lyd kvaliteten gennem Adobe Audition. Her fjernede vi baggrundsstøj som vindstød, trafik og fuglekvidder, samt tydeliggjorde stemmer. Dernæst sikrede vi en så ensartet transskribering som muligt ved at følge et bestemt sæt retningslinjer, som skabte konsistens. Vi ladede os inspirere af Brinkmann og Tanggaards instruktioner (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p.44). Retningslinjerne sikrede at vi fik så få afvigelser som muligt i transskriptionerne, dog er det subjektivt hvordan disse fortolkes. Dette var en bias vi ikke kunne forhindre i undersøgelsen, men som vi var bevidste omkring i transskriberingen. Alle transskriptioner er vedhæftet under bilag 10. Nedenstående punkter viser fælles retningslinjer for transskriptionerne:

- Angiv med forbogstav hvem der taler (I) for informant og (F) for forsker
- Skift linje, når en ny person begynder at tale
- Brug linjeafstand halvanden og skrifttypen Open Sans i skriftstørrelse 11
- Angiv i parentes, hvis der grines, eller hvis der er en pause i interviewet
- Udelad unødvendige øh'er, ufuldendte ord, og efterfølgende gentagelser
- Hvis der er noget uforstående i lydoptagelsen, skrives dette som "... " i transskriberingen

Etik

Vi havde gjort os overvejelser med hensyn til samtykke og anonymitet, hvor vi tog afsæt i Brinkmann og Tanggaards retningslinjer for god forskningsetik. 1) forskeren skal tage hensyn til de personer og grupper, som berøres af forskningsarbejdet. 2) forskeren har ansvar for at behandle personidentificerende oplysninger fortroligt. 3) forskeren skal indhente samtykke fra dem, der inddrages i forskningen, og skal oplyse de pågældende om, at deltagelse er frivillig (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p. 466-467). Vi havde indhentet samtykke fra alle informanter via en skriftlig samtykkeerklæring, hvor de havde mulighed for at stå frem med navn, alder eller begge dele, eller blive fuldt anonymiseret (se bilag 8). Fuld anonymisering betød at informanterne fik tildelt et nummer. Vi gjorde opmærksom på at deltagelsen var frivillig, og at de til enhver tid kunne trække deres samtykke tilbage, samt fortryde udtalelser som de havde sagt i interviewet. Vi oplyste at lydfiler kun blev delt internt mellem projektmedlemmer og slettes øjeblikkeligt, når specialet blev afleveret og bedømt. Personlige emner blev ikke transskriberet, uanset om informanten var anonymiseret eller ej, da det var brud på gældende GDPR-regler. GPS-registrerede ruter blev sløret for vejnavne, adresser og andre detaljerede informationer, som kunne spores tilbage til informantens identitet.

Kvalitetssikring

Henning Olsen argumenterer for, at kvalitative undersøgelser højner validiteten ved at sikre intern sammenhæng i undersøgelsens design, hvilket refererer til kohærenskriteriet. Det betyder at tema, problemstilling, videnskabsteori, metoder og analysestrategi er internt konsistente (Olsen, 2003, p.3). Vi sikrede en kohærent undersøgelse ved at efterleve vores videnskabsteoretiske forudsætninger for vidensproduktion gennem valg af metoder, brugen af teorier, samt vores måde at kode og analysere data på. Gennem interviewsituationen højnede vi gyldigheden, da vi havde mulighed for at gentage eller stille opfølgende spørgsmål til informanten, hvis der er noget de ikke forstod eller ikke havde forudsætninger til at kunne svare på. På den måde undgik vi så vidt muligt svar og dermed data, der ikke er i overensstemmelse med hvad vi ønsker at måle på. Specialets gyldighed styrkede vi yderligere gennem en metodisk triangulering, hvor vi benyttede statistik, interviews og dokumenter. Ved at indsamle data gennem flere metoder, kan metoderne kompensere for hinandens svagheder (Aarhus Universitet, 2022). Eksempelvis havde dokumentanalysen ikke samme bias som interviews i form af staging og social desirability (Olsen, 2003, p.7). I kvalitative undersøgelser studeres mennesker ofte ikke uafhængigt af forskeren selv, men forholder sig til hinanden. Transparens er derfor helt afgørende, som opnås ved at alle undersøgelsens fremgangsmåder, til- og fravalg fremlægges klart og tydeligt, således at det er gennemskueligt for andre hvad vi har gjort (Thagaard, 2017, p. 185-186). Vi sikrede transparens ved at vedlægge kodningsguide og notater fra dokumentanalysen, rekrutteringsopslag, interviewguide og transskriberinger. Konkret sikrede kodning- og interviewguiden et fælles udgangspunkt, da de skabte struktur for måden hvorpå viden indsamles. Interviewguiden sikrede at der blev stillet relevante spørgsmål, dog var guiden løst semistruktureret. Transskriptionerne baserede sig på fælles retningslinjer for at imødekomme eventuelle variationer i udformningen. Dette var et forsøg på at opfylde kriteriet for inter-koder reliabilitet, hvor der sikres konsistens på tværs af transskriptionerne. Dette gjorde at andre forskere havde mulighed for at lave samme undersøgelse i en anden kontekst og på et andet tidspunkt (Brinkmann & Tanggaard, 2015, p.495). Vi sikrede dog ikke at undersøgelsens resultater kunne opnås på et senere tidspunkt og i en anden kontekst, da den viden som vi producerede er i konstant forandring (jf. videnskabsteori, p.13). Derudover var vi eksplicite i vores forskningstilgang, forforståelse og vores tolkning af data (Thagaard, 2017, p.185).

Caseundersøgelser sigter sjældent efter statistisk generaliserbarhed, hvilket heller var idealet qua vores videnskabsteoretiske ståsted (jf. videnskabsteori, p.13-14). Flere kvalitative forskere argumenterer for, at caseundersøgelser kan og bør sigte efter analytisk generaliserbarhed med hensyn til at opnå ekstern validitet (Brinkmann & Tanggaard, 2015; Thagaard, 2017; Yin, 2018). Analytisk generaliserbarhed i caseundersøgelser baserer sig på bekræftelse, modificering eller afvisning af teorien. Det kan også være baseret på nye koncepter til teorien (Yin, 2018, p.38). Vi højnede den analytiske generaliserbarhed i undersøgelsen gennem bekræftelse og modificering af vores udvalgte teorier, hvor vi gik ind for Robert Yins princip om, at jo flere modstridende resultater, der identificeres og adresseres, desto mere troværdig er undersøgelsen (Yin, 2018, p.34). Vi identificerede derfor modstridende resultater mellem vores udvalgte teorier og resultaterne fra case-kommunerne. Vores valideringsstrategi mindede dermed om en intern validering. Den interne validering bestod af en adressering af modstridende forklaringer og identificering af mønstre og tendenser på tværs af cases og teorier. Vores valideringsstrategi havde dog også elementer af den konstruerede validering, hvor vi benyttede forskellige informationskilder, såsom dokumenter, interviews, statistik, kort og billeder (Yin, 2018, p.43).

I forbindelse med kvalitetssikringen af undersøgelsen, havde vi gjort os nøje overvejelser omkring, hvorvidt vores empiri har tilstrækkelig forklaringskraft. Vores abduktive tilgang muliggjorde en revidering og modificering af empiri og teori undervejs. Vi vurderede dog, at vi til dels ikke havde tilstrækkeligt empiri til at belyse sense of place dimensionen. Årsagen var at vores interviewguide overvejende tog udgangspunkt i borgernes stedstilknytning, og dermed ikke berigede med nok data omhandlende informanternes indtryk af stedets stemning og ånd (se bilag 8). En ekstra interviewrunde med fokus på sense of place kunne kvalificere analysen yderligere. En anden bias som vi var bevidste omkring er informanternes alder, da størstedelen var over 60 år. Dette kunne tænkes at havde betydning for analysens resultater i forhold til, hvad informanterne foretrækker og vægter i relation til et sted eller flere steder. Denne tese bekræftede den eksisterende forskning, som påviste at individers livsfase havde betydning for flyttemotivet og bosætningspræferencerne, da ønsker og behov ofte ændrede sig i takt med alderen (jf. introduktion, p.12). Vi var derfor i konklusionen bevidste om at analysens resultater baserede sig på en afgrænset aldersgruppe. På baggrund heraf, appliceres vores tre udvalgte teori perspektiver, der både komplementerede og konkurrerede, hvilket styrkede, at den viden, der produceres, var af høj kvalitet.

TEORI

I introduktionen præsenterede vi kulturarv og kulturmiljøer som vigtige ressourcer for udviklingen af lokal-samfundene, samt vist kulturarvsbegrebet som mangefacetteret. Vi designede derfor et teoriapparat, hvor vi kombinerede forskellige teorier indenfor bysociologi, miljøpsykologi og humangeografi, hvilket resulterede i begreberne placemaking, place attachment og sense of place. I denne kombination fungerede Lefebvres triadekoncept som rammesættende for vores teoriapparat, idet han både inddrogede det politiske niveau, de fagprofessionelle og brugerne, som en del af stedsskabelsen. Derudover havde vores sammensætning af teorier medført, at vi indfangede viden på makro-, meso- og mikroniveau. Kapitlet blev struktureret således at placemaking-perspektivet præsenteres først, da det er rammesættende for de øvrige perspektiver. Dernæst fulgt af place attachment og sense of place, og hvor kapitlet afsluttede med operationalisering af teorierne og samspillet mellem dem.

Placemaking

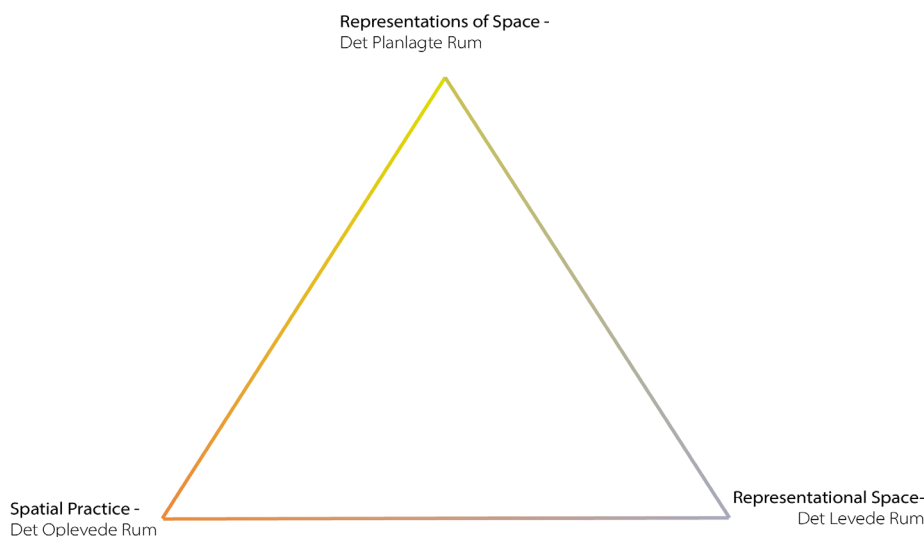
Placemaking er en tværfaglig disciplin, der blandt andet er anvendt indenfor spatial design, samfundsvidenskaben og arkitekturen. Flere discipliner argumenterer for, at placemaking er kollektive indsatser, hvor formålet er at gentænke stedet, så at der skabes funktionelle og attraktive byrum (Beza, 2016, p.245; Eckenwiler, 2016, p.1944; Strydom et al., 2018, p.166, 175). I gentænkningen af stedet bidrager ofte stedets karaktertræk og egenskaber, eksempelvis stedets historie og stedbundne ressourcer (Thomas et al., 2015, p.74). Før 1990 har placemaking, særligt indenfor spatial design, blevet opfattet som et produkt af stedets fysiske udvikling. Forfatteren Janes Jacobs kritiserede 1950'ernes amerikanske byudviklingspolitikker for at forenkle kompleksiteten af byens sociale liv ved at tænke i store byfornyelsesprojekter på kvarterplan. Blandt andet ved at byplanlæggere byggede bredde hoved- og motorveje gennem de indre bykerner. Hun mente at byplanlægningen i højere grad burde fokusere på byrum, der ligger op til forskellige anvendelsesmuligheder (Jacobs, 1961, p.3-4+322+371). Sociologen William Whyte argumenterede i samme årti for, at storbyens stigende problemer med manglende trivsel og for lidt plads skulle løses i områderne og ikke uden for dem. Han fandt ud af at det havde en negativ effekt på menneskers adfærd at byen blev mere spredt geografisk. Løsningen lå i stedet i at skabe åbne og store offentlige byrum med grønne naturområder (Whyte, 1968, p.187-189). Efter 1990 ændres det teknokratiske syn på placemaking til i højere grad at anse det som en uendelig proces mellem politikere, eksperter, interessenter, brugere og øvrige aktører (O'Brien, 1985, p.59; Shibley, 1998, p.80). Her anvendes begrebet ofte til at beskrive magtrelationerne i stedsskabelsen, hvor planlægningen af det er en kombination af aktører, ideer og praksisser (Lefebvre, 1991, p.38; Hague & Jenkins, 2005, p.8; Thomas et al., 2015, p.83; Toolis, 2017, p.194). Lefebvre argumenterer for, at et rum skabes gennem planlægningen og af menneskenes brug og værditillæggelse af det. Stedets fysiske planlægning vil aldrig slutproduktet, da det altid vil være i proces, og kan ændre sig i takt med brugernes adfærd og værditillæggelse af stedet (Lefebvre, 1991, p.68). Hague og Jenkins har også udfordret det klassiske perspektiv på placemaking, da de argumenterer for at steder ikke blot er geografiske lokaliteter, men er fyldt med mening (Hague & Jenkins, 2005, p.4). Da vi har fokuseret på borgernes tilknytning og indtryk af steder, har vi valgt at benytte Lefebvre, samt Hague og Jenkins som begrebsapparat for placemaking, hvori Hague og Jenkins desuden har styrket koblingen til sense of place.

Dialektikken i placemaking

Lefebvre argumenterer grundlæggende for, at steder skabes i dialektisk forhold mellem planlæggeres, designers og arkitekters visioner, samt borgernes oplevelser og mening. Han forklarer at rummet er forbundet med den sociale virkelighed, og det kan ikke være genstand for selvstændig analyse, da rummet også er produceret af sociale systemer og interaktioner, der rækker ud over det materielle (Lefebvre, 1991, p.68). Han opstiller et triadekoncept for placemaking-processer bestående af spatial practice, representations of space og representational spaces (Lefebvre, 1991, p.38-39). Konceptet tager afsæt i at identificere kulturelle tegn, sprog, symboler, betydninger og funktioner (Lefebvre, 1991, p.99). Den første dimension spatial practice betegnes som det oplevede rum. Lefebvre argumenterer for at det daglige liv og rutiner har indvirkning på den urbane rum (Lefebvre, 1991, p.38). Dette kunne være stisystemerne eller vejene. Vi brugte teorien til at se på de tilsigtede eller utilsigtede konsekvenser ved det planlagte rum. Dette gjorde vi ved at observere, hvordan informanterne interagerede og talte om deres omgivelser. Den anden dimension representations of space er samfundets dominerende rum, der forsøger at opretholde en social orden. Denne orden produceres af fagprofessionelle som byplanlæggere, ingeniører, politikere og videnskabspolitik, der planlægger og former rummet. Disse personer forsøger gennem planer, beskrivelser, definitioner, kort og illustrationer at forme et bestemt billede af rum, som har en virkning tilbage på brugerne (Lefebvre, 1991, p.38-39). Den tredje dimension spaces of representation vedrører rummets symbolske dimension. Der refereres derfor ikke direkte til selve rummene, men til den betydning rummene tillægges, som kobler sig til et bestemt symbol, der kan være materielt. Symboler i rum kan være træer, fremtrædende formationer, artefakter, bygninger og monumenter. Velkendte eksempler er Stevns Klint på Sydsjælland, H.C. Andersens Hus i Odense eller den lille havfrue på Langelinie i København. Generelt kunne det være et forsamlingshus eller det lokale skovområde. Symboler kan også være en kombination af både natur og bygninger. Måden hvorpå rum anvendes, hviler derfor ikke kun på dets funktionalitet, men også på stedets symbolske betydning, der tillægges af brugerne (Lefebvre, 1991, p.39).

Alle dimensioner i triadekonceptet refererer hver især til de to andre og vil blot forblive en abstraktion uden dem. Dimensionerne er adskilt, men eksisterer i samspil, i konflikt eller i alliance med hinanden. Alle tre led vægtes ligeligt og denne treenighed er på en og samme tid individuel og social, hvilket betyder at den ikke kun er konstituerende for det sociale livs selvproduktion, men også for samfundets selvproduktion (Lefebvre, 1991, p.39). Derved forstås Lefebvres udlægning af placemaking som en konstant forandringsproces, hvorved et rum planlægges, anvendes og tilskrives værdi på, kan ændre sig over tid. Dimensionerne bevæger sig på forskellige niveauer. Spatial practice på et mikroniveau, fordi aktiviteter, interaktioner og praksisser er i fokus. Representations of space og spaces of representation bevæger sig på et meso- og makroniveau, da der er fokus på planlægningen, funktioner og symboler (Lefebvre, 1991, p.39). Triadekoncept er benyttet og tolket af mange forskellige, så derfor havde vi opstillet figur 4 som skabte overblik over vores forståelse af konceptet. Vi lod os inspirere af Goonewardena et al. oversættelse. De oversætter spatial practices til perceived spaces (Goonewardena et al., 2008, p.269). Oversat til dansk betyder det opfattede rum, men ifølge Lefebvres beskrivelse af dimensionen omhandler de nærmere oplevelser, derfor havde vi, som tidligere nævnt, oversat dimensionen til det oplevede rum. Goonewardena et al. oversætter representations of space til conceived space, som betyder det udtænke rum på dansk (Goonewardena et al., 2008, p.269). Eftersom det omhandler eksperternes rolle i placemaking, valgte vi at arbejde videre med dimensionen, som det planlagte rum. Goonewardena et

al. oversætter representational space til lived space (Goonewardena et al., 2008, p.269). Oversat til dansk bliver dimensionen til det levede rum, her brugte vi den direkte oversættelse til at indfange det levede liv i oplandskommunerne. Dette er en bred dimension, derfor i tråd med vores problemformulering, valgte vi at fokusere på hvordan fortællinger, symboler, traditioner og minder er med til at skabe tilknytning og indtryk af et sted. Se nedenstående figur, som illustrerer vores forståelse af triadekonceptet:

Figur 5: Vores oversættelse af Lefebvres triadekoncept (eget)

Der er mange anvendelige principper fra Lefebvres koncept til analyse af placemaking. Dog er hans koncept en overordnet rammesætning, som ikke berører diversiteten i eksperternes og brugernes synspunkter. Vi inddragede derfor øvrige teorier, heriblandt et andet perspektiv på placemaking. Hague og Jenkins teori om placemaking bygger, ligesom Lefebvre, deres placemaking teori ud fra relationen mellem eksperter og brugere. De udvider dog denne forståelse med politikker og developers rolle i placemaking-processer. Derudover tillægger Hague og Jenkins også den geografiske lokalitet en selvstændighedsbetydning, hvorimod Lefebvre blot ser et rum og sted udgjort af sociale interaktioner (Hague & Jenkins, 2005, p.19-20; Lefebvre, 1991, p.68).

Betydningen af stedsidentitet i placemaking

Et af Hague og Jenkins hovedargumenter er, at steder ikke udelukkende er geografiske lokationer, men at de er fyldt med mening og følelser (Hague & Jenkins, 2005, p.4). Narrativer og fortolkninger er vigtige elementer i deres teori om placemaking. De mener at det er herigennem at stedet får identitet og transformeres fra et tomt rum til et meningsfuldt sted. De adskiller rum og sted i deres forståelse af placemaking. De anser rummet som den geografiske lokation og stedet som de individuelle og kollektive oplevelser, samt fortolkninger der giver rummet mening (Hague & Jenkins, 2005, p.19-20). Fortolkninger opstår, ifølge dem, på baggrund af individets socialklasse, alder, køn, etnicitet, nationalitet, profession, uddannelse og lignende (Hague & Jenkins, 2005, p.5). De argumenterer for, at stedsidentitet er tæt knyttet til minder og traditioner. Stedets historie er en vigtig komponent i enhver udviklingsproces, selvom det kan være udfordrende at tilpasse og afspejle folkets

diversitet i en samlet fortælling (Hague & Jenkins, 2005, p.11). Genius loci, som løst kan oversættes til stedets ånd, er ligeledes en vigtig komponent i deres forståelse af sted og produktionen af stedet (Hague & Jenkins, 2005, p.5). Udover rum og sted tilføjer de territorie-begrebet til deres placemaking forståelse, der refererer til den organisatoriske del af stedsproduktionen. Specifikt indebærer det formelle og lovmæssige rammer, samt de kortlagte grænser (Hague & Jenkins, 2005, p.20). Eksempelvis skellet mellem det nationale ansvar og det kommunale ansvar, samt landegrænser, kommunegrænser og bygrænser. Forvaltningen af disse grænser og magtrelationerne har betydning for den kollektive udvikling af stedsidentitet. De argumenterer for, at kommunerne og byerne har fået en vigtigere og mere dominerende rolle, som tidligere tilhørte staten (Hague & Jenkins, 2005, p.21). I deres inddeling af rum, sted og territorie og forholdet mellem dem, forholder Hague og Jenkins sig til mikro- og makroniveauerne i placemaking-processen. Figur 6 illustrerer en oversigt over deres niveauinddeling. Deres teori anvendende vi til at analysere fortællingernes betydning for individer og sociale grupper på mikroniveau, samt analyse af de organisatoriske opbygninger og betydninger på makroniveau. Nedenstående figur viser hvordan rum, sted og territorie relaterer sig til de fysiske, økonomiske, politiske og sociokulturelle faktorer.

	<i>Space</i>	<i>Place</i>	<i>Territory</i>
<i>Physical</i>	geographical identification	'mind-maps' and cultural signifiers	mapping
<i>Economic</i>	natural resources and distance factors	micro-economic factors	macro-economic factors – e.g. taxation, tariffs, economic concentration
<i>Legal/political</i>		allegiances, acceptance of the legitimacy of the governance regime	boundaries and definition of authorities and powers
<i>Socio-cultural</i>		social identity	'formal', or administrative, identity

Figur 6: Forholdet mellem rum, sted og territorie (Hague & Jenkins, 2005, p.22)

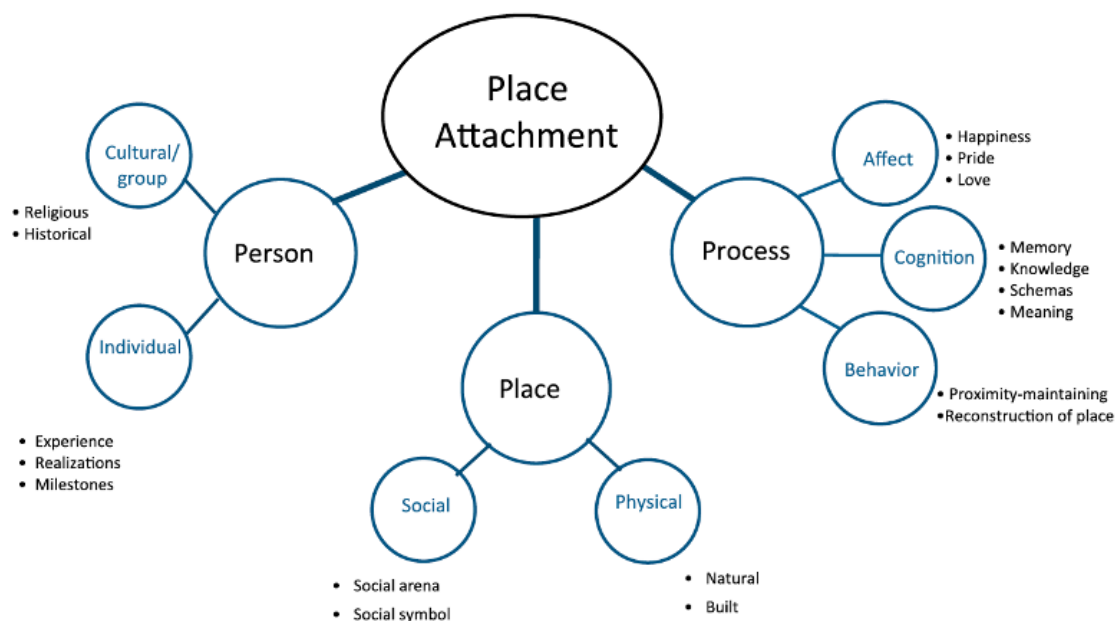
Vi var opmærksomme på at alle disse faktorer havde betydning for en placemaking proces. Vi medtagede dog ikke den økonomiske, eftersom vi var mere interesserede i at analysere på fortællingernes betydning for stedet. Dette berøres overfladisk i Hague og Jenkins teori, og vi inddragede derfor teori om place attachment.

Place Attachment

Place attachment, også kaldet stedstilknytning, karakteriseres som forbindelsen mellem mennesker og meningsfulde steder, som har fået videnskabelig bevågenhed indenfor flere discipliner i de senere år, heriblandt by-sociologer, arkitekter, human-geografer og miljø-psykologer. Den brede anvendelse af begrebet har medført mange definitioner, og dermed store variationer i hvad stedstilknytningen er formet af og hvordan det kan forstås. Flere humangeografer og fænomenologer argumenterer for, at en forbindelse til et meningsfuldt sted danner et følelsesmæssigt bånd, der er et fundamentalt menneskeligt behov (Frederickson & Anderson, 1999; Relph, 1976; Seamon, 1982; Tuan, 1974). By-sociologer og andre samfundsforskere har fokuseret på at klarlægge stedstilknytningen på by- og kvarterniveau, hvor ofte menneskers individuelle følelsesmæssige bånd til steder blev overset. Her var fokus på at forstå stedstilknytningen ud fra sociale grupper (Stokols & Skumaker, 1981; Woldoff 2002). Endvidere har litteratur indenfor byplanlægning fokuseret på individers medborgerskab, deltagelse og selvbestemmelse, som teoretisk ramme for stedstilknytningen (Lin, 2000; Narayan-Parker, 1999; Perkins & Long, 2002; Putnam, 2000). Stedstilknytning er som begreb mangefacetteret. Begrebet er dog blevet kritiseret for at mangelende inkludering af flere analysedimensioner. Flere forskere har derfor arbejdet med at tænke stedstilknytning helhedsorienteret, hvor både individuelle, fysiske, sociale og samfundsmæssige forhold samtænkes. Altman og Low argumenterer for, at stedstilknytning er en sammenfatning af en række biologiske, miljømæssige, psykologiske og sociokulturelle processer, der flettet sammen med hinanden (Altman & Low, 1992, p.8). Senere har Scannell og Gifford nyfortolket perspektivet gennem en tredimensionel model bestående af en sted-, person- og procesdimension (Scannell & Gifford, 2010, p.2). Manzo og Perkins har også belyst begrebets kompleksitet gennem en model, som integrerer flere domæner og analyseniveauer (Manzo & Perkins, 2006, p.344-345). Vi arbejdede videre med teori af Scannell og Gifford, samt Manzo og Perkins.

Multidimensional tilgang

Scannell og Giffords argumenterer grundlæggende for at analysere stedstilknytningen ud fra tre dimensioner, der både involverer selve stedet, menneskene og processerne. Et af hovedargumenterne er at stedstilknytning sker på flere niveauer, og derfor indgår både et individuelt- og et gruppeniveau (Scannell & Gifford, 2010, p.2). Deres niveauinddeling er illustreret i figur 7.

Figur 7: Multidimensional model over stedstilknytning (Scannell & Gifford, 2010, p.2)

På individniveau indebærer Person-dimensionen de personlige forbindelser til stedet. Disse forbindelser opstår gennem personlige oplevelser og milepæle. Eksempelvis vil det sted og den by individet er opvokset i altid have en speciel betydning, og kan potentielt set være en af årsagerne til at nogle vælger at flytte tilbage til deres hjemby (Scannell & Gifford, 2010, p.2). På gruppeniveau indebærer dimensionen, de forbindelser, der opstår som symboler i fællesskaber, såsom naboskaber, foreninger, kommuner og lignende. Dermed er kulturen en vigtig komponent for stedstilknytningen på gruppeniveau. Den forbinder mennesker og steder gennem fælles historie, symboler og værdier (Scannell & Gifford, 2010, p.2). Proces-dimensionen indebærer de psykologiske processer, der består af den følelsesmæssige forbindelse til stedet. Derudover består disse processer også af dannelse af holdninger og viden, som associeres med bestemte steder. Disse associationer kan være bundet op på en kategorisering af stedet. Således at et individ ikke bare knyttet til det specifikke sted, men kan føle sig knyttet til lignende steder. Eksempelvis kan et individ føle sig knyttet til forstaden som by type, fremfor kun at være knyttet til en specifik forstad (Scannell & Gifford, 2010, p.3). Vi forsøgte at indfange de psykologiske processer ved at spørge ind til, hvilke kvaliteter de forbinder med de steder de bor og opholder sig. Her kunne det tænkes, at de refererede til kvaliteter, som også rækker ud over det givne sted. Ydermere kan de psykologiske processer også indebære opbyggelse af stedsidentitet på et socialt plan. Hertil kan både den individuelle og sociale adfærd have stor betydning, hvilket særligt kommer til udtryk til i rekonstruktionen af stedet (Scannell & Gifford, 2010, p.3-4). Place-dimensionen indebærer det byggede og det naturlige miljø, samt de sociale arenaer og symboler. Dimensionen kan måles efter tre forskellige skalaer hjem, nabolag eller by (Scannell & Gifford, 2010, p.4). Vi analyserede efter nabolag og by-skalaer, som havde relevans i relation til problemformuleringen. Scannell og Gifford argumenterer for, at mennesker i højere grad har tendens til at være tilknyttet steder, der indbyder til fællesskab og gruppeidentiteter. De rumlige forbindelser bliver således betydningsfulde gennem symbolisering af de sociale forbindelser (Scannell & Gifford, 2010, p.4-5). Alle tre dimensioner skal anvendes som en sammenhængende model. Dimensionerne kan overlappe, men fungerer primært som separate kategorier, der alle er afgørende for stedstilknytningen (Scannell & Gifford, 2010, p.6).

Modellen indfangede flere af de komponenter, der har været på spil i vores case-kommuner. Nogle komponenter indfangede vi lettere end andre, grundet vores videnskabsteoretiske ståsted.

Vi supplerede Scannell og Giffords teori med Manzo og Perkins, som inddrager den sociopolitiske kontekst i forståelsen af stedstilknytning. De opstiller en model bestående af fire domæner, som kan måles på fire forskellige analyseniveauer. De forklarer at hvert niveau og domæne udgør et trin i en samlet proces (Manzo & Perkins, 2006, p.336, 344-345). Modellen tolkede vi som inspiration, da Manzo og Perkins vurderer at der sjældent udføres en undersøgelse, hvor alle domæner og niveauer bringes i spil samtidig (Manzo & Perkins, 2006, p.346). Vi fokuserede på det individuelle-, gruppe- og nabolagsniveau, som vi analyserede på indenfor det fysiske, sociale og politiske domæne. Overordnet analyserede vi på de sociale netværk i lokalområdet, herunder de uformelle netværk, samt hvordan borgernes deltagelse i lokalområdet skabte en fælles forståelse af stedet. Vi lagde også vægt på individets udtryk for stolthed og ejerskab. Niveauerne og domænerne supplerede det oplevede rum i triadekonceptet ved at bidrage med viden om, hvordan sociale netværk medvirker til steds-kabelsen Figur 8 illustrerer alle niveauer og domæner:

	Environmental Domains (or Forms of Capital)			
	Physical	Social	Political	Economic
Individual	Place attachment/ identity Incumbent upgrading Residential pride and satisfaction	Sense of community Community attachment and identity Neighboring behavior	Citizen participation Empowerment	Personal investments Real estate decisions Monetary contributions
Social group/ organization	Shared place meaning Participatory planning and design Design Resident associations	Mutual assistance Networking Social cohesion	Empowered organization Level of participation	Fundraising Resource sharing Business associations
Neighborhood	Community physical conditions Upgrading, gentrifica- tion, or deterioration Abandonment Zoning	Informal social networks	Extent and power of community organiza- tion in neighborhood Organization in neighborhood External connections Representation	Private investment/ disinvestment Public investment (for example, community development block grants)
City/region/ society	Urban growth/sprawl Transportation systems	Social services (health, education, safety) Demographic diversity	Local, state, federal agencies Political institutions (lobbies, coalitions)	Regional/global economy Local/state/federal/ housing and eco- nomic development policies

Figur 8: Niveau- og domæneoversigt (Manzo & Perkins, 2006, p. 345)

Manzo og Perkins argumenterer for, at stedstilknytningen på det fysiske domæne for individet undersøges gennem deres tilfredshed, stolthed, ejerskab og udtryk for lyst til deltagelse i områdets udvikling. Under det sociale domæne vil de studere individets stedsidentitet, tilknytning til det sociale fællesskab i lokalområdet, og se på hvordan individet interagerer med sin nabo. Under det politiske domæne lægger de vægt på at undersøge individets grad af politisk deltagelse og engagement, samt graden af egen involvering i området. På det økonomiske område vil de se på individets personlige investeringer i området, herunder køb, vedligeholdelse og forbedringer af boligen, samt økonomiske bidrag til lokale foreninger (Manzo & Perkins, 2006, p.344-345). In-

denfor det fysiske domæne på gruppeniveau fokuserer de på om borgerne deler en fælles mening om stedet. De undersøger også om stedet har beboerforeninger, og om der er en borgerinkluderende planlægnings- og designproces. Dette kunne være folks grad af deltagelse i lokale begivenheder, såsom planlægnings- og kvarteroprydningsprojekter. Indenfor det sociale domæne på gruppeniveau operationaliserer de arten og graden af sociale netværk og social samhørighed mellem områdets borgere, som væsentlig for at stedstilknytningen. De nævner gensidig hjælp mellem borgere på stedet, som et udtryk for den sociale samhørighed, og dermed kvaliteten af de sociale relationer i lokalområdet. De nævner også tilslutningen til frivilligdrevede foreninger og organisationer, som et udtryk for områdets sociale netværk. Under det politiske domæne på gruppeniveau er der fokus på at undersøge, hvor stærkt stedet er organiseret gennem foreningslivet og andre organisationer. Her undersøger de graden af deltagelse til disse netværk i lokalområdet. Under det økonomiske domæne er fokus på at undersøge graden af fundraising, antallet af erhvervsorganisationer og områdets tildeling af resourcer (Manzo & Perkins, 2006, p.345).

På et kvarterniveau argumenterer de for indenfor det fysiske domæne at undersøge områdets fysiske omstændigheder og vilkår, eksempelvis gentrificering eller segregering. Indenfor det sociale domæne vil de se på kvarterets formelle sociale netværk i form af foreninger og organisationer. Under det politiske domæne på kvarterniveau er fokus rettet mod styrken og graden af organisering i lokalområdet, samt graden af eksterne forbindelser. Slutteligt taler de indenfor det økonomiske domæne om graden af private og offentlige investeringer i området (Manzo & Perkins, 2006, p.345). På det samfundsmæssige niveau retter de fokus på de mere makrostrukturelle faktorer. Indenfor det fysiske domæne nævner de befolkningsudvikling og transportsystemer. På det sociale domæne at undersøge samfundets sociale services, såsom sundheds- og uddannelsesinstitutioner. Dernæst indenfor det politiske domæne ser de på samfundets føderale agenturer, såsom kommuner og politiske institutioner. Afslutningsvist argumenterer de for at se på den regionale og globale økonomi, samt udviklingen i boligmarkedspolitikker indenfor det økonomiske domæne (Manzo & Perkins, 2006, p.345-346). Manzo og Perkins integrerer hermed psykologiske og sociale dimensioner med politiske og økonomiske elementer i deres model, hvilket de mener giver et mere komplet perspektiv på stedstilknytning (Manzo & Perkins, 2006, p.345-346). Deres perspektiv, i samspil med Scannell og Giffords, gav et komplet og kvalificeret indsigts i stedstilknytningen på forskellige niveauer og i forskellige kontekster. Scannell og Gifford styrkede koblingen til det individuelle niveau gennem deres fokus på de kognitive og affektive aspekter af stedstilknytningen. Manzo og Perkins nuancerede stedstilknytning ved at sætte det i relation til forskellige samfundsmæssige kontekster, og dermed gjorde koblingen mellem meso og makro stærkere.

Sense of place

Sense of place et vidtfavnende paraplybegreb, der er anvendt indenfor en række fagområder. Begrebet kan løst oversættes til stedets sjæl eller stedets karakter. Der er dog ikke klar konsensus om hvad konceptet skal indeholde, eller hvordan det måles teoretisk og i praksis (Convery et al., 2012, p.2, 160-161). Indenfor miljøpsykologien udforskes sense of place, som en indre forståelse hos mennesker, der omfatter følelser, værdier, symboler og kulturelle betydninger (Jørgensen & Stedman, 2001; McCunn & Gifford, 2014). Socialgeografer og sociologer en mere relationel tilgang til sense of place (Bourdieu, 1984; Massey, 1994). Doreen Massey argumenterer for, at stedets sjæl og karakter er forbundet med sociale relationer. Steder ikke derfor ikke faste og geografisk afgrænsede, men åbne og porøse netværk af sociale forbindelser (Massey, 1994, p.121). Bourdieu argumenterer for, at oplevelsen af steder hænger sammen med individers socialisering gennem livet. Han mener at individets habitus, der internaliseres kropsligt, former en praktisk sans, som indebærer en fornemmelse for, hvilke steder der opleves tiltrækkende og interessante (Bourdieu, 1984, p.466-467+471). Humangeografer, som John Agnew, forstår sense of place bestående af holdninger og meninger om et sted, som kan være individuelle og kollektive forestillinger (Agnew, 1987, p.28). Arkitekter har, modsat discipliner indenfor psykologien og samfundsvidenskaben, argumenteret for at et steds ånd hænger uløseligt sammen med de fysiske rammer (Norberg-Schulz, 1980, p.19, 21). Christian Norberg-Schulz argumenterer for, at de fysiske rammer er formede for sense of place i samspil med stedets levede liv. Han tog begrebet genius loci (stedets ånd) til sig, hvor han gjorde opmærksom på at individer ikke kan eksistere på et sted uden at bliver påvirket af det fysiske miljøes karakter. Ideen bag genius loci handler om, at individer skal kunne identificere sig selv med stedets fysiske rammer, og have evnen til at orienterer sig i det (Norberg-Schulz, 1980, p.19, 21). Andre forskere har kombineret flere af de fornævnte tilgange i forståelsen af sense of place. Lois Mansfield har kombineret den psykologiske og geografiske tilgang, hvor et steds sjæl formes af fysiske rammer, ressourcer, kultur, traditioner og fortællinger (Mansfield, 2012, p.67, 73). Michael Clark forstår sense of place, som en kombination af stedets fysiske karaktertræk, ejerskab, identitet, forpligtelse og beskyttertrang (Clark, 2012, p.122). Vi ladede os inspirere af den tværfaglige tilgang, hvorfor vi udvalgte Mansfield og Clark som bærende teorier.

Stedets usynlige og usagte aspekter

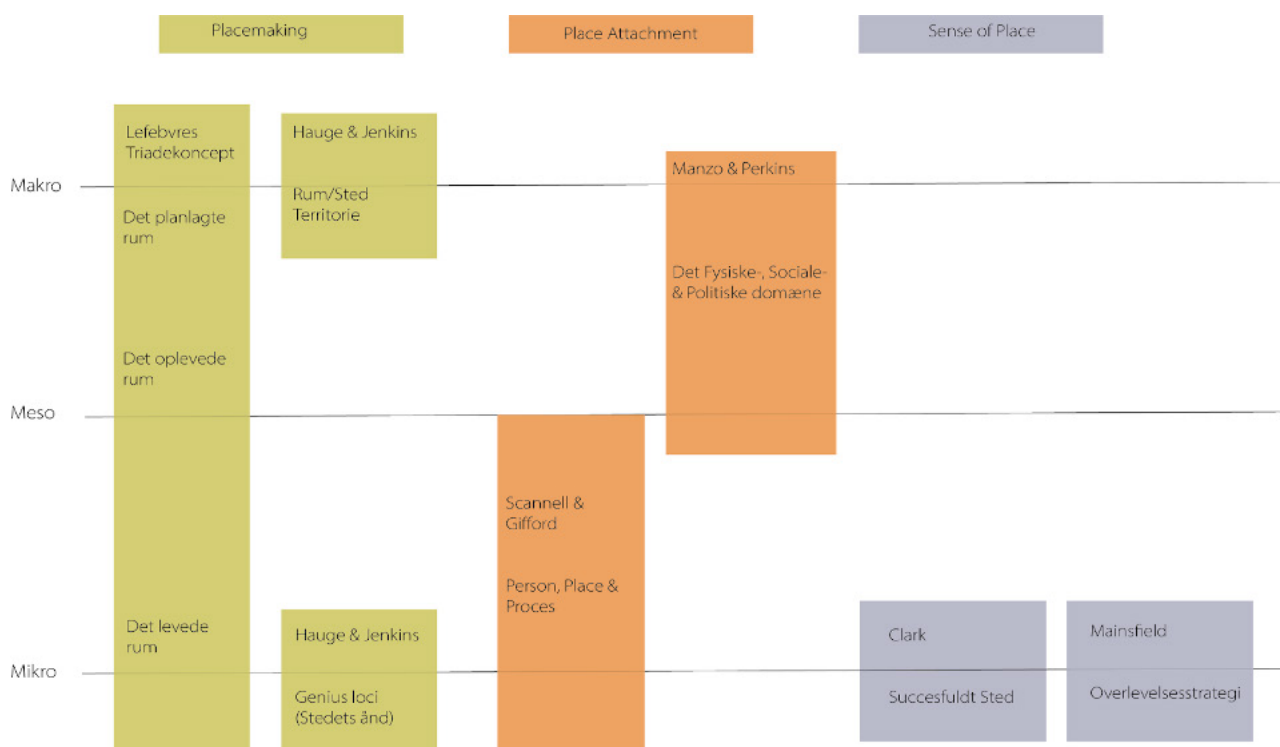
Mansfield argumenterer for, at sense of place karakteriseres som steders særpræg, der opstår i en kombination af menneskabte og naturskabte elementer, hvor arv, kultur og traditioner fremhæves som afgørende elementer (Mansfield, 2012, p.67). Hun trækker på både en geografisk tilgang, hvor strukturer, processer og netværk er i fokus, og en psykologisk tilgang, hvor oplevelser og det levede liv er i fokus. Hun betegner den geografiske tilgang, som de håndgribelige og synlige greb, og den psykologiske tilgang som de uhåndgribelige og usynlige greb (Mansfield, 2012, p.67). Eksempelvis fremhæver hun, at lokalsamfundet kan bruge deres traditioner og stedbundne ressourcer som håndgribelige og synlige greb til at genopfinde sig selv. Lokalsamfundet kan fremme deres eget tilknytningsforhold og ovenikøbet øge turismen ved at bruge uhåndgribelige og usynlige greb, såsom at promovere sig selv gennem fortællinger om deres traditioner (Mansfield, 2012, p.73-74). Hun påpeger dog selv at denne sense of place teori ikke kan belyse og løse alle udfordringerne i de rurale områ-

der. Særligt de politiske og økonomiske aspekter af udfordringerne er underbelyste i denne tilgang (Mansfield, 2012, p.74). Dette forsøgte vi, som tidligere nævnt, at indfange i problemfeltet og ved brugen af Manzo og Perkins multidimensionale model for stedstilknytning.

Clark har arbejdet med sense of place i en urban kontekst, hvor han fremhæver at der ingen fast opskrift er på, hvornår steder er succesfulde og hvordan dette opnås (Clark, 2012, p.129). Succesfulde steder har dog ofte det til fælles at fremprovokere stolthed, ejerskabsfølelse, identitet, positive forhåbninger, forpligtelser og adfærd, der er bundet op på bevaring og beskyttelse af det lokale miljø. Mere præcist betyder det, at et succesfuldt sted tit bliver beskyttet og kontrolleret mod tilfældige og forsætlige skader, såsom hærværk, kriminalitet og afvigende social adfærd på stedet (Clark, 2012, p.122). Han argumenterer også for, at hvis steder skal være succesfulde, skal de have betydning for menneskene, hvor ejerskabsfølelsen til stedet er forankret i kulturelle og historiske associationer. Han nævner Priston i England, hvor byens område ved kanalen formår at respekterer stedets industri- og transporthistorie, samtidig med at området er tilpasset nye funktioner, som indbyder til attraktive oplevelser for brugerne. Det er derfor vigtigt at udnytte stedets eksisterende ressourcer, således at historien og kulturen, der er tilknyttet stedet, ikke mistes (Clark, 2012, p.120+123+125). Eksemplet understreger at et steds succes opstår, når det muliggør en dynamisk og gensidigt forstærkende blanding af aktiviteter og arealanvendelse, hvor hverdagslivet dyrkes med cafeer, butikker og kulturelle faciliteter, og samtidig kan være en turistdestination og en uventet bonus for dem, som besøger stedet. Clark pointerer dog, at det er vanskeligt at kopiere steder og designe samme stedsans på flere lokaliteter. Alle steder har ofte en unik historie, som ikke må glemmes, når planlæggernes forsøger at designe et steds stemning (Clark, 2012, p.125). Clarks tilgang ligger ikke langt fra Mansfield, selvom de arbejder med det i to forskellige kontekster. Begge pointerer at lokale traditioner, identiteter, kultur og historier er afgørende for at udviklingen af steds ånd og stemning. De er enige om at sense of place opstår i en kombination af fysiske elementer og menneskelige værdisætninger. Dog arbejder Mansfield mere med oplevelsesaspektet af stedet, hvorimod Clark fokuserer på vurderingen af stedets succes, hvilket gjorde at de bidrog med forskellige indsigter.

Operationalisering af teorier

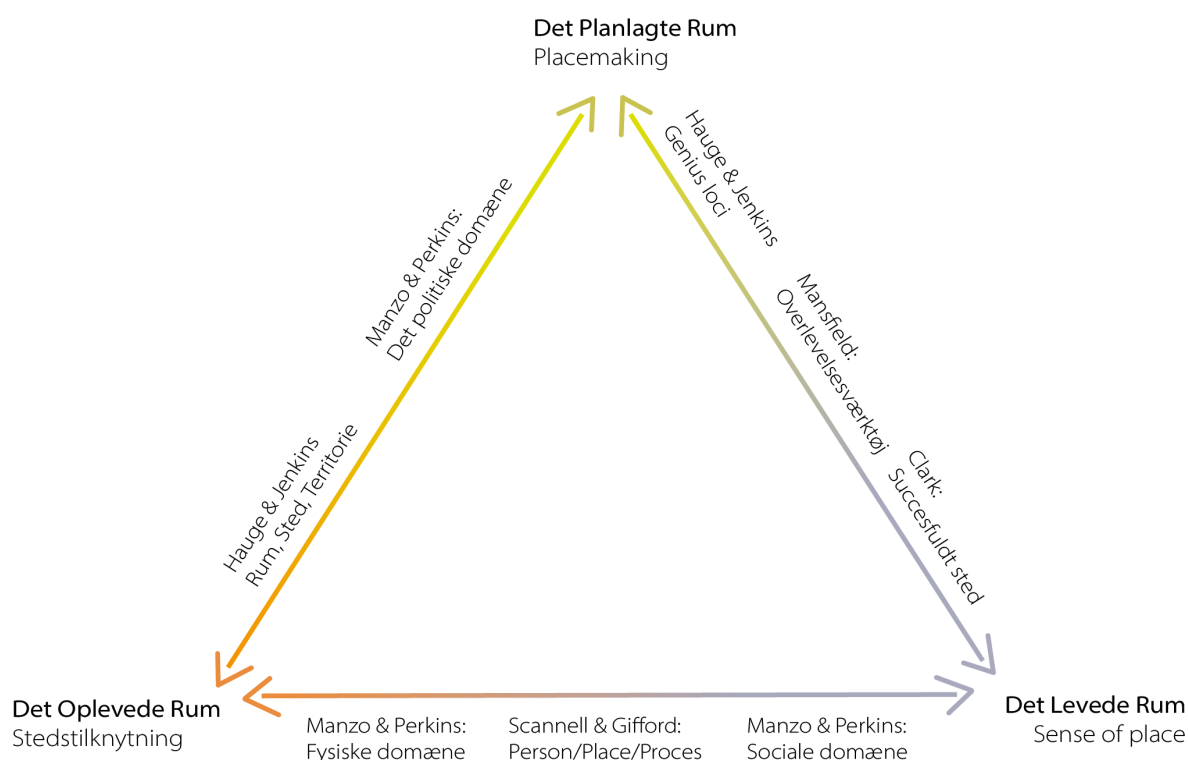
Place attachment, sense of place og placemaking viste forbindelserne mellem bysociologien, arkitekturen, byplanlægningen, miljøpsykologien og social- og humangeografien, hvor vi placerede os i spændingsfeltet mellem det fysiske, sociale og strategiske område. Alle tre perspektiver hang sammen på tværs og byder ind med forskellige syn på sammenhængen mellem kulturarv, kulturmiljøer, tilknytning og indtryk af et sted. Kombinationen gav struktur og hjælp med viden om skabelsen, tilknytningen og indtrykket af steder. Dernæst fungerede teorierne som guideline til kodningen af dokumenterne og udarbejdelse af interviewguiden, hvilket gjorde det lettere i analysefasen at koble de politiske strategier og informanternes svar op på de tre begreber. Fortolkningen af data ved hjælp fra teorierne bidrog til efterrationalisering af case-kommunernes bagvedliggende politiske intentioner og mål, samt forstå oplevelserne og årsagerne bag borgernes bosætningsvalg. De tre perspektiver bevæger sig på forskellige analytiske niveauer, henholdsvis makro-, meso- og mikroniveau. Placemaking går ind over alle tre niveauer, mens Place Attachment bevæger sig meso-mikroniveau, og slutteligt er sense of place er koblet til mikroniveauet. Niveauinddelingen af teorierne havde til formål at belyse sammenhængen mellem de strategiske visioner og indtrykket af stedet. Dette var afgørende for besvarelse af problemformuleringen. Figur 8 illustrerer niveauinddelingen:

Figur 9: Niveauinddeling af de udvalgte teorier (Eget)

Vi benyttede teorien om placemaking som bærende teoriapparat i forståelsen af stedets muligheder og begrænsninger for borgerne gennem en identificering af kommunens designede fortællinger om stederne. Dette kvalificerede muligheden for at analysere sammenhængen mellem kulturarven, og stedets fysiske og historiske karaktertræk. Vi var inspireret af Lefebvres tilgang til at forstå samspillet mellem eksperter/designere, brugere og funktioner gennem hans triadekoncept. Hans perspektiv gjorde det muligt at bringe alle niveauer i spil, som styrkede forbindelsen mellem mikro-, meso- og makroniveau. Dette fordi, triadekonceptet både foku-

serede på planlægningen, funktionerne og symbolerne. Konceptet har bragt det politiske felt, eksperter, borgere, funktioner og symboler på steder i spil samtidig. Konceptet var dog knap så godt til at belyse forholdet mellem de forskellige aktører i planlægningsprocessen dybdegående, samt manglede indsigt i de geografiske og usynlige aspekter på steder. Lefebvre differentierer ikke mellem politikere, eksperter og øvrige aktører, hvilket gjorde det udfordrende at forstå samspillet mellem dem. Triaden byggede på argumentet om, at steder ikke kan være indholdsløse, men er formet af samfundsmæssige praksisser. Geografien er derfor stærkt underbelyst, og i tråd med vores videnskabsteoretiske ståsted tildeles geografien og de fysiske elementer på steder en særskilt rolle (jf. videnskabsteori, p.13-14). Lefebvre kunne derfor ikke stå alene som bærende teoriapparat, men blev suppleret fra andre teorier. Hague og Jenkins, Scannell og Gifford, Manzo og Perkins, Mansfield samt Clark fungerede som supplerende teorier, der fusionerede Lefebvres triadekoncept, hvilket styrkede konceptets empiriske forklaringskraft. Forklaringskraften styrkede de øvrige teorier, da de bidrog med nuancerede og konkurrerende perspektiver på forbindelserne mellem det planlagte, oplevede og levede rum. Samtidig sikrede et bredt teoriapparat forskellige forståelser på samme fænomen, hvilket udfoldede dets kompleksitet. I nedenstående model illustreres de øvrige teories placering i Lefebvres triadekoncept:

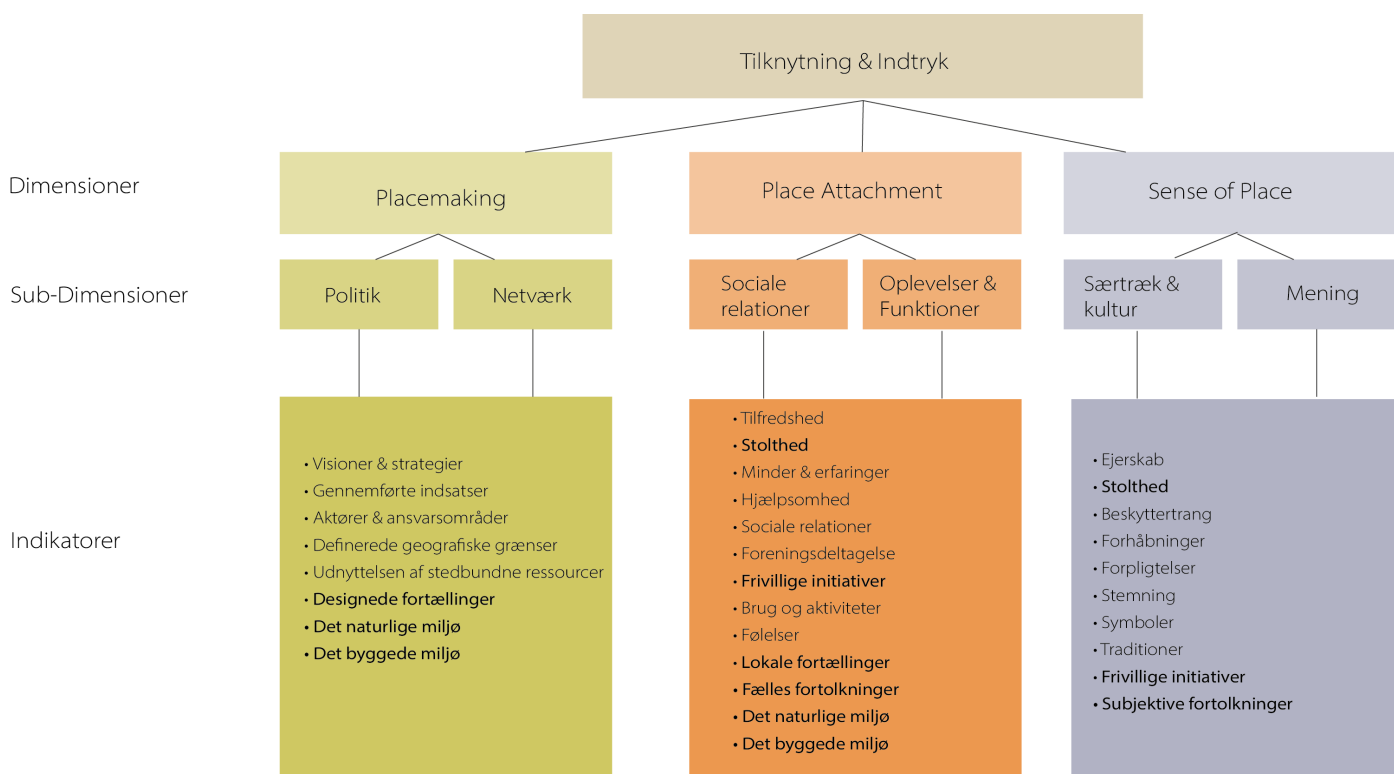
Figur 10: Teoriernes rolle i triadekonceptet (Egen)

Vi argumenterede for at kunne placere placemaking, place attachment og sense of place i hver deres dimension i triaden. Placemaking relaterede sig til det planlagte rum, place attachment til det oplevede rum, og slutteligt sense of place knyttede sig til det levede rum. Teoriene indenfor hver af perspektiverne placerede sig dog mere flydende mellem det planlagte, oplevede og levede rum. Manzo og Perkins begreb om det politiske domæne knyttede sig til forbindelsen mellem det planlagte og oplevede rum. Dette fordi, domænet relaterede sig til den politiske deltagelse på stedet, samt hvor stærke foreninger, organisationer og instituti-

oner lokalsamfundet har. Begrebet trækker tråde til både borgernes oplevelse af stedet gennem deres for- eningsdeltagelse, men knyttede også bånd til det planlagte rum gennem fokus på de politiske institutioner og organisationer på stedet. Hague og Jenkins teori om rummet og stedet fungerer ligeledes, som en del af forbindelsen mellem det planlagte og oplevede rum. Her anses transformation fra rum til sted gennem for- tolkninger som en forklaring på, hvordan borgerne gennem det oplevede rum påvirker det planlagte. Deres perspektiv gav blik for de strukturelle rammer på stedet gennem deres begreber om rum-sted-territorie, der styrkede koblingen til et steds geografi og dets fysiske miljø. Specielt deres territorie begreb synliggjorde be- tydningen af stedets geografiske grænser og forvaltningen heraf. I koblingen mellem det oplevede og det levede rum var Manzo og Perkins fysiske og sociale domæne centrale begreber. Det fysiske domæne bidrog til forklaring af, hvordan civilsamfundet dannede en fælles stedsidentitet. Det sociale domæne fungerede som hjælp til at identificere stedernes sociale sammenhængskraft gennem indikatorer som hjælpsomhed, sociale netværk og naboskabsadfærd. Domænerne belyste relationen mellem brugen og værdien af stedet. Scannell og Gifford styrkede også denne forbindelse gennem deres indikatormodel for stedstilknytning. Specielt har deres procesdimension, som indbefatter de kognitive og affektive forbindelser til stedet, idet de begrebssæt- ter, hvordan faktorer såsom minder, stolthed og ejerskab har indvirkning på stedsskabelsen. Koblingen mellem det levede og planlagte rum kvalificerede vi ydermere gennem Clark, Mansfield, Hague og Jenkins. Clarks for- ståelse af sense of place fungerede i vores teoriapparat, som et resultat af det planlagte rum. Hvorimod Mans- fields perspektiv bidrog til forklaring af hvordan stemningen, traditionerne og kulturen påvirkede individet og lokalsamfundets evne til at genopfinde sig selv. Ydermere medvirkede Hague og Jenkins begreb om genius loci (stedets ånd) til forklaring af kontrasten mellem planlæggernes og brugernes mening af stedet.

Dimensioner og indikatorer

Vi lod os inspirere af Goertz tilgang til at rammesætte begreber og koncepter. Han argumenterer for, at sam- fundsvidenskabelige begreber ofte er komplekse og kræver operationalisering. Han opstiller en tretrinsmodel, hvor konceptet går fra at være en teoretisk størrelse til at være en empirisk målbar størrelse (Goertz & Mazur, 2008, p.32-33). Niveauerne i modellen, henholdsvis dimensionerne, sub-dimensionerne og indikatorerne, er frembragt på baggrund af vores teorier, hvilket gør dem nødvendige i forståelse af hovedbegrebet. I frembrin- gelsen af indikatorer under hver dimension sås der at være tale om family resemblance blandt nogle af indika- torerne (Goertz, 2006, p.45). Dette betød at nogle af dimensionerne har fællestræk, idet der er overlappende indikatorer. Disse markerede vi med fed i figur 10. Ifølge Goertz er dette ikke nødvendigvis en ulempe at di- mensioner og indikatorer har fællestræk, da de kan kompensere for hinanden (Goertz, 2006, p.45). Eksempelvis overlappede indikatorer indenfor place attachment og sense of place, såsom frivillige initiativer og stolthed. Vi argumenterede for at dette ikke var en ulempe, da teorierne belyste forskellige vinkler på samme indikatorer. Dog var vi opmærksomme på at operationalisere vores teoriapparat på en måde, hvor hver dimension inde- holdt særskilte indikatorer, hvilket gjorde at dimensionerne fortsat holdtes adskilte. Se figur 11, der illustrerer vores operationalisering:

Figur 11: Indikatormodel (eget)

Det første trin i modellen er the basic level, der refererer til det eller de overordnede teoretiske begreber, hvilket var tilknytning og indtryk - se figur 11 (Goertz, 2006, p.30). Det næste trin er the secondary level, som udfolder hovedbegrebets kompleksitet. Her havde vi både dimensioner og sub-dimensioner, som alle karakteriserede hovedbegrebet (Goertz, 2006, p.35-36). Vi argumenterede for, at placemaking, place attachment og sense of place var hoveddimensioner af tilknytning og indtryk (se figur 11). Hver dimension blev ydermere udfoldet i sub-dimensioner. På baggrund af Lefebvre, Hague og Jenkins argumenterede vi for, at placemaking bestod af politik og netværk. Politik karakteriserede vi som politikere og embedsmænds strategiske visioner, planer og indsatser. Aktør-dimensionen refererede til øvrige involverede partnere i planlægnings- og stedsskabelsesprocessen, heriblandt borgere, developere, organisationer, foreninger, institutioner og lignende aktører. Dernæst argumenterede vi på baggrund af Manzo og Perkins, samt Scannell og Gifford for, at place attachment indebar sociale relationer, samt oplevelser og funktioner. Civilsamfundet karakteriserede vi som borgerne og deres indbyrdes sociale relationer og fællesskaber. Oplevelser og funktioner refererede til brugen af stedet. På baggrund af Mansfield og Clarks teorier argumenterede vi for, at sense of place bestod af særtræk, kultur og meninger. Særtræk og kultur indebar de usagte kvaliteter på stedet og blandt borgerne. Meninger dækkede over mening af stedets materielle og immaterielle aspekter. Tredje trin i Goertz model er the indicators, som er det niveau hvor begrebet og dens dertilhørende dimensioner omsættes til en empirisk målbar form (Goertz, 2005, p.53). Som nævnt, var der indikatorer, som gik på tværs af hovedbegrebets dimensioner og sub-dimensioner. Der var indikatorer som kun eksisterede indenfor placemaking, place attachment og sense of place (se figur 11). En central indikator, der gik på tværs af to dimensioner, var fortællinger. Fortællinger kunne være designede, hvilket gjorde at vi placerede denne indikator under placemaking. Samtidig kunne fortællinger også være

lokale, hvilket gjorde at vi placerede indikatoren under place attachment. En anden tværgående indikator mellem placemaking og place attachment var det naturlige og byggede miljø. Det fysiske miljø var skabende for selve stedet og skabende for borgernes stedstilknytning. Der var også indikatorer som gik på tværs af place attachment og sense of place. Frivillige initiativer kunne være en faktor for at være eller blive tilknyttet et sted, men kunne også være formene for stedets stemning og mening. Stolthed var også en indikator vi argumenterede for hang sammen med stedstilknytning og indtrykket af stedet, da stolthed relaterede sig til materielle og immaterielle aspekter på stedet. Desuden var fortolkninger en tværgående indikator, men måltet dog forskelligt afhængig af hvilken dimension der var tale om. Under place attachment måltet der på de fælles fortolkninger, mens der ved sense of place måltet på de subjektive fortolkninger. Hovedbegrebet rummede også indikatorer som kun eksisterede indenfor de enkelte dimensioner. Under placemaking så vi også efter case-kommunernes visioner, strategier og gennemførte indsatser, og deres brug af stedbundne ressourcer og aktørinvolvering i planprocessen, samt hvilke definerede grænser de arbejdede ud fra. Ved place attachment operationaliserede vi os frem til, at stedstilknytning også udgøres af følelser, minder og erfaringer på stedet. Derudover kunne denne dimension også måles gennem stedets sociale sammenhængskraft i form af stedets sociale relationer, hjælpsomheden på stedet og foreningsdeltagelsen. Slutteligt var der særskilte indikatorer indenfor sense of place dimensionen, såsom individers stolthed, beskyttertrang, forpligtelser og forhåbninger knyttet til stedet. Ydermere udgjorde sense of place også af stedets traditioner, stemninger og symboler.

Der var både overlap og særskilte indikatorer for hver dimension og sub-dimension af hovedbegrebet. Overlap sås eksempelvis mellem placemaking og place attachment, hvor indikatorerne det byggede miljø, det naturlige miljø og fortællinger gik på tværs. Særskilte dimensioner sås ved alle tre dimensioner af hovedbegrebet. Blandt andet havde placemaking særskilt fokus på at visioner, strategier og gennemførte indsatser, hvorimod place attachment havde særskilt fokus på eksempelvis sociale relationer og foreningsdeltagelse. Alle operationaliserede dimensioner af hovedbegrebet og indikatorerne dannede grundlag for den kommende analysestruktur.

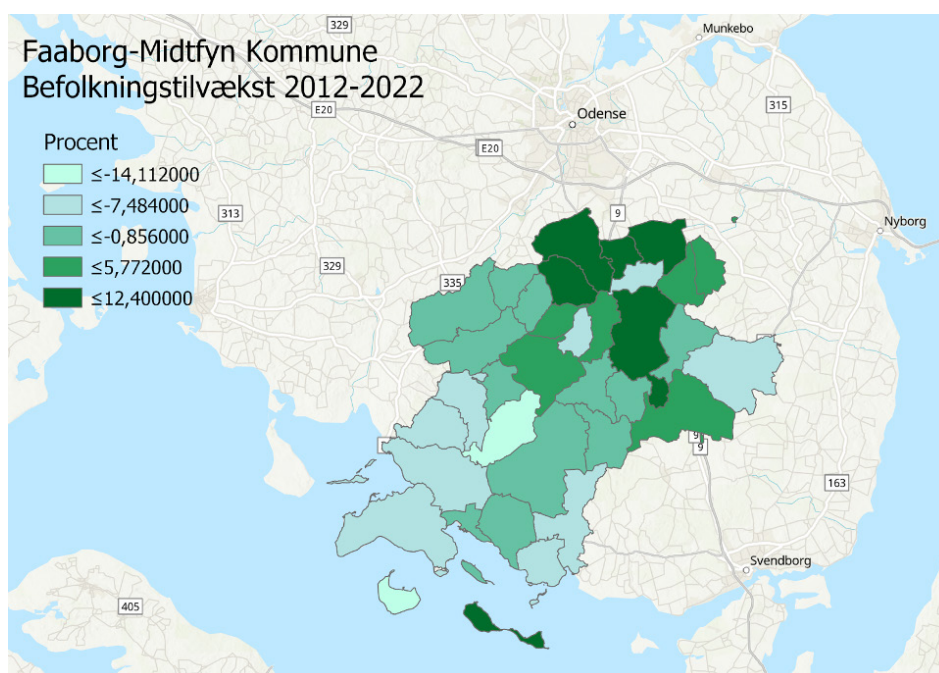
CASES

Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune har begge arbejdet indgående med kulturarv og kulturmiljøer i deres strategiske planlægning. Plandokumenterne gav indblik i deres visioner, indsatser og mål, så det kunne holdes op imod vores interviewdata. Begge case-kommuner benyttede SAK-metoden til at identificere deres kulturmiljøer. Metoden er udviklet af Aarhus Arkitektsskole og er et redskab til at vurdere kulturmiljøer ud fra målbare parametre, således at kulturarvens værdier, egenskaber og udviklingspotentialer blev tydeligere (Aarhus Arkitektsskole, 2022). Dette skabte grobund for nye muligheder og indsatser med henblik på at bevare og udvikle kulturmiljøerne, hvilket gjorde det lettere for kommuner at arbejde målrettet med deres kulturmiljøer i en strategisk sammenhæng.

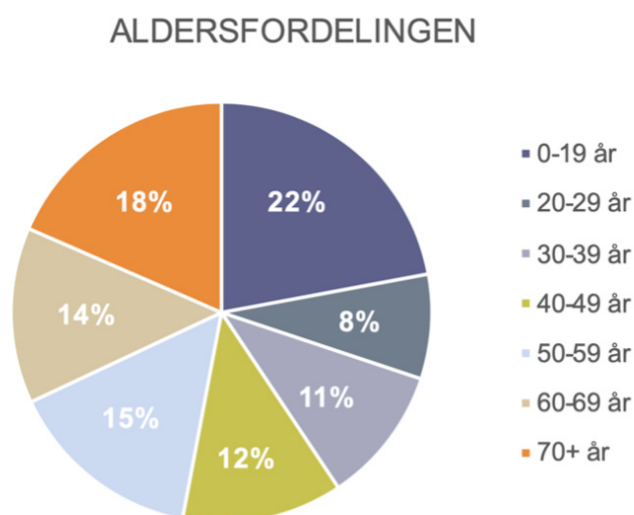
Faaborg-Midtfyn Kommune

Faaborg-Midtfyn kommune består hovedsageligt af to regionale hovedbyer, henholdsvis Ringe og Faaborg. Ringe ligger i den nordlige del af kommunen og Faaborg i den sydlige del. Der er både mindre og større byer som grænser op til, blandt andet Årslev, Rudme, Ryslinge og Hillerslev. Der er også en del landsbyer spredt rundt om i kommunen. Der bor i alt 51.849 indbyggere, hvoraf 50,2 pct. af mænd og 49,8 pct. er kvinder, hvilket viser en ligelig kønsfordeling blandt beboerne (Danmarks Statistik, 2022). Kommunens areal er på omtrent 634 km² og oplevede i de seneste år en stigende befolkningstilvækst. I 2021 var befolkningstilvæksten på 166 i alt, hvoraf 73 pct. var mænd og 27 pct. var kvinder (Danmarks Statistik, 2022; Statistikbanken, 2022a). Det er dog ikke alle kommunens områder som oplevede befolkningstilvækst. 23 sogne i kommunen havde befolkningsnedgang målt i antal borgere i 2012 sammenlignet med 2022. Heriblandt havde særligt Øster Hæsing (-20,7 pct.), Lyø (-16,3 pct.), Vester Hæsing (-12,1 pct.), Horne (-11,9 pct.), Åstrup (-10,9 pct.), Sønder Højrup (-10,2 pct.), Vester Åby (-9,8 pct.) og Håstrup (-9,4 pct.) mærkbar befolkningsnedgang (Statistikbanken, 2022c). Modsat havde 14 sogne befolkningsfremgang målt i antal borgere i 2012 sammenlignet med 2022. Heriblandt havde Avernakø (12,4 pct.), Sønder Næra (11,4 pct.) og Ringe (11,3 pct.) mærkbar befolkningsfremgang (Statistikbanken, 2022c). Se nedenstående kort:

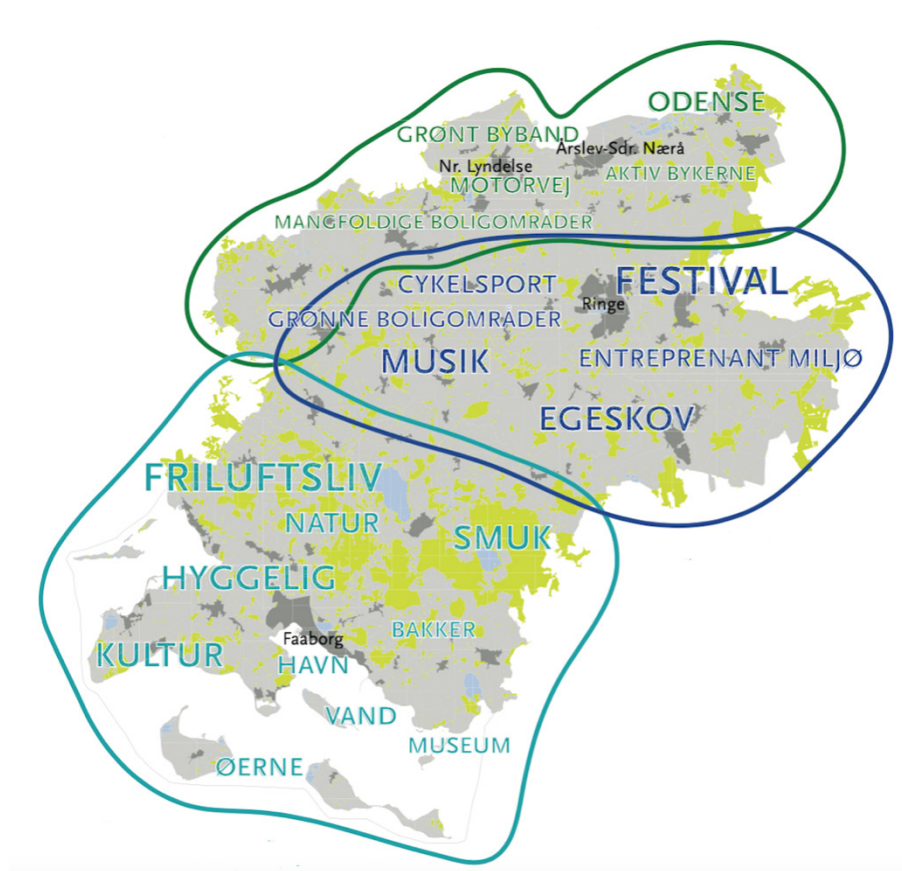
Figur 12: Befolkningstilvæksten i Faaborg-Midtfyn Kommune efter sogn (eget)

Borgernes alder ikke ligeligt fordelt, da cirka halvdelen (47 pct.) af kommunens indbyggere er 50+ år og næsten en $\frac{1}{5}$ del (18 pct.) er over 70 år gamle (Statistikbanken, 2022b). Dette indikerer en overvægt af personer, som er eller er på vej ud af arbejdsmarkedet, samt har et øget behov for sundheds- og servicefunktioner. Se nedenstående cirkeldiagram:

Figur 13: Aldersfordelingen for Faaborg-Midtfyn Kommune (Statistikbanken, 2022c).

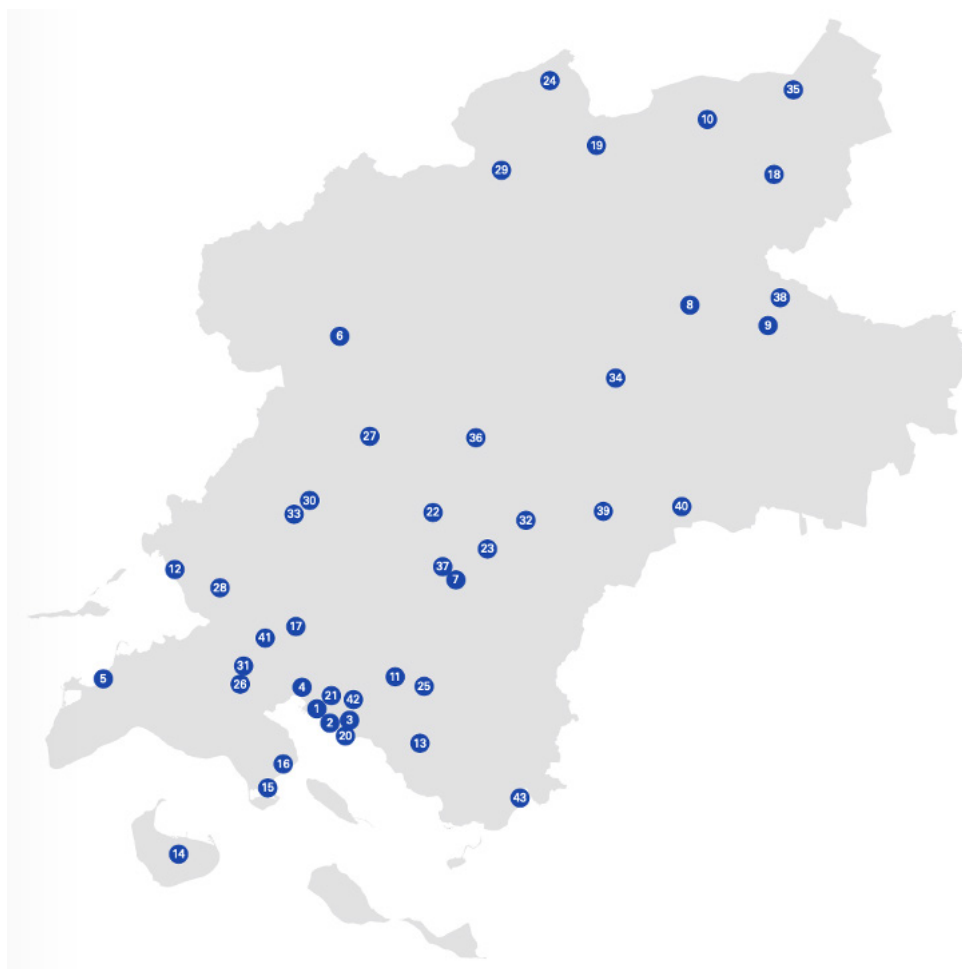
Faaborg-Midtfyn er nabo til storbykommunen Odense og oplandskommunerne Nyborg og Assens Kommune, samt landkommunen Svendborg. Kommunen rummer forskellige topografier, blandt andet de maritime havområder, bakkelandskaber og havne. De har også en del monumenter, bygninger og steder, hvor der knytter sig en helt særlig historie. De har nogle af landets ældste højskoler og folkeskoler, den verdensberømte komponist Carl Nielsen er vokset op her og en af Europa mest bevarede bygninger Vandborg Egeskov Slot (Faaborg-Midtfyn kommune, 2019a, p.6, 16). Kommunen har et klart mål om at bruge sådanne stedbundne kvaliteter, som vækstmotor til at fastholde og lokke nye borgere til. På baggrund af deres udviklingsstrategi fra 2019, havde de et klart mål om at lokke 3000 nye borgere til inden 2030. Dette er blevet hævet med 1000 i forhold til forrige udviklingsstrategi fra 2015 (Faaborg-Midtfyn kommune, 2019a, p.4). Kulturarven fylder en del i deres bosætningsstrategi, hvor de tror på at områdernes særtræk og unikke historier gør kommunen attraktiv for tilflyttere. Faaborg-Midtfyn er, som mange andre oplandskommuner, i konkurrence om at tiltrække de borgere, som enten vil tættere på storbyernes pulserende liv og arbejdspladser, eller er flyttet ud af storbyen for at få mere for pengene og være tæt på naturen. Nærhed til Odense er et stort trækplaster, og en række fynske oplandskommuner, heriblandt Faaborg-Midtfyn, ligger i cirka samme afstand til Odense. Kommunen fokuserede derfor på deres kulturarv og kulturmiljøer som strategisk greb til at skille sig ud fra de andre fynske oplandskommuner. Dette med henblik på at fremme borgernes interesse for kommunen (Faaborg-Midtfyn kommune, 2015, p.17; Faaborg-Midtfyn kommune, 2019a, p.10-11). Se figur 14, hvor kommunen inddeles i 3 zoner:

Figur 14: Zoneinddeling i Faaborg-Midtfyn Kommune (Faaborg-Midtfyn Kommune, 2019a, p.14)

En bærende fortælling i bosætningsstrategien var, at borgerne blev beriget med unikke natur- og kulturoplevelser i høj kvalitet. Det flotte bakkelandskab i Svanninge Bakker, historien bag Danmarks første folkeskoler og det maritime øhav, var alle steder med fremtrædende karaktertræk, som bar på en unik fortælling. Det var fortællingerne i samspil med de fysiske karaktertræk, som Faaborg-Midtfyn spillede på i deres strategi for at tiltrække nye borgere (Faaborg-Midtfyn kommune, 2021, p.6, 16-17). Kommunens strategiske afsæt byggede på argumentationen om, at kulturarv og kulturmiljøer skabte enestående oplevelser og var identitetsskabende, hvilket bidrog til meningsfulde fællesskaber på tværs af mennesker (Faaborg-Midtfyn kommune, 2021). Kulturarven og kulturmiljøerne gav borgerne mulighed for at få et spændende fritidsliv med gode natur- og kulturoplevelser, hvilket de sås som afgørende trækplastre for borgere, som planlagde at flytte (Faaborg-Midtfyn kommune, 2019b, p.236). Selvom kommunen generelt ønskede at tiltrække nye borgere til, var der dog nogle grupper, som de mere interesserede i end andre. Børnefamilier opfattede de som en særdeles attraktiv målgruppe, eftersom de typisk bosætter sig et sted i en lang tid og er skattepligtige i mange år (Faaborg-Midtfyn, 2015, p.13). Tidligere havde den sydlige del af kommunen problemer med at lokke nye borgere til. Dette er stadig en aktuel tendens, men ikke i samme udstrækning. Strategien lagde derfor vægt på at fremhæve stedbundne ressourcer ved Faaborg og omegn, så det var tydeligere hvad borgeren fik, hvis de valgte at bosætte sig længere væk fra de større byer som Odense (Faaborg-Midtfyn kommune, 2019a, p.11; Faaborg-Midtfyn kommune, 2019b, p.18). Området ved Faaborg fremhævede de som Danmarks foretrukne friluftsområde, fordi er god adgang til flot natur og åbne havområder (Faaborg-Midtfyn kommune, 2015, p.14). Kommunen

havde med hjælp fra Aarhus Arkitektskole fået lavet en screening af deres kulturmiljøer. Screeningen bidrog til at identificere de mest værdifulde kulturmiljøer. Formålet var at udpege de værdier og udviklingspotentialer, som den byggede kulturarv rummer (Aarhus Arkitektskole, 2016, p.3). De identificerede 43 kulturmiljøer, som scorede forskelligt på seks opstillede parametre; 1) Turisme, 2) Bosætning, 3) Erhverv, 4) Integritet, 5) Arkitektonisk og 6) Kulturhistorisk (Aarhus Arkitektskole, 2016, p.5, 7). Disse parametre var ligeledes de samme for identificeringen af kulturmiljøerne i Lejre kommune. Nogle af Faaborg-Midtfyns kulturmiljøer var Faaborg Havn, Ringe by, Ryslinge Højskole, Boltinge Skofabrik, Svanninge, Egeskov Mølle og Arreskov (Aarhus Arkitektskole, 2016, p. 8-16). Dette vidner om at kulturmiljøer rummede forskellige funktioner og kvaliteter. Se figur 15.

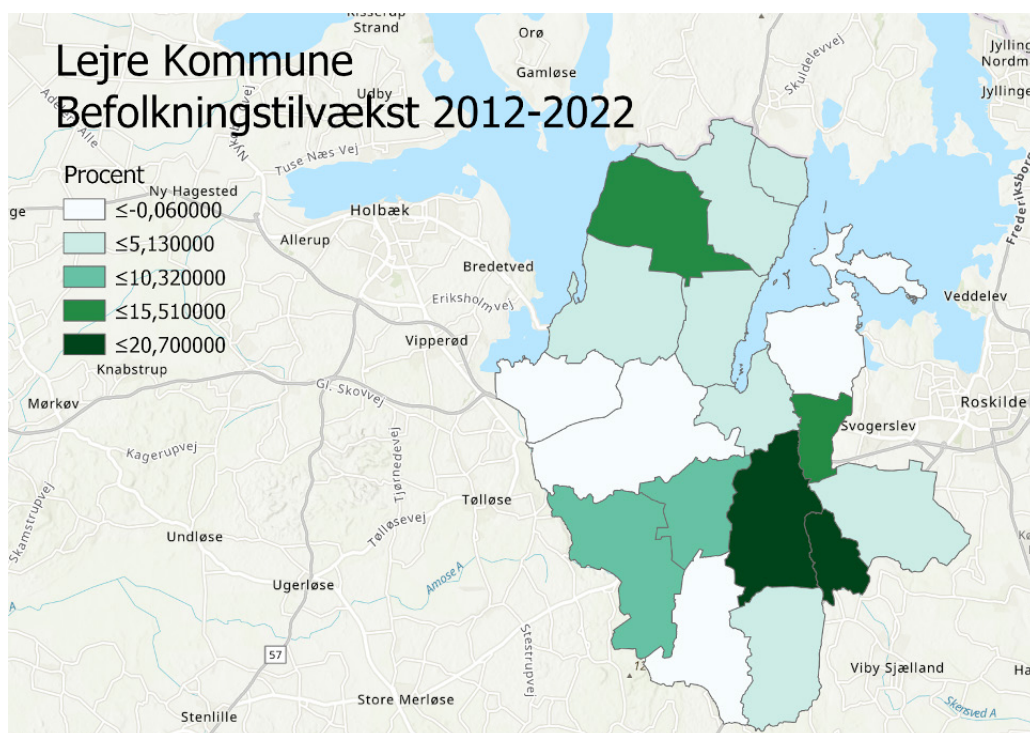

Figur 15: Kulturmiljøer i Faaborg-Midtfyn kommune (Aarhus Arkitektskole, 2016, p. 7)

Lejre kommune strækker sig over et areal på 239 km² (Statistikbanken, 2022a). Kommunen rummer 49 byer, hvor nogle er mindre byer og landsbyer (Lejre kommune, 2020, p.7). Hver by udgør en unik ramme med gadekær, gårde, tingsteder, gamle villakvarterer og nyere parcelhuskvarterer. Der er let adgang til både natur og byliv. Der er togforbindelser fra to af kommunens byer til blandt andet København og Kalundborg (Lejre kommune, 2016, p.2, 9).

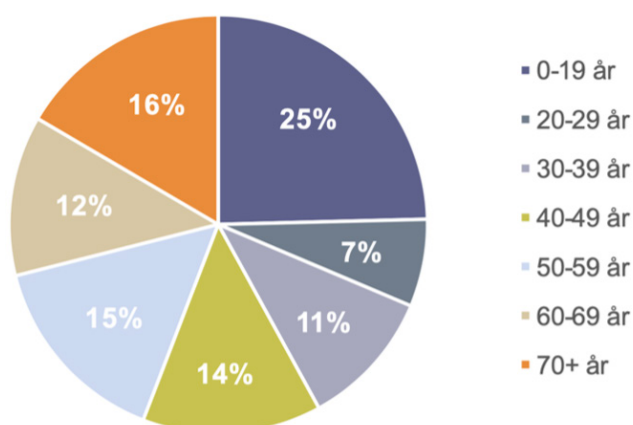
46

Figur 17: Befolkningstilvæksten i Lejre Kommune efter sogn (eget)

Det nuværende indbyggertal fra 1. kvartal i 2022 var på 28.623, hvoraf 49,7 pct. er mænd og 50,3 pct. er kvinder (Danmarks Statistik, 2022). Aldersfordelingen i kommunen spænder bredt, de 20-29-årige er dog underrepræsenteret. Alligevel er 60 pct. af befolkningen i Lejre i den erhvervsaktive alder. Se figur 18 for kommunens aldersfordeling:

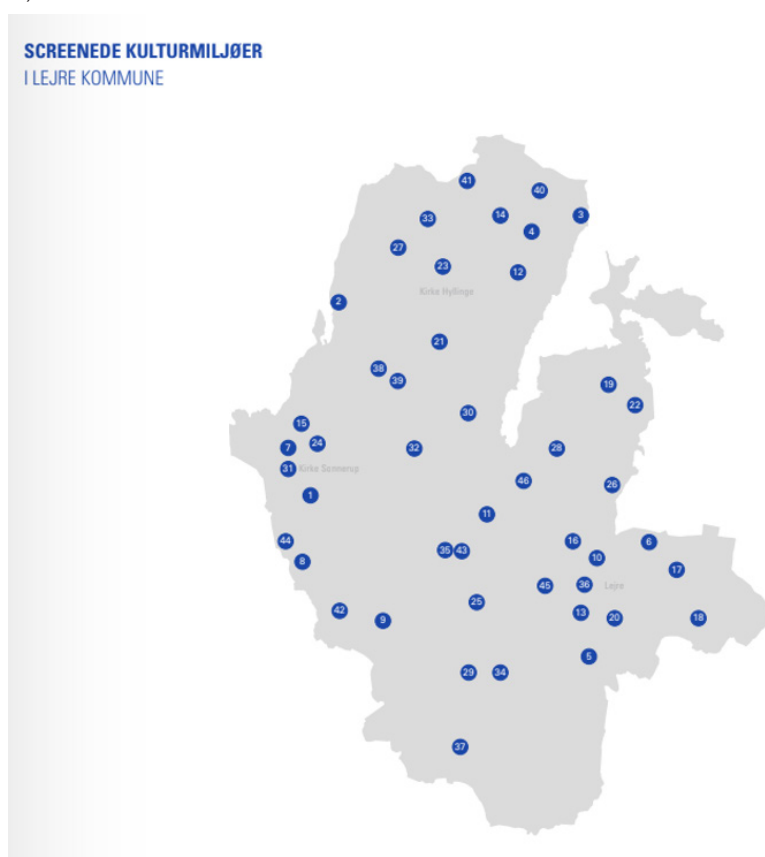
ALDERSFORDELINGEN

Figur 18: Aldersfordelingen for Lejre Kommune (Danmarks Statistik, 2022).

Aldersfordelingen afspejlede kommunens målsætninger om bosætningsmønstret. Kommunen vil nemlig sikre et varieret boligudbud og boliger til hele livet (Lejre kommune, 2020, p.13). De strategiske indsatser i kommunen var ikke kun centreret omkring demografien og bosætningsmønstret. Kerneindsatserne indebar også bedre mobilitet, genanvendelse af bygningsarv og modvirke af forfald (Lejre kommune, 2021, p.40). Ydermere vægtede kommunen også de stedbundne ressourcer højt i udviklingen. De arbejdede med at inkorporere de

naturskabte, menneskelige og kulturhistoriske værdier i den fysiske planlægning. Disse værdier har de samlet under overskriften "Vores sted" (Lejre kommune, 2020, p.7-9, 46). Overskriften og disse fortællinger der medfølger appellerer til kommunes fællesskabsværdier og styrkelse heraf. Overskriften og strategien havde tydelige spor til kommunens historie om dengang Danmark blev til (Lejre kommune, 2016, p.17). Der var fysiske og strukturelle kulturspor helt tilbage fra middelalderen til nu, eksempelvis var mange af landsbyerne bygget op efter middelalder træk. Herregårdene var de mest markante spor efter renæssancen. Den tidlige industrialisering efterlod møllebygninger, mølledamme, teglværker og andre anlæg. Andelsbevægelsen efterlod forsamlingshuse, skoler, fabrikker alderdomshjem, mejerier og købmandsbutikker (Lejre kommune, 2021, p.85-86). Lejre har altså mange stedbundne ressourcer både fysiske og immaterielle. På den baggrund var Lejre er udpeget som kraftcenter i den fælles ambition fra Region Sjælland omhandlende turisme. Kommunen udnyttede deres potentiale indenfor naturturismen og fremmede flere overnatningsmuligheder gennem etablering af flere campingsteder, hoteller, vandrehjem og Bed and Breakfast (Lejre kommune, 2020, p.27). Kommunen er ikke udelukkende oplevelsesdestination for turister, den er det ligeledes for kommunens egne borgere (Lejre kommune, 2017, p.57). De stedbundne ressourcer er også kilde til en differentieret og tematisk udvikling af bysamfundene, således at byerne komplimenterer hinanden (Lejre kommune, 2021, p.41). For at belyse og udnytte de stedbundne ressourcer bedst muligt havde kommunen ved hjælp af Århus arkitektskole fået foretaget en SAK-screening. Dette ledte til identificering og vurdering af 48 kulturmiljøer (Aarhus Arkitektskole, 2019, p.7). Figur 19 Illustrerer oversigt og placering af kulturmiljøerne. De fleste af kulturmiljøerne er en fysisk fremstilling af kommunes bærende fortællinger, hvor særligt de symboliserer landbrugets rolle i kommunen og understøtter det kontrastrige landskab. Landskabet er mod nord præges af isefjordens og Roskilde fjords kystlandskab, mens andre steder i kommunen er præget af mere bakkede terræn og skovområder (Aarhus Arkitektskole, 2019, p.6).

Figur 19: Oversigt over kulturmiljøer i Lejre Kommune (Aarhus Arkitektskole, 2019, p.7).

Kulturmiljø nummer 23 Kirke Hyllinge er et eksempel på et fysisk symbol, der værner om kommunens kulturhistorie. Byen rummer spor fra andels- og jernbanetiden. Byen scorer højt på bosætning, men lavt på de øvrige parametre. Det skyldes at byens bærende elementer havde enkelte elementer, såsom ældre gårde, landhuse, mejeri, præstegård og kirke (Aarhus Arkitektskole, 2019, p.16-17). Alligevel var byen en vigtig del af den bærende fortælling i kommunen. Et andet godt eksempel på et kulturmiljø, der er et fysisk symbol på kommunens kulturhistorie, var kulturmiljø nummer 12 Sæby. Byen er autentisk og idyllisk. Den består af gårde, landhuse, gamle gadekær og snoede vejforløb. Byens struktur er velbevarede og fortsat sikrede under en bevarende lokalplan, hvilket havde medført en lang række arkitektoniske og kulturhistoriske værdier. Dette medvirkede til at byen scorede højt på næsten alle parametre. Kun på erhverv var scoren lav (Aarhus Arkitektskole, 2019, p.12-13). Dette illustrerer hvor vigtig kulturressourcerne er for formidlingen af kulturarven.

Kommunernes ligheder og forskelle

Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune havde væsentlige fællestræk og forskelle i deres strategiske arbejde med kulturarv og kulturmiljøer. De brugte begge deres kulturhistorie til at gøre sig interessant for borgere, tilflyttere og turister. Geografisk placerer Lejre sig tæt på København, mens Faaborg-Midtfyn placerer sig tæt på Odense. Fælles var også at kommunerne brugte de stedbundne ressourcer, såsom naturområderne, til at modvirke den interne og eksterne bykonkurrence. De var dog forskellige i hvordan de greb dette an i praksis, og hvilke bærende fortællinger de arbejdede ud fra. Lejre brugte de fysiske spor helt tilbage fra middelalderen til at skabe oplevelser for turister og borgere. Faaborg-Midtfyn brugte fysiske spor, der relaterer sig til en nyere tid, blandt andet historien om de første folkeskoler. Der var også forskel på strukturen i de to kommuner. Lejre består mest af små bysamfund og landsbyer, mens Faaborg-Midtfyn består af to store regionale hovedbyer. Begge oplevede en positiv befolkningstilvækst, dog var Lejres cirka dobbelt så høj som Faaborg-Midtfyns. Dette er til trods for, at Lejre har cirka halvt så mange indbyggere som Faaborg-Midtfyn. Ydermere havde begge en stor andel over 50 år, og det yngre segment 20-29 år var underrepræsenteret. Samlet set lever begge kommuner op til kriteriet og forventningen om at arbejde aktivt med kulturarv og kulturmiljøer. De levede også op til princippet om klare fællestræk og lige så vigtig klare forskelle.

ANALYSE

Analysen baserede sig på plandokumenter fra Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune, som gav viden om deres visioner, indsatser og mål i relation til deres kulturarv og kulturmiljøer. Derudover dannede interviewdata indsamlet fra borgere i hver case-kommune grundlag for viden om stedstilknytning og indtryk af steder. Empirien blev analyseret gennem vores teoriapparat bestående af placemaking, place attachment og sense of place, samt inddragelse af eksisterende forskning. Analysen bevægede sig på makro-, meso- og mikroniveau løbende. Første afsnit **“Planlægningen og Fysiske rammer”** bevægede sig på et makro- og mesoniveau, hvor planlægningens roller og aktører udfoldes, samt borgernes foretrukne steder eksemplificeres. Andet afsnit **“Fortællinger”** udfoldede de designede fortællinger, lokale fortællinger og betydningen heraf, og bevægede sig derfor på både makro-, meso- og mikroniveau. Tredje afsnit **“Civilsamfundet”** bevægede sig væk fra makro, og i stedet dykkede ned i meso og specielt mikroniveau gennem fokus på sociale relationer, fællesskaber og stedets ånd. Slutteligt opsamlede vi alle tre niveauer i **“Stedets kompleksitet”** gennem Lefebvres triadekoncept. Konceptet brugte vi til at udfolde teoriernes forklaringskraft på empirien. Konkret er der undervejs i analysen refereret til “D” for dokument og “I” for informant.

Planlægningen og fysiske rammer

I denne del af analysen er betydningen af sub-dimensionerne politik, netværk oplevelser og funktioner fremlagt og diskuteret. Analysen befandt sig derfor på et spektrum mellem makro og mesoniveau (jf. operationalisering, p.39). Formålet var at få indblik i de strukturelle rammer i kommuneplanlægningen, som var medskabende for stedets muligheder, begrænsninger og potentialer. Dette var for at kunne konkludere på, hvordan der arbejdes eksplicit med kulturarv og kulturmiljøer kommunalt. Dette indfangede vi med indikatorer, som kredsede om case-kommunernes visioner, strategier, indsatser og hvordan de udnyttede deres stedbundne ressourcer. Vi dykkede også ned i planlægningens aktører og deres ansvarsområder, og undersøgte koblingen mellem makro- og mesoniveau ved at identificere informanternes foretrukne steder.

Aktørernes indvirkning

Nutidens planlægningsproces er en politisk proces med involvering fra mange typer af aktører (Kvorning, 2015, p.12). Dette sås hos Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune, som gav udtryk for at de var afhængige af markedsaktører, såsom de lokale foreninger, interessenter, organisationer og virksomheder i forbindelse med realiseringen af deres strategier. Kommunens rolle og opgaver i planprocessen handler om at facilitere og navigere i de forskellige aktørers interesser og agendaer. Konkret står kommunalbestyrelsen for udarbejdelse af planstrategien, som først kan godkendes og eksekveres, når den har været igennem interne og eksterne høringsfaser. Denne proces giver borgere og aktører mulighed for at få et indblik og en stemme i det strategiske arbejde (Retsinformation, 2020, §23a). I vores cases sås det, at nutidens planprocesser kræver involvering af mange aktører. Gennemgående har Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune en aktiv inddragelse af blandt andet kulturaktører i deres planlægning med kulturarv og kulturmiljøer. I Faaborg-Midtfyn argumenterede de for, at et tæt samarbejde med aktører indenfor relevante fag- og interesseområder var afgørende for at kickstarte turismen og øge bosætningen. Kommunen forklarede:

“Der er et uudnyttet potentiale i, at områdets kulturaktører skaber nye aktiviteter og arrangementer ved at opdyrke tværgående samarbejder. Det kan være mellem forskellige lokale kulturinstitutioner og kulturelle foreninger, eller mellem kulturaktører og partnere fra andre fagområder” (Faaborg-Midtfyn kommune, 2019b, p.10)

Kommunen forklarede hermed, at Ringes udvikling afhænger af tværgående samarbejder mellem foreninger, institutioner og øvrige aktører. De ville eksempelvis inkludere det lokale bibliotek, biograf, festival og kunstnere i det strategiske arbejde. Rammerne for det et interessant og meningsfuldt kulturliv nødvendiggjorde en tæt forbindelse med relevante aktører for at nå målet. Denne nødvendighed kan forklares med Hague og Jenkins argument om, at stedsidentiteten udvikles i et sammenspil mellem flere aktører (jf. teori, p.28). Ringes stedsidentitet var i deres øjne formet af politiske, faglige og lokale interesser (D5, p.8). Denne grad af involvering, hvor forskellige aktører var med inde over i planlægningsprocessen var et udtryk for en bred aktørinddragelse. Det sås i begge case-kommuner, at interessenter såsom foreninger, frivillige og ildsjæle spillede en rolle i realiseringen af de strategiske målsætninger. Case-kommunernes tilgange til planlægningen kunne argumenteres for at bryde med rollerne i Lefebvres triadekoncept, idet at øvrige aktører, som havde interesse i byen eller benyttede stedet, var med til at bestemme hvordan stedet skulle udvikle sig (jf. teori, p.27).

Lejre kommune involverede også forskellige aktører i planlægningsprocessen, da de så det som betydningsfuldt for udviklingen af steder og afhængige for opnå af deres politiske målsætninger. I deres planstrategi gjorde de tydeligt opmærksom på det tværgående samarbejde, som et værdifuldt redskab. De samarbejdede med interesseorganisationen Sagnlandet Lejre om forvaltning og udnyttelse af nationalparken. Ydermere deltog de i udviklingen af det østlige Danmark gennem samarbejdsorganisationen Greater Copenhagen. Derudover er de medlem af fjordsamarbejdet med de omkringliggende kommuner, såsom Odsherred, Holbæk, Frederikssund og Roskilde, og en del af tværkommunale kulturprojekter i samarbejde med Roskilde, Kalundborg og andre sjællandske kommuner (D10, p.22). Denne form inddragelsesproces relaterede sig til Manzo og Perkins politiske domæne på makroniveau, hvor de taler om områdets grad af eksterne forbindelser (jf. teori, p.32). Udbyttet af disse eksterne forbindelser kunne fremme en større udnyttelse af de stedbundne ressourcer. Dette sås i det tværgående samarbejde omkring Sagnlandet Lejre, hvor en kombination af fagligheder og interessenter tilsammen bidrog til natur- og kulturbevarelse i Nationalparken Skjoldungernes Land (D10, p.22). Tilgangen i Lejres planlægning vandt genklang i et af kulturstyrelsens projekter, hvor det tværsektorielle samarbejde mellem de sydfynske kommuner havde succes, da de tilsammen skabte en fælles retning for bosætningen. Her var fokus på det maritime øhav som deres fælles stedbundne ressource (jf. eksisterende forskning, p.10). Eksemplet understreger, at eksterne forbindelser havde stor værdi for kommunernes udnyttelse af de stedbundne ressourcer, og herunder at opnå målet om en øget bosætning. Lefebvres teori om de fagprofessionelles dominerende rolle i stedets opbygning, kan dog argumenteres for stadig at gælde i den nutidige planlægning. Flere informanter oplevede at være afhængige af kommunen. Gunnar fortalte:

“Både landbrugsforeningen og kommunen er med i den udviklingsplan vi arbejder med. Nu har jeg været i politik i nogle år, men min tilgang er at vi ikke laver noget uden at vi gør det i samarbejde med kommunen” (I5, p.131).

Citatet viste, at kommunen fortsat besidder en central position i planlægningen, da Gunnar oplevede at kommunen var en nødvendighed for at udvikle området. Dette oplevede Åse ligeledes. Hun forklarede, at de i lang tid havde søgt om at få en omfartsvej, så lastbilerne ikke kørte igennem byen. De blev lovet projektet, men efter kommunesammenlægningen blev planerne ændret og omfartsvejen kom derfor ikke (I10, p.192). Utilfredshed med de trafikale forhold er dog ikke kun et problem for vores informanter. Det er et generelt problem gennem tiden i planlægningsfaget (Bijsterveld et al. 2008, p.3). Eksemplet viste at kommunens dominerende rolle i planlægningen ikke altid er en nødvendighed eller en fordel, men også kan være en hindring for lokalsamfundets udvikling. Uanset om kommunes rolle er af positiv eller negativ karakter, viste eksemplerne at kommunen som aktør udgjorde en central position i stedsproduktionen. Dette bekræfter, at Lefebvres dimension om det planlagte rum har forklaringskraft på den nutidige planlægningsproces (jf. teori, p.27). I det næste afsnit er kommunens visioner og strategier i forhold til hvordan de stedsbunde ressourcer udnyttes i arbejdet med kulturarven analyseret.

Visioner kontra stedets funktioner og brug

Det var tydeligt, at Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune arbejdede målrettet med at integrere de stedbundne ressourcer i planlægningen. De benyttede den eksisterende kulturarv og definerede bevaringsværdige kulturmiljøer, som løftede kommunernes bosætning. Begge havde et særligt fokus på det naturlige miljø i deres plan- og udviklingsstrategi, som rammesættende for kultur-, natur- og fritidsoplevelser for borgere og turister. Dette vandt genklang hos informanter fra begge kommuner, hvor alle vægtede naturen eller vandet højt i lokalområdet (I1; I2; I3; I4; I5; I6; I7; I8; I9; I10). Generelt var der flere ligheder mellem kommunernes designede visioner og måden borgerne benytter kommunens steder på. Der var også tilfælde, hvor visioner og funktioner ikke stemte overens. Et eksempel på et mismatch mellem vision og funktion er i Faaborg-Midtfyn, hvor den historiske Vandborg Egeskov Slot fremhæves i planstrategien. Slottet er tiltænkt som et af kommunens centrale kultur-fyrtårn for mad-, musik-, kultur- og naturoplevelser (D4, p.16). Der var dog ingen af informanterne, som nævnte at de benyttede Egeskov Slot (I1; I2; I3; I5; I6). Dette vidnede om en uoverensstemmelse mellem Lefebvres planlagte og oplevede rum, da den tiltænkte brug af stedet ikke stemte overens med borgernes brug af stedet. Der var hermed tale om et konfliktforhold mellem to af de tre dimensioner i triaden. Et andet satsningsområde i Faaborg-Midtfyn var deres fokus på at etablere gode rammer attraktivt friluft- og naturoplevelser. I Svanninge Bakker der ligger nord for Faaborg by ville de forbedre forholdene for mountainbike ruter gennem bedre skiltning og optimerede stisystemer (D3, p.18). Dette tiltag trak referencer til informanternes udtalelser, da størstedelen fortalte at de jævnligt gik ture i Svanninge Bakker (I2, p.65; I3, p.90; I5, p.132; I6, p.141). Eksemplet understregede, at der var en overensstemmelse mellem Lefebvres planlagte og oplevede rum, idet kommunens tiltænkte visioner for stedet stemte overens med måden borgere brugte stedet på. Faaborg-Midtfyns intention med Svanninge Bakker var dog ikke et nyt strategisk greb for oplandskommunerne. Andre oplandskommuner, heriblandt Rebild kommune, har gjort lignende tiltag. Her var Rold Skovs kupe-rede og alsidige terræn, fundamentet for et succesfuldt og attraktivt sports- og friluftsliv for både borgere og turister (jf. introduktion, p.10).

I Lejre kommune havde de ligeledes visioner om at udnytte de naturlige omgivelser bedst muligt. De havde arbejdet med at udvikle nationalparken Skjoldungernes Land, hvor lokale kunne gå og cykle, og turister kunne få en oplevelse og indsigt i en svunden tid. Lejre ville opnå dette mål ved at etablere nye rekreative ruter, som skulle skabe forbindelser til naturområder, kulturmiljøer og fortidsminder. De etablerede sammenhængende vandrestier ved store åer og søer, der kobled sig til trafikknudepunkter for at fremme varierende cykel- og vandremuligheder, og øge den generelle tilgængelighed til naturen (D7, p.23-24). Nogle af vores informanter benyttede sig flittigt af de naturlige omgivelser i Nationalparken. Her sås en overensstemmelse mellem Lefebvres planlagte og oplevede rum, hvilket der også var i eksemplet med Svanninge Bakker. Dog vinder det historiske aspekt med fortidsminder for området ikke genklang hos informanterne (I7, p.163; I10, p.196; I4, p.112). Dette vidnede om en manglende meningstilskrivelse fra informanternes side. I Hague og Jenkins øjne var der ikke sket en transformation fra rum til sted (jf. teori, p.28). Den manglende transformation betød, at kommunens vision om at bruge området som kulturbevarelse er udfordrende at indfri. Dette var en udfordring, fordi bevarelsen kræver at borgere tilskrev stedet betydning, hvilket talte ind i koblingen til Lefebvres levede rum. Nævnneværdigt havde vi dog kun et lille udsnit af borgere som datagrundlag og ingen turister. Det er derfor tvivlsomt, hvorvidt Lejre kommune vil have reelle udfordringer med at indfri deres mål om kulturbevarelse. Der er også eksempler i Lejre kommune, hvor der var uoverensstemmelse mellem det planlagte og oplevede rum. Lone benyttede sjældent Sagnlandet Lejre, da hun ikke rigtig kunne se ideen med at gå i en prædefineret ramme, som nogle havde tiltænkt på forhånd. Hun forklarede, at hun primært benyttede lokalområdets eget natur til at gå ture i (I9, p.182). Dette viste, hvordan et område havde utilsigtede effekter, idet hun ikke brugte sagnlandet Lejre som det var tiltænkt, men derimod tillagde rummet nye funktioner. I nogle tilfælde ville de utilsigtede effekter, ifølge Lefebvre, tilpasses det planlagte (jf. teori, p.27). Dette gøres dog sjældent i sådanne tilfælde, hvor der var få borgere som er utilfredse med et område, eftersom det var subjektive holdninger, der lå til grund for uoverensstemmelsen. I Lefebvres perspektiv tilpasses utilsigtede effekter fra det oplevede rum til planlagte rum gennem det sociale liv på stedet (jf. teori, p.27). Derfor kunne det tænkes, at borgernes måde at bruge områderne på i kommunen og hertil deres foretrukne steder, ville have en indvirkning på planlægningen af stederne. Eller omvendt hvis områder ikke bliver brugt i nævnneværdig grad, vil det også have en potentiel betydning for det planlagte rum.

Foretrukne ruter og steder

Et gennemgående mønster på tværs af case-kommunerne var, at informanterne glædeligt benyttede naturen i nærområdet. Naturen og vandet var en stor faktor i bosætningsvalget (I1; I2; I3; I4; I5; I6; I7; I8; I9; I10). I Lejre kommune fremhævede alle informanter skoven, naturstierne og adgangen til fjorden, som betydningsfulde i deres flyttemotiver (I4, p.101; I8, p.134; I9, p.187). Asger fortalte:

“Vi kiggede først på et hus i Kirke Hyllinge og ejendomsmægleren fandt ud af med det samme at vi var interesseret i naturen. Så da han har vist os huset, så sagde han lige at vi skulle da lige ud og køre en tur til Ejby Ådalen. Så gik vi en tur her, der er fantastiske bakker og en fantastisk fauna. Så var vi jo solgt til området” (I4, p.101)

Asger forklarede, at en bærende faktor for deres flytning til Lejre kommune hang sammen med naturen, hvor bakkelandskabet og dyrelivet fremhæves som særlige kvaliteter. Denne tendens kunne forklare med Scannell og Giffords place-dimension, hvor de fremhæver det fysiske miljø som faktor for stedstilknytningen. Hos informanterne var det i høj grad det naturlige miljø, der var betydningsfuld for bosætningen. Samme tendens sås blandt informanter i Faaborg-Midtfyn. De vægtede ligeledes naturen højt i relation til deres bosætningsvalg, hvor de fremhævede øhavet, Svanninge Bakker og skovområderne (I2, p.64; I3, p.90; I5, p.132; I6, p.134; I1, p.45). Alle informanter gav udtryk for, at de var tiltrukket af det naturlige miljø, fordi det gav plads til ro, fordybelse og god motion, eksempelvis vandreture i skoven eller langs vandet (I1; I2; I3; I4; I5; I6; I7; I8; I9; I10). Dette mønster i empirien indikerede, at det naturlige miljø var et vigtigt omdrejningspunkt for informanternes hverdagsliv. Derfor havde det naturlige miljø ikke udelukkende æstetisk værdi, men også funktionel værdi. Dette var blandt andet gældende for Jette og Kurt, der sejlede meget og havde en jolle liggende de nemt kunne få ud i vandet fra deres bopæl (I6, p.133).

Billede 1: Øhavet ved Tåstebjerggyden (eget)

Anette forklarede at det naturlige miljø havde en funktionel betydning for hende. Hun brugte Svanninge bakkens udformning til at stresses af, da hun oplevede at landskabet gav en uforudsigelighed gennem sine små rum, der fremprovokede en følelse af privatliv og gav hende glæde, når hun går der (I3, p.93). Annettes udsagn viste en sammenhæng mellem Scannells og Giffords place-dimension og proces-dimension, hvor det naturlige miljø spillede sammen med de affektive processer i stedstilknytningen (jf. teori, p.31). Denne sammenhæng sås ved, at det Svanninge Bakker vækkede bestemte følelser frem i hende i form af glæde, som er

en af Scannells og Giffords indikatorer på det affektive. Dog kunne hverken eksemplet fra Kurt og Jette eller fra Anette sige noget om, hvorfor det funktionelle aspekt havde betydning for stedstilknytningen. Vores teori kom derfor til kort på disse empiriske eksempler. Eksemplerne havde dog stadig relevans i relation til Lefebvres triadekoncept, da funktionerne i rummet og hvordan disse blev anvendt havde betydning for stedsskabelsen (jf. teori, p.27). Det byggede miljø, såsom bygninger og gadekær, havde også betydning for informanternes stedstilknytning. Dog var der ikke på samme måde konsensus i betydningen af det, som det sås ved det naturlige miljø. For nogle tilførte gamle bindingsværkshuse charme og æstetisk værdi til området (I6, p.135; I10, p.192), og for andre vækkede et gadekær minder om noget af byens kulturhistorie (I10, p.193). I sammenhæng med disse eksempler kan det diskuteres, hvorvidt det byggede miljø havde samme funktionelle betydning, som det naturlige miljø, idet informanterne ikke brugte eksempelvis bindingsværkshuset eller gadekæret, men blot tillagde det en æstetisk og symbolsk værdi.

Billede 2: Bindingsværkshus i Sæby, Lejre kommune (eget)

Dog havde det byggede miljø stadig en form for funktionel værdi, idet nogle forklarede at byens kirke og forsamlingshuse fungerede som et vigtigt mødepunkt for byens borgere (I2; p.84; I7, p.147; I4, p.157-158; I10, p.195). Sidstnævnte kunne relateres til Scannells og Giffords proces-dimension, herunder den adfærdsmæssige dimension på gruppeniveau. Dimensionerne illustrerede vigtigheden i vedligeholdelsen af det fysiske miljø, og herunder hvordan den sociale adfærd medvirkede til understøttelse af, hvilken værdi det fysiske miljø tilskrives (jf. teori, p.31). Betydningen af det sociale liv udfoldede vi nærmere i afsnittet om civilsamfundet. Eksemplerne illustrerede ikke kun koblingen til Scannell og Giffords proces-dimension. De illustrerede også en sammenhæng mellem place-dimensionen og proces-dimensionen (jf. teori, p.31). Særligt Åses udsagn viste, hvordan gadekæret vækker minder frem om byens kulturhistorie. Her var der sammenhæng mellem det byggede miljø og de kognitive aspekter, der modsat tidligere eksempel fra Anette, viste sammenhængen mellem det naturlige miljø og de affektive processer. Det var tydeligt at forbindelserne havde betydning for stedstilknytningen på kryds og tværs. Efter Scannell og Giffords teori virkede det til, at forbindelserne er afhængig af individets personlige værdier, hvilket ikke stemte overens med Lefebvres forståelse, hvor stedets rolle var afhængig af samfundsmæssige praksisser (jf. teori, p.31). En del af stedets rolle og meningen heraf var bundet op på genkendelige elementer i det fysiske miljø. Derfor analyserede vi i det næste afsnit betydningen af de genkendelige elementer i kommunerne.

Stedets genkendelige elementer

Flere informanter forklarede, at det fysiske miljø i deres lokalområde vækkede en genkendelighed i dem. For Lone, Kathe og Informant 1 var det barndommens erfaringer og minder, som satte tydelige spor i deres oplevelse og mening af lokalområdets fysiske miljø. For Informant 1 og Lone var det byggede miljø, som udgjorde de genkendelige elementer på stedet, mens det for Kathe i højere grad var det naturlige miljø. Eksempelvis fremhævede Informant 1 at kendskabet til de fysiske omgivelser på stedet havde en positiv betydning for hende. Hun fortalte:

“Jeg tror den bedste måde jeg kan beskrive det på er at det giver en særlig rytme. Jeg tror faktisk jeg kunne gå denne her tur med lukkede øjne, fordi her ved jeg at der lige er at dæksel, hvor jeg lige skal løfte benene. Jeg ved at derovre er der nogle sten som ligger dårligt. Det kræver ikke så meget for mig at være her i Ringe, da jeg på en måde kender spillereglerne. Jeg kender omgivelserne og er formet af det.” (I1, p.47)

Citatet indikerede, at de fysiske omgivelser havde en betydning for hendes flyttemotiver. Hun fortalte, hvordan genkendeligheden til omgivelserne i Ringe gjorde at det ikke krævede så meget af hende. I Scannell og Giffords øjne var hendes genkendelighed til Ringe formet gennem erfaringer fra stedet, som havde betydning for hendes stedstilknytning (jf. teori, p.31). Med vores teoriapparat kunne vi dog ikke sige noget dybdegående om relationen mellem omgivelserne og hverdagsrytmerne. Der var dog andet teori, der beskæftigede sig med sådanne mekanismer, såsom Lefebvres rytme-teori og Bourdieus teori om den praktiske sans. Inddragelse af disse teorier vil dog kræve en ny interviewrunde med større fokus på de kropslige og sensoriske aspekter. Hos Lone var koblede oplevelsen af genkendelighed i Kirke Sonnerup ligeledes til hendes minder fra barndommen. Hun talte om genkendelighed i de generelle træk ved det fysiske miljø, frem for enkelte elementer på

det konkrete sted. Hun fortalte, at hun valgte Kirke Sonnerup som bosætningssted, fordi omgivelserne og særligt landskabet var genkendeligt fra hendes egen opvækst på landet (I9, p. 179). Lones bosætningsvalg kunne forklares gennem Scannell og Giffords proces-dimension, og herunder specifikt minder (jf. teori, p.31). Lones stedstilknytning var styrket af hendes tidligere minder om landsbyen, der var medskabende for hendes holdninger og viden om stedet. I denne proces skabtes bestemte associationer med landsbyen som sted, hvilket gjorde at der ifølge Scannell og Gifford skete en kategorisering af stedet. I princippet betød det, at Lone kunne have valgt at flytte hen til enhver anden landsby, da det i højere grad handlede om genkendeligheden til en bestemt by type (jf. teori, p.31). Kathe var ligeledes tilknyttet stedet gennem genkendelige elementer. Hun beskrev vandet som essentiel for hendes stedstilknytning, fordi hun voksede op på Islands Brygge og ofte holdte ferie som i barn i sommerhus ved vandet (I8, p.133). Genkendeligheden relaterede sig mere til det naturlige miljø end det byggede, som det var tilfældet for Lone. I empirien var det dog ikke kun genkendeligheden, som forudsat en tilknytning og en positiv oplevelse til stedet. Case-kommunernes bærende fortællinger og de lokales egne fortællinger havde også betydning for stedstilknytningen, hvilket vi belyste gennem eksempler med materielle og immaterielle elementer på stederne.

Fortællinger

I denne del af analysen var sub-dimensionerne politik, mening, oplevelser og funktioner, samt særtræk og kultur fremlagt og diskuteret. I modsætningen til tidligere analyseafsnit befandt vi os nu på et spektrum mellem både makro, meso og mikroniveau. Formålet var at få indsigt i case-kommunernes designende fortællinger holdt op imod de lokales fortællinger og fortolkninger af stederne. Vi berørte også opfattelsen af geografiske grænser mellem borger og kommune. Derudover havde vi fokus på de symbolske betydninger i rum og fortolkningerne med fokus på indikatorer, såsom minder, erfaringer og stolthed.

Designede fortællinger

Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune designede i deres plan- og udviklingsstrategier fortællinger om deres områder, som appellerede til bløde værdier, såsom stærke relationer og fællesskaber, og til hårde værdier i form af fysiske og naturlige forhold (D8, p.20; D3, p.13). Case-kommunernes strategier lagde op til en sammenfat fortælling formede af forskellige aspekter, som udstrålede et ønske om at skabe en kollektiv stedsidentitet. Kommunernes bærende fortællinger kunne forklares med Hague og Jenkins transformationsteori (jf. teori, p.28). Formålet var at designe fortællinger om stedet, så at den tomme lokalitet gjordes meningsfuld og dermed tiltrak flere turister og borgere. I Lefebvres øjne var case-kommunernes designede fortællinger, dog kun en måde at reproducere stedet på, idet steder aldrig vil være tomme lokaliteter i hans optik. Han taler derimod for at et sted kun udgør et sted, fordi det rummer sociale forbindelser (jf. teori, p.27). Uanset hvilket perspektiv vi benyttede, var det tydeligt at de designede fortællinger formede stedet, og hvordan borgerne opfattede det. Vi så derfor dybere ned i case-kommunernes bærende fortællinger. Den gennemgående fortælling i Lejre kommune havde overskriften Vores sted. Overskriften dækkede over kommunens målsætninger og fokus på fællesskabsværdier og naturen (D8, p.20; D10, p.21). Denne overskrift indeholdt fokus på kommunen, som sted for det bæredygtige og moderne liv på landet nær storbyen (D8, p.20; D10, p.21). Derudover fortællinger om Lejre, som en af de ældste byer i landet med stolte relationer til vikingerne (D7, p.21; D9, p.27). Det var tydeligt at fortællingerne baserede sig på kommunens geografiske placering og fortidshistorie, samt på de mere bløde værdier, som landsbyfællesskab og socialt sammenhold, hvilket gjorde deres designede fortællinger komplekse og sammensatte. I Faaborg-Midtfyn havde kernefortællingen fokus på rammerne for det gode liv. Dette viste de gennem deres stedbundne ressourcer, såsom kunsten og naturkvaliteterne, hvor de trak tråde til historiske nedslag og centrale personligheder. Eksempelvis var kunsten og musikken en bærende fortælling, hvor de fremhævede den verdensberømte komponist Carl Nielsen og de fynske malere. Naturen var også en central komponent, hvor de nævnte Svanninge Bakker og det maritime øhav, som steder der indbød til unikke vandsport- og friluftsoplevelser (D5, p.8; D3, p.13; D4, p.16). Fortællingen om det maritime øhav gik dog igen hos nabokommunerne Svendborg og Assens, hvilket indikerede at det var en særegen kvalitet for et større område end Faaborg-Midtfyn kommune (jf. introduktion, p.10). Derudover læggede kommunen vægt på deres geografiske placering som et unikt karaktertræk, ligesom i Lejre fortælling. Faaborg-Midtfyn beskrev:

“Mennesker der vælger livet uden for de store byer får mere for pengene og værdier som nærvær, tid, fordybelse og bæredygtighed vægtes højt. I Faaborg-Midtfyn er vi så heldige, at vi med vores langstrakte geografi, mangfoldige natur og stærke lokalsamfund har et DNA, som imødekommer begge tendenser” (D3, p.13)

Faaborg-Midtfyn designede en fortælling, der var sammensat af de fysiske forhold og sociale komponenter. Dette vandt genklang hos Lejre, som skabte en fortælling udgjort af fysiske, sociale og historiske forhold. Hague og Jenkins politiske territorie begreb kom for alvor til sin ret i forbindelse med de bærende fortællinger (jf. teori, p.29). Lejres fortælling var bærende for sammenhængskraften i kommunen, og et eksempel på en markering af et fælles territorie gennem en fælles fortælling, som ikke kun vandt genklang hos kommunens borgere, men også hos turisterne på landsplan (I10, p.195-196). Der var hermed ubalance i magtrelationen mellem land, kommune, byer og borger. Der er dog ingen tvivl om, at det er kommunen, som forvalter det fælles grundlag, der foregår indenfor statens lovmæssige rammer. De bærende fortællinger i Lejre var skabt med deltagelse fra byråd, civile borgere og andre relevante aktører, der alle deltog i at identificere kommunes fællestræk og særlige kvaliteter (D10, p.21). Denne førnævnte ubalance var et tydeligt tegn på konflikt mellem Lefebvres planlagte og levede rum, da kommunens planlægning ikke stemte overens med borgers opfattelse af kommunen (jf. teori, p.27). Dette havde vi flere eksempler på undervejs i analysen. Faaborg-Midtfyn havde dog en mere fragmenteret stedsfortælling. Årsagen kunne hænge sammen med, at flere informanter nævnte en mental distance mellem den nordlige og sydlige del af kommunen (I1, p.55; I5, p.128). Eksempelvis nævnte informant 1, at hun oplevede at den nordlige del af Faaborg-Midtfyn kommune hang stærkere sammen med Svendborg kulturelt set, end den gjorde med Faaborg (I1, p.55). En anden årsag kunne være den geografiske afstand mellem hovedbyerne. Ifølge Hague og Jenkins politiske territorie-begreb kunne det tolkes som et udtryk for en udfordring omkring forvaltning af alle kommunens områder. Den sydlige del blev beskrevet med fokus på Faaborg som den smukke købstad, det maritime øhav og naturskønne oplevelser i bakkelandskaberne. Omvendt fremhævede kommunen den nordlige del ved Ringe, som den helstøbte by med stærke fællesskaber, hvor befolkningen stod sammen og skabte alting fra bunden. Her refererede de til traditionen om den Midtfynske Festival, der gennem tiden trak et bredt publikum og store kunstnernavne til sig (D3, p.14-15). I kommunen havde de dog forsøgt at tilpasse deres bærende fortællinger i en mere lokal kontekst for at imødegå udfordringen med den fysiske og mentale opdeling. Dette kunne tolkes som et forsøg fra kommunens side om at skabe synergi mellem Lefebvres planlagte og oplevede rum (jf. teori, p.27). Det sås at kommunens planlægning stemte overens med de lokale borgers brug af lokalområderne. I vores forklaring af de designede fortællinger spillede deres identificerede kulturmiljøer en central rolle.

Kommunernes kulturmiljøer

Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune benyttede de definerede kulturmiljøer til at udvikle deres kernefortælling og attraktionsværdi. Kulturmiljøerne var rammesættende for de særlige karaktertræk og kvaliteter, så det blev mere tydeligt for borgere og turister (D3; D10). Denne tilgang vandt genklang hos Stenak og Møller, som forklarer at der er sket et skifte mod at kulturmiljøer ikke kun handler om bevarelse, men kan bruges som værktøj til at øge steders attraktionskraft og herlighedsværdi (jf. introduktion, p.10). På vores ruter med informanterne var vi omkring og i flere kulturmiljøer. Gennemgående tillagde informanterne nogle af kommunens kulturmiljøer en særlig betydning gennem stedets historie, minder eller erfaringer (I1; I2; I3; I4; I5; I6; I7; I8; I9; I10). Nogle gjorde det mere bevidst end andre, eksempelvis ved at de havde indgående historisk viden om stedet eller var lokalt politisk engagerede (I4, p.115; I5, p.132; I7, p.151-152; I8, p.168). I Lejre var vi i Sæby, omkring Englerup og i nærheden af sagnlandet. Informanter fra Sæby fremhævede flere materialiteter fra kulturmiljøet Sæby, heriblandt Krabbesholm, busten af Holten og gadekæret. Både Jørgen og Åse fremhævede Krabbesholm og

busten af Holten, som centralt vartegn for egnen. For Jørgen var busten et symbol på barndoms minderne, da Holten fik bygget den skole ham og hans familie havde gået på i generationer (I7, p.155). Derudover nævnte han, at siden busten blev bygget er der nogle borgere i Sæby, der hver vinter gav den hue og halstørklæde på (I7 p.150). Dette indikerer et stærkt forhold, ikke bare til busten, men også til byen og dens historie. Tilbagevenden til Holtens buste og historien om Holten i interviewet med Jørgen og Annelise, indikerer ydermere en vis stolthed over at bo i Sæby og være en del af det, Holten byggede op i sin tid. Fortællinger om Holten kunne forklares med Manzo og Perkins perspektiv på det fysiske domæne, som et udtryk for tilfredshed over området (jf. teori, p.32). Med et sense of place perspektiv ville tilfredshed og stolthed til Sæby betyde overlevelse eller succes for stedet, alt efter om det sås med Mansfield eller Clarks øjne. De argumenterede for, at tilfredshed og stolthed over et sted kunne føre til at borgerne forpligtede sig, havde beskyttertrang og forhåbninger til stedet (jf. teori, p.32). Åse beskrev også Holten og hans indflydelse på byen:

“Så er der jo ham [Holten] som byggede Krabbesholm. Han har betydet så meget for Sæby og egnen. Han har bygget Holtensminde og alle de små arbejderhuse. Det er også ham som har plantet skoven herude. Oppe ved gadekæret er der en statue og det er ham Holten.” (I10, p.205)

Ovenstående citat understreger kulturarvens betydning for stedstilknytningen gennem kendskab til og bevidsthed om stedets fortidshistorie. Holten som historie og hans buste var et symbol på byens nutidige kultur med referencer til datidens arbejder- og landbrugskultur. Derudover medvirkede Holten til at anlægge en del af den værdsatte natur, hvilket gjorde ham til et symbol på det fysiske miljøes udformning.

Billede 3: Buste af Holten i Sæby (MapsUs.net.dk)

I Scannell og Giffords øjne var eksemplerne fra Åse og Jørgen et billede på forbindelsen mellem person-, place- og proces-dimensionen (jf. teori, p.31). På et individuelt niveau havde informanterne erfaring, da de gik på steder omkring Holten og viden omkring historien bag. Deres erfaring og viden hænger sammen med place-dimensionen både i relation til det naturlige og byggede miljø. Eksemplerne kunne ligeledes sættes i relation til Scannell og Giffords gruppeniveau, hvor Åse og Jørgen delte en fælles stedsfortælling om Sæby, hvilket udgjorde et fælles referencepunkt mellem dem og stedet (jf. teori, p.31). Et fælles referencepunkt var også essentielt i Manzo og Perkins stedstilknytningsteori. De ville være enige med Scannell og Gifford om, at fortællingerne om Holten var et tegn på en fælles mening om stedet, som styrkede tilknytningen til Sæby (jf. teori, p.32). Samtidig forklarede eksemplet om Holten, hvordan Lefebvres planlagte, oplevede og levede rum var i samspil (jf. teori, p.27). Dette kom til udtryk ved, at kommunens fokus og intentioner med kulturmiljøet i Sæby stemte overens med måden borgere brugte og opfattede kulturmiljøet på. I Faaborg-Midtfyn gik vi også i og omkring en række kulturmiljøer, heriblandt præsenterede informanter kulturmiljøerne: Ringe, Fabers Fabrikker, Ryslinge Højskole, Hvedholm og Østrupgård, som centrale vartegn for egnen. Kommunen havde kortlagt Ryslinge Højskole som et kulturmiljø (D3, p.14). Højskolen er en af de første højskoler i Danmark, de benyttede som en del af deres generelle kernefortælling (I5, p.123). Højskolen fungerede som et materielt symbol på kommunes immaterielle vartegn om den Grundtvigske højskoleånd.

Billede 4: Ryslinge Højskole (Wikipedia.dk)

Ved at arbejde med kulturmiljøerne på denne måde, tillagde kommunen ikke kun bygningen funktion, men også mening gennem historien. Denne proces kunne tolkes som en del af Hague og Jenkins princip om transformering af tomt rum til et betydningsfuldt sted. Ryslinge Højskole udgjorde derfor ikke blot en materialitet på en lokalitet, men blev tilskrevet mening gennem fortællinger (jf. teori, p.28). Det var dog ikke udelukkende

planlæggernes meningstilskrivelse af rummet, der udgjorde stedet. Det var i lige så høj grad borgernes og andre aktørers fortolkninger af disse meninger. Højskolen fik mening gennem symboler på den fynske højskolekultur. Dette indebar den aktive højskole, som materielt symbol og fortællingerne om Grundtvig, Kold og Carl Nielsen, som immaterielle symboler. For Gunnar var meningen og symbolerne så stærke, at han endda selv igennem hans projekt om Hånden og Ånden var med til at holde liv i og bevare denne del af Faaborg-Midtfyns kulturarv (I5, p.123, 128). Dette tilknytningsforhold kunne forklares gennem Scannell og Giffords tre dimensioner af stedstilknytning (jf. teori, p.31). Højskolen udgjorde place-dimensionen, herunder det byggede miljø, der trak tråde til person- og proces-dimensionen. Gunnar havde erfaring, da han medvirkede i projektet Hånden og Ånden og havde viden om højskolen og tilskrev den en særlig mening. På den måde hang, ifølge Schnell og Gifford, Gunnars stedstilknytning til Ryslinge sammen med stedet som fysisk lokalitet, hans erfaringer og kognitive processer i form af viden. Gunnars udsagn vandt genklang fra eksemplet med Holten, hvor der var en overensstemmelse mellem dimensionerne i Lefebvres triade (jf. teori, p.27). I Gunnars tilfælde kunne der, udover at være et samspil mellem dimensionerne argumenteres for, at det planlagte og levede rum var i alliance. Dette sås ved, at projektet Hånden og Ånden foregik i tæt samarbejde mellem borgere, kommune og øvrige aktører. Et andet eksempel som viste sammenhængen mellem personen, stedet og de tankemæssige processer var hos Informant 2 i Horne. Hun fremhævede kulturmiljøet Hvedholm, som et centralt varemærke for Horne by og opland, imens vi gik tæt på det. Hun fortalte:

“Historien [refererer til Hvedholm], hvis man tager det sådan rent bogstaveligt, så har hele Horne land jo hørt under Hvedholm og min søster har stadig skødet fra, at en af mine forfædre købte husmandsstedet liggende derhjemme og greven skulle stadig have lov at gå på jagt her og sådan nogle ting”. (I2, p.66)

Citatet illustrerede, hvordan hun brugte historien om Hvedholm som minde og reference til hendes familiehistorie. I modsætning til nævnte eksempler, var der en stærkere kobling mellem de kognitive aspekter i proces-dimensionen og de sociale symboler i place-dimensionen (jf. teori, p.31). Dette sås ved, at hun havde viden om og tillagde Hvedholm en særlig værdi, samtidig med at Hvedholm udgjorde et socialt symbol, idet kulturmiljøet trak referencer til hendes egen familierelationer. I Faaborg-Midtfyn kommune var der også eksempler på, hvor forbindelsen til stedet var af mere affektiv karakter. Dette sås på ruten med Anette, hvor vi kom forbi flere af kommunens kulturmiljøer. Undervejs fremhævede hun Østrupgård, som er flot og imponerende sted med Danmarks længste lade med stråtag. Hun berørte også herregårdens historie, men dog kun overfladisk. Derudover fremhævede hun også de gamle stendysser i området, som vækkede en positiv følelse i hende, og hvor hun beskrev at stenene havde en funktionel værdi for Svanninge by (I3, p.93-95).

Billede 5: Østrupgård i Svanninge (danskeherregårde.dk)

Anette bandt det fysiske miljø op på affektive værdier, idet hun beskrev det naturlige og byggede miljø med positive glosler. Anette tillagde Østrupgård positive værdier, og det tolkede vi som et udtryk for stolthed. Det var tydeligt at de affektive aspekter, såsom stolthedsfølelse, glædesfølelse og en stemning af romantik, havde en lige stor betydning for stedstilknytningen, som det fysiske miljø har. Pointen bekræftede Scannell og Giffords, da stedet og de mentale processer ikke kunne adskilles, men hang sammen (jf. teori, p.31). I deres øjne viste eksemplet med Anette en stærk kobling mellem stedets fysiske karaktertræk og subjektive følelser. Eksemplerne fra Lejre og Faaborg-Midtfyn kunne ydermere belyses gennem Scannell og Giffords proces-dimensionen i relation til det adfærdsmæssige. Det sås gennem informanternes udtalelser og vores registrering af ruterne, at størstedelen ofte gik den eller de samme ruter jævnligt i og omkring nogle af kommunens kulturmiljøer. Som nævnt, kom de undervejs på ruten ind på stedets kvaliteter gennem fortidshistorie, minder, oplevelser og erfaringer. Koblingen mellem det sagte og selve stedet kunne tolkes, som en måde informanterne forsøgte at genskabe og rekonstruere stedet, og derigennem opretholde en nærhed til stedet. Denne pointe kunne understreges fra eksemplet med Jørgen, som jævnligt gik en tur i Sæby, hvor han gik forbi mosen, gadekæret og busten af Holten (I7, p.150). Jørgens valg af gåtur kunne tolkes, som en metode at opretholde en tilknytning til Sæby. Dette sås ved, at han med hjælp fra viden, minder og erfaringer, samt hans følelse af stolthed til byen opretholdt en stedstilknytning til Sæby. Empirien understregede også den interne sammenhæng mellem underdimensioner i Scannell og Giffords proces-dimension. Generelt var det tydeligt, at kulturmiljøerne havde en betydning i større eller mindre udstrækning for informanterne i begge case-kommuner. Jørgen, Åse og Gunnar var eksempler på, hvor kommunen og borgernes opfattelser af kulturmiljøet stemte overens, hvilket betegnede et samspil mellem det planlagte og levede rum (I10, p.205; I7, p.150, 155; I5, p.123). Anette og In-

formant 2 i Faaborg-Midtfyn var modsat eksempler på, hvor intentionen og fortællingen om kulturmiljøet ikke stemte overens med kommunens. Dette viste, hvor det planlagte og levede rum var i konflikt (I2, p.66; I3, p.93-95). Informant 1, Lone og Kathe var eksempler på, hvor kommunens kulturmiljøer ikke blev tilskrevet nogen nævneværdig værdi (I9, p.182; I8, p.164). I Lefebvres øjne vidnede det om, at stedet blev tilskrevet en anden og mere betydningsfuld værdi, der ikke relaterede sig til kommunens producerede kulturmiljøgrænse og fortællingerne. Pointen kunne relateres til Albrechtsen som taler om, at kulturarv er en identitetsskabende proces som skabes, vurderes, beskrives og forhandles kontinuerligt mellem borgere og politikere (jf. introduktion, p.9). Dette forklarede, at kulturmiljøerne ikke i sig selv udelukkende havde værdi gennem kommunernes planlægning af dem, men det krævede at disse steder havde funktionel værdi og mening for borgerne.

De lokales fortællinger

Informanterne nævnte fortællinger, som case-kommunerne ikke fremhævede i deres politiske planer og strategier. Ofte var informanternes fortællingerne mere lokalt forankret end kommunens. Det var forskellige fortællinger, som fremhæves og nogle havde mere indgående kendskab til stedets historie end andre. Fælles for alle var, at fortællingerne havde betydning for deres syn på lokalområdet. Hos de fleste informanter fremprovokerede fortællingerne en form for stolthed og ejerskab til deres område, hvilket var centrale aspekter af Scannell og Gifford affektive dimension, samt Manzo og Perkins fysiske domæne på individniveau (jf. teori, p.31, 32). Et gennemgående eksempel var stoltheden over at klassiske danske film, som var optaget i lokalområdet (I2, p.83; I6, p.137; I10, p.193). I Sæby fremhævede informanterne de mange Morten Korch film, som var optaget der, eksempelvis "Vildbassen" (I10, p.193). I Horne var det nyere film, hvilket kunne have betydning for hvem og hvor mange, der anså fortællingen som betydningsfuld. Informant 2 fortalte:

"Filmen Adams Æbler er optaget her ved kirken [Horne Kirke], og det er der mange beboere i Horne, som er bevidste omkring. Min mand plejer selv at sige han var med i næsten hele filmen. Han stod bare bag kameraet". (I2, p.83)

Citatet viste, at informanterne oplevede en fælles stolthed og en fælles fortælling gennem historien om de danske film. En fælles forståelse for lokalområdet sås også i Sæby. Med Manzo og Perkins perspektiv havde borgerne i Horne og Sæby en shared place meaning til det fysiske miljø på gruppeniveau, hvilket var en bærende faktor for stedstilknytningen (jf. teori, p.32). Informanternes fælles stedsforståelse ville i Mansfield øjne være et tydeligt tegn på stedets overlevelsessevne, idet der var grundlag for at promovere stedet, som en samlet størrelse (jf. teori, p.34-35). Fortællingen om de danske film sås at gå på tværs af i begge case-kommuner. Dette var et vigtigt fund i relation til kommunernes politiske strategier, da de ikke formåede eller valgte at indfange disse fortællinger i planlægningen. Men da fortællingen om de danske film var gennemgående hos flere, kunne der argumenteres for at være særlig grund til at arbejde mere målrettet med de lokalt prægede fortællinger. Fortællingen om de danske film var et godt eksempel på, hvor folkets diversitet var tilpasset. Dog havde vi kun talt med få borgere, og vi kunne ikke sige om denne fortælling var gældende for alle. Dette kunne forklares gennem Hague og Jenkins argument om, at det i mange tilfælde er vanskeligt at tilpasse en fortælling til folkets diversitet (jf. teori, p.29). Vores informanter havde dog flere fælles karakteristika, såsom deres alder og etnicitet,

hvilket var en af årsagerne til at fortællingen om de danske film vandt genklang. I empirien var der også eksempler, som bekræftede Hague og Jenkins teori om udfordringerne ved at tilpasse fortællingerne til diversiteten (jf. teori, p.29). Ringe Sø var et eksempel på, hvor indfødte og tilflytterne i byen havde forskellige opfattelser af søen, hvilket viste at elementer på steder havde flere betydninger. Informant 1 fortalte:

“Ringe Sø er noget tilflytterne lægger en særlig værdi i, hvorimod os som er vokset op her har levet med fortællingen om at det var en farlig bundløs sø. Jeg oplever der er mange, som er meget begejstret for søen og spørger om man gerne må fiske i den, hvortil jeg svarer at det må man så ikke” (I1, p.54)

Citatet understregede, at søen for de indfødte borgere var et materielt symbol, der knyttede sig til det immaterielle, såsom mundtlige overleverede fortællinger om søen som farlig og bundløs. Omvendt kendte tilflytterne tilsyneladende ikke til disse fortællinger, hvilket gjorde at de ikke tillagde søen samme negative værdi som de indfødte. Derimod tillagde tilflyttere søen positiv værdi, såsom et frirum. Uoverensstemmelsen mellem indfødte og tilflyttere var et billede på, hvor Lefebvres levede og oplevede rum var i konflikt (jf. teori, p.27). Her spillede det levede rum ind på det oplevede rum ved, at borgernes værditilskrivelse indvirkede på brugen af området ved søen. Der sås at være interne konflikter mellem befolkningsgrupper, da de indfødte havde en værditilskrivelse af søen, som et farligt sted at opholde sig. Derfor resulterede symbolerne i det levede rum i, at funktioner i det oplevede rum ikke blev brugt, som de er tiltænkt. Modsat resulterede tilflytternes værditilskrivelse af søen som et naturskønt område i, at det blev brugt som det var tiltænkt ifølge kommunens planer for det naturlige miljø i Ringe. Der var også eksempler på, hvor immaterielle aspekter, såsom sproget, skabte stedets symbolske betydning. Kathe fra Kirke Sonnerup forklarede, at landsbyens kirke frembragte en stolthed hos borgerne i byen gennem byens navn (I8, p.117). Hun forklarede:

“Vi har dog kun gået en i den nye udstykning af Kirke Sonnerup, men der er også den gamle del. Men der er ikke så meget. Det er faktisk lidt underligt, for vi har faktisk en gammel kirke som er fra 1100-tallet. De gamle herude fra, gør meget ud af at fortælle at det hedder Kirke Sonnerup, og ikke bare Sonnerup”. (I8, p.176)

Citatet viste, hvordan den immaterielle fortælling var medskabende for en fælles forståelse og fælles identitet for byen. Dog var det fysiske miljø ikke uden betydning, da fortællingen kobledes sig til kirken, som var et fysisk varemærke på den immaterielle fortælling. Dette talte ind i en af Manzo og Perkins indikatorer på gruppeniveau indenfor det fysiske domæne, herunder shared place meaning. Beboerne i den gamle del af Kirke Sonnerup oplevede en fælles stedsforståelse af byen forankret igennem kirken, det materielle byggede miljø (jf. teori, p.32).

Billede 6: Kirken i Kirke Sonnerup, Lejre kommune (eget)

Kathe nævnte undervejs, at hun ikke oplevede at folks stolthed i København på samme måde var bundet på fortællingerne om kirkerne, som det var tilfældet i Kirke Sonnerup (l8, p.117). Dette indikerede forskelle mellem stedets traditioner afhængig af bystørrelsen. Dette kunne forklares med Scannell og Giffords proces-dimension, hvor traditioner i lokalsamfundet havde betydning for stedstilknytningen. Eksemplet viste, at der var markante forskelle på traditioner i en storby som København og en mindre by som Kirke Sonnerup, og derfor også var forskelle i hvordan stedstilknytningen opstod. Dette sås at være vigtigt at have for øje i det strategiske arbejde med kulturarven, hvis det skulle have en positiv indvirkning på bosætningen. Opsamlende var der matches og mismatches mellem de designede og lokales fortællinger. Der var fortællinger fra kommunernes side, som informanterne ikke kunne genkende sig selv eller området i. Omvendt var der betydningsfulde fortællinger fra borgerne, som kommunerne ikke havde fremhævet i deres plan- og udviklingsstrategier. Steder i case-kommunerne sås at være fyldt med materielle og immaterielle symboler. Symbolerne på stederne trak referencer til Lefebvres definition på symboler i rummet. Dette sås ved, at informanterne tillagde bygninger, monumenter, natur og stedets historie betydning. For nogle var det en kombination af flere af de førnævnte elementer (jf. teori, p.27). Det var dog ikke kun materielle og immaterielle symboler, som havde betydning for informanternes bosætningsvalg, men også de sociale relationer og sociale fællesskaber spillede en rolle. Vi dykkede derfor ned i civilsamfundets betydning for tilknytningen og indtrykket på stedet.

Civilsamfundet

Analysen omhandlende det civile samfund dykkede ned i sub-dimensionerne; sociale relationer, netværk, oplevelser og funktioner, samt særtræk og kultur. Analysen bevægede sig nu væk fra makro og ned på meso- og mikroniveau. Vi analyserede stedernes sociale liv, hvor vi dykkede ned i sociale relationer og sociale fællesskaber på steder. Her bragt i indikatorer i spil, såsom sociale relationer, foreningsdeltagelse, frivillige initiativer, hjælpsomhed og traditioner. Derudover undersøgte vi, hvordan stemningen og ånden på stedet formede kulturen, hvilket vi gjorde gennem indikatorerne: ejerskab, beskyttertrang, forhåbninger, forpligtelser og subjektive fortolkninger.

Fællesskaber og relationer

Blandt informanterne var der en bred enighed om, at sociale relationer havde betydning for deres bosætningsvalg og tilknytning til lokalområdet. Det var dog forskelligt på tværs og indenfor case-kommunerne, hvilke relationer som var vigtige for tilknytningen. For nogle var det familien som trak og fastholdt dem til stedet (I1, p.45; I2, p.65; I3, p.90), mens det for andre var foreningslivet, gode naboskaber og venskaber, der fik dem til at blive boende i lokalområdet (I4, p.105; I6, p.134; I8, p.165; I10, p.194; I9, p.180-181). Betydningen af de sociale relationer kunne forklares med Hague og Jenkins sociokulturelle niveau og med Manzo og Perkins teori om det sociale domæne på tværs af niveauerne. Med Hague og Jenkins perspektiv ansås de sociale relationer, som medskabende for en fælles stedsidentitet, hvilket bidrog til at udforme stedet (jf. teori, p.28). De sociale relationer var på den måde betydningsfulde for bosætningen gennem stedsidentiteten, der styrkede stedets attraktivitet og tiltrækningskraft. Informant 1 fortalte om et område i Ringe som fungerede bedst, når det blev brugt til sociale arrangementer, da det samlede byens borgere, og på den måde bidrog til en hyggelig atmosfære og gjorde stedet attraktivt (I1, p.49). I dette eksempel kunne den fælles stedsidentitet tolkes, som værende udgjort af oplevelsen af 'hyggen', idet området virkede som et sted, hvor borgerne promoverede sig selv og stedet på vigtigheden af at være fælles om den gode stemning. Manzo og Perkins kunne også forklare relevansen af de sociale relationers betydning for tilknytningen gennem det sociale domæne. Her argumenterer de for, at social samhørighed, formelle og uformelle sociale netværk, naboskabsadfærd i form af hjælpsomhed er indikatorer, som indvirker positivt på stedstilknytningen. Der var eksempler på, hvor uformelle sociale relationer havde en positiv indflydelse på indtrykket og tilknytningen til lokalområdet. Denne positive indflydelse kom til udtryk ved, at flere oplevede at naboer og lokale borgere hilste og holdt øje med hinanden, hvilket skabte en tryghed for dem (I9, p.190; I2, p.77). Informant 2 forklarede:

"Jeg kunne ikke tænke mig at flytte til Faaborg. Faaborg måske jo, hvis jeg ikke kunne passe min have og sådan nogle ting, men ikke til Odense eller Svendborg, fordi så ville jeg jo ikke møde nogen jeg kender. Så ville jeg føle mig ensom. Det kan godt være jeg ikke snakker med dem jeg møder, jeg siger lige hej, men jeg ved de er der, de kender mig og de ved hvor jeg kommer fra, og min mand har været postbud og alt sådan nogle ting. Det giver en eller anden form for tilhørsforhold" (I2, p.77)

Citatet viste koblingen mellem oplevelsen af tilhørsforhold og graden af uformelle sociale møder i kvarteret. Interessant var det, at oplevelsen af tilhør ikke nødvendigvis kun hang sammen med de nære relationer, såsom familie, venskaber og foreningsfællesskaber. Perifere uformelle møder kunne også være en del af forklaringen på, hvorfor et område virkede trygt og som et rart sted at bo og omgås i. I Manzo og Perkins øjne var eksemplet et udtryk for borgernes adfærd overfor hinanden i lokalområdet, hvilket var en central indikator på den individuelle stedstilknytning (jf. teori, p.32). Mere gennemgående i empirien sås det, at de formelle sociale netværk medvirkede til social sammenhængskraft.

Sociale arrangementer og frivilligkultur

Flere informanter fremhævede at sociale arrangementer var en del af at vedligeholde af deres sociale netværk. Dette sås ved, at størstedelen af arrangementerne i lokalområdet var faste traditioner, enten på ugentlig, månedlig eller årlig basis, hvor lokalbefolkningen samlede sig og mødtes på tværs. Dette kom til udtryk i deres udsagn om opbakningen til arrangementer, såsom årligt sankthansbål eller julemarked, ugentlig fællesspisning, samt jævnlige loppemarkeder, fredagsbarer og banko (I5, p. 125; I2, p.74; I7, p.157; I10, p.195; I4, p.118). De sociale arrangementer understøttede på den måde at borgerne fik dyrket deres lokale netværk. De sociale arrangementer var også udslagsgivende for lokalområdets sociale samhørighed, eftersom arrangementerne dannede rammer for fællesskaber på tværs af borgerne, så at de ikke kun fik dyrket deres eksisterende netværk, men også fik udvidet deres sociale netværk i byerne. Kathe fik udvidet sit sociale netværk gennem et ældrehus, som Lejre kommune havde været med til at etablere. Hun forklarede foreningen havde medført at hun mødte borgere fra andre steder i kommunen (I8, p.167). Eksemplet understregede Manzo og Perkins argumentation om betydningen af formelle sociale netværk for områdets stedstilknytning (jf. teori, p.32). Ældrehuset styrkede ikke kun Kathes lokale relationer, såsom naboskab, men sikrede større oplevet social samhørighed og til dels social sammenhængskraft på tværs af seniorer i kommunen. Vi havde dog ikke yderligere empiri til at underbygge denne påstand. Kathe var dog ikke det eneste eksempel på, at foreninger generelt var essentielle for lokalområdets sociale samhørighed. I Faaborg-Midtfyn sås der at være stor opbakning til at drive sociale arrangementer og aktiviteter frivilligt (I1, p.47, 48; I2, p.72). Informant 1 forklarede, at Ringe havde mange frivillige kræfter, som gjorde at byen summede af spændende initiativer og tilbud, hvilket gjorde at hun fik lyst til at blive boende.

“Der kommer flere og flere initiativer i den retning. Der er også kommet mere liv i Ringe station, koncerter og fællesspisning i byen. Det gør at jeg gider at blive her. Der er også en rigtig god biograf, som er foreningsdrevet. De er gode til at komme med nye film og det er billigt. Jeg vil meget hellere i biografen der, end ind til en stor biograf inde i Odense” (I1, p.47)

Citatet kunne forklares gennem Manzo og Perkins indikatorer indenfor det fysiske domæne, hvor tilknytningen til området hang sammen med borgernes engagement og deltagelse i udviklingen af deres lokalområde (jf. teori, p.32). Det sås at borgere i Ringe aktivt og frivilligt tog del i området med ønske om at udvikle og bevare det, hvilket var en stærk indikator på at borgeren og lokalområdet oplevede en form for stedstilknytning. Eksemplet indikerede også at byen havde en høj organiseringsgrad bestående af de mange frivillige foreninger, hvor borgere tog aktiv del i at bestemme over eget område. Eksemplet talte ind i Manzo og Perkins politiske

domæne på individ-, gruppe- og kvarterniveau (jf. teori, p.32). Ringes stærke frivilligkultur belyste Kirkegaards pointe om, at et kulturmiljø også relaterer sig til steders sociale liv (jf. introduktion, p.9). Ringe by ville ikke være det samme uden borgerne og frivilligkulturen, da det var en del af kerneidentiteten for stedet. Kirkegaards argumentation kunne også relateres til Sæby og Horne, hvor fællesskabet og de mange frivillige kræfter var en del af stedets kulturarv (I2, p.74; I7, p.157; I10, p.195; I4, p.118). Billedet nedenfor er Sæbys gamle skole, som i dag er byens sociale samlingspunkt.

Billede 7: Sæbys bylaugshus (hornsherredlokalavis.dk)

Nogle informanter forklarede at det til tider var svært at inkludere alle byens borgere i fællesskabet (I4, p.108; I6, p.138; I2, p.72). Asger forklarede at de havde udfordringer med at få de yngre med til arrangementerne (I4, p.108). Dette underbyggede Hague og Jenkins pointe om, at det er udfordrende at tilpasse byen og dens fortællinger blandt alle byens borgere. Det virkede dog til at den sociale samhørighed på gruppe- og nabolagsniveau stadig var intakt i Faaborg-Midtfyn og Lejre kommune (I8, p.165; I6, p.134; I9, p.190). Eftersom der var en hjælpsomhed på tværs af sociale grupper i kvarteret, hvilket var et af aspekterne i Manzo og Perkins sociale og til dels fysiske domæne. De argumenterede for, at lokalt engagement, gensidig hjælp og formelle sociale netværk, såsom foreninger, er vigtige elementer i opbyggelsen af stedstilknytningen på individ- og gruppe-niveau (jf. teori, p.32). Mange foreninger kunne også påvirke det sociale liv negativt. Gunnar forklarede, at der i Ryslinge by var så mange foreninger, som beskæftigede sig med deres egne holdninger, enkelte aktiviteter og som afholdt deres egne arrangementer, at han oplevede at det har været en udfordring at samle byen (I5, p.129-130). Dette var et modargument til Manzo og Perkins, som mente at formelle sociale netværk ikke havde en positiv indvirkning på at samle byens borgere, hvilket kunne være en barriere for stedstilknytningen. Nævneværdigt var det, at vores teoriapparat ikke berørte betydningen af de familiære bånd og genkendelige elementer. Det sås i empirien at flere lagde vægt på dette.

Familiære relationer

Gennemgående sås det, at det sociale fællesskab i lokalområdet, såsom venskaber, naboskaber og det frivillige miljø, såsom foreninger, spillede en rolle for informanternes indtryk og tilknytning til lokalområdet. I Faaborg-Midtfyn var der tre informanter, hvor de familiære bånd havde betydning for deres bosætningsvalg (I1, p.45-46; I2, p.65; I3, p.90). Informant 1 fortalte, at hun flyttede fra Ringe for at tage en uddannelse og vendte hjem til byen senere i livet, fordi hun fik børn. Hun oplevede at det var lettere at få hverdagen til at hænge sammen, da familien kunne hjælpe til med børnepasningen (I1, p.45). Eksemplet understregede at familierelationerne tjente en vigtig funktion for hendes hverdagsliv som voksen. Tendensen kunne forklares med hjælp fra den eksisterende forskning, hvor en linje af studier pegede på at skift i livsfase udløste en flytning, da ønsker og behov ændrede sig (jf. introduktion, p.12). Dette ses hos Informant 1, der valgte at flytte tilbage til Ringe på grund af familiestiftelse. Hun fortalte dog senere at jobmuligheder kunne få hende til at flytte fra Ringe igen (I1, p.50). Dette underbyggede Niedomysl et al. og Scott's argumentation om, at jobmuligheder spillede en stor rolle for bosætningsvalget (jf. introduktion, p.12). Diskussionen herom fortalte, at selvom et område havde gode rammer for hverdagslivet med attraktive tilbud og etablerede sociale fællesskaber, kunne andre faktorer som job have betydning for bosætningen og dermed stedstilknytningen. Informant 2 havde familie som boede i lokalområdet. Hun oplevede at hendes familiære baggrund vækkede genkendelighed, hvilket hun oplevede var trygt. Hun fortalte:

“For mig er det en kæmpe kvalitet at jeg har boet her i mange år, og at jeg har min familiære baggrund her. Det har jeg haft i mange år. Hvis jeg går en tur op ad kirkegården, så kender jeg ihvertfald halvdelen af navnene, fordi de har været her da jeg var barn og det har en eller anden betydning” (I2, p.69)

Citatet illustrerede, hvordan hendes familiære baggrund i Horne frembragte positive associationer, når hun gik på den lokale kirkegård og kendte en stor del af navnene på gravstederne. I Scannell og Giffords øjne var hendes stedstilknytning formet af koblingen mellem place- og proces-dimensionen, specifikt de kognitive aspekter (jf. teori, p.31). Det var tydeligt, hvordan hendes viden og minder om hendes familiebaggrund kobledes sig til stedet i form af gravpladsen på den lokale kirkegård. Vi kunne dog ikke forklare de familiære bånd dybdegående, da vores teoriapparat ikke var tilstrækkelig på empirien i denne sammenhæng. Manzo og Perkins, samt Schnell og Giffords forklarede stedstilknytningen gennem de sociale relationer på et overordnet plan, men gik ikke dybdegående ned i betydningen af forskellige typer af sociale relationer (jf. teori, p.31). Opsamlende havde fællesskaberne, de sociale relationer og familiære bånd i lokalsamfundene betydning for informanternes oplevede stedstilknytning. Det sociale sås også at have betydning for stemningen og ånden på stederne i case-kommunerne.

Stedets ånd

Stedets ånd er et bredt begreb, der kan udtrykkes på mange forskellige måder og være formet af vidt forskellige komponenter (jf. teori, p.34). Et fællestræk på tværs af informanterne var, at de kobledes stedets ånd sammen med grundholdninger og handlemønstre. Størstedelen nævnte faktorer, såsom hjælpsomhed, engagement og en langsommelig rytme som central for indtrykket af stedet (I1, p.52; I2, p.70; I3, p.93; I4, p.104;

I5, p.121; I6, p.133; I8, p.167; I10, p.167). To af informanterne fra Faaborg-Midtfyn kobkede stedets ånd sammen med borgernes engagement, tankegang og lokale vilje til byen (I5, p.123; I1, p.48). Informant 1 forklarede, at byens Midt fynske Festival rummede en særlig tankegang. Hun fortalte:

“Det initiativ folk havde omkring den Midt fynske Festival, det er noget særligt for byen. Byen har på en måde en særlig tankegang, hvor vi tænker at alt kan lade sig gøre. Det har formet os her i byen og når man så går tur, så bliver man samtidig også mindet om det, når man taler med nogen. Der er også en lokal vilje for at genoplive det, men det har været svært” (I1, p.48)

Citatet illustrerede stedets tankegang, som hun forklarede ved en tro på at alting kan lade sig gøre. Hun forklarede derudover, at handlemønstrene i byen var opbygget af mange frivillige kræfter og initiativer, der ledte til større projekter med kommunens opbakning (I1, p.53-54). Hendes udsagn vidnede om, at ånden i Ringe var præget af forhåbninger, forpligtelser, og en lyst til at beskytte og udvikle det lokale miljø, hvilket var centrale elementer af Clarks princip om at hvad succesfulde steder indeholdt (jf. teori, p. 35). Dette sås specifikt i troen på *“at få ting til at gro her”* (I1, p.53), som vidnede om eksistens af forhåbninger og de mange initiativer, der formede en beskyttertrang og en forpligtelse for lokalområdet. Ydermere indikerede eksemplet, at informant 1 opnåede en ejerskabsfølelse over området, som er bundet op på associationer til byens frivilligkultur, hvilket ligeledes var et centralt element i Clarks teori om succesfulde steder (jf. teori, p.35). Dette kom specifikt til udtryk, når hun fortalte om at kulturen formede byen og at hun blev mindet om det på hendes gåture (I1, p.48). Hun fortalte:

“Den ånd handler igen også om vores sammenhold her i byen i dag, hvor alting starter nedefra, frem for at være nogle prestigeprojekter der bliver designet oppefra.” (I1, p.61)

Citatet understregede, at ejerskabsfølelsen opstod på baggrund af stolthed over de lokales evne til selv at igangsætte byens udvikling. Ringe var ikke det eneste sted, hvor de lokale initiativer var rammesættende for stedets ånd og stemning. Dette sås også i Lejre kommune i Sæby, hvor Asger og Åse bidragede til stedets stemning gennem et lokalt projekt. De etablerede et Vild med Vilje område ved gadekæret, hvor de var ved genoprette den vilde natur med inddragelse af frivillig hjælp fra hele byen (I4, p.106-107; I10, p.199). Projektet understøttede på den måde den rolige stemning ved at bidrage til de naturskønne omgivelser, samtidig med at det var en del af Sæbys udvikling fra landbrugssamfund til økologiske og bæredygtige bofællesskaber.

Billede 8: Gadekæret i Sæby, Lejre kommune (eget)

Projektet var et eksempel på, hvordan stemningen blev en central del af stedets særlige kvaliteter. I Mansfields øjne var Vild med Vilje projektet en måde, hvorpå lokalsamfundet styrkede og genopfandt sig selv (jf. teori, p.34). Dette skete gennem udnyttelse af stedsbunde ressourcer og immaterielle værdier i kulturen, såsom traditioner for frivilligt at engagere sig og lysten til at hjælpe hinanden, som karakteriseres at være et usynligt greb til at drive udviklingen i byen og styrke fællesskabsstemningen. Dette kunne indtil videre betragtes som lykkedes, eftersom Asger forklarede at der var en god energi og hjælpsomhed blandt borgere i Sæby (I4, p.113). Derudover var projektet med til at berige Sæbys naturlige stedsbundne ressourcer, idet projektet styrkede byens naturskønne omgivelser med flere vilde blomster (I10, p.199). I Mansfields optik var projektet et tydeligt eksempel på lokalsamfundets overlevelsessevne baseret på deres traditioner og stedsbundne ressourcer, idet de evnede at genopfinde sig selv og øge deres eget tilknytningsforhold og turismen (jf. teori, p.34). Asger beskrev ydermere hjælpsomheden, som et særtræk for Sæbys kultur. Han oplevede, at borgere i Sæby havde tid og engagerede sig i hinanden, hvilket gav ham tætte sociale bånd og øgede oplevelse af nærvær (I4, p.115). Hjælpsomheden var ligeledes betydningsfuld for stemningen i Horne og omegn. Jette beskrev at alle borgerne hjalp hinanden i området (I6, p.134). Dette indikerede en kultur og en for forståelse om at hjælpe hinanden i Horne, hvilket vi havde tolket som et udtryk for en tryk stemning. Udover hjælpsomheden, sås der også at være andre eksempler, der pegede på at rytmerne formede stedets ånd. Asger og Lone fra Lejre kommune oplevede et langsommeligt tempo, sammenlignet med andre bytyper, såsom Aarhus og København (I4, p.116; I9, p.186). Asger fortalte:

“Vi trives bedst under åben himmel, hvor der er ro og fred. Nu har jeg f.eks. lige fra afsted på kursus i 3 dage i Aarhus og der boede jeg lige inde i byen, og ja det er jo dejligt at være i byen. Det er jo en fornøjelse, men jeg er også glad for komme hjem igen [refererer til Sæby].” (I4, p.116)

Citatet illustrerede, at selvom storbyens pulserende liv havde kvaliteter, så foretrak Asger alligevel at komme hjem til roen og freden i Sæby. Eksemplerne kunne dog ikke forklares med vores teorier, men kunne forklares gennem Lefebvres teori om rytmer. Generelt fremhævede flere informanter kvaliteterne ved at bo i case-kommunerne, men der sås også eksempler på det modsatte. Informant 1 beskrev livet i Ringe som mindre rummeligt, sammenlignet med steder der var mere komplekse, her med reference til storbyen:

“Der er dog også en negativ side ved at bo her i form af at alle holder øje med hinanden og alle kender alle, så man kan ikke skille sig for meget ud og der kommer hurtigt til at hænge en historie på en, hvis man gør noget forkert. Så der er ikke et så stort kulturelt opbrud her, sammenlignet med hvis man bor et sted der er mere komplekst.” (I1, p.52)

Citatet viste et modbillede på de kvaliteter, som flere informanter nævnte i forbindelse med de sociale relationer, den sociale samhørighed og naboskaber. Nævneværdigt tilhørte informant 1 et yngre segment, sammenlignet med de øvrige informanter. Alderen kunne have betydning for, hvordan Ringe opleves som by, hvilket vandt genklang hos Hague og Jenkins perspektiv på fortolkningen af steder. De forklarede at variable som alder, køn, nationalitet, profession og uddannelse havde betydning for fortolkningen af steder (jf. teori, p.28). Vi kommenterede dog ikke på informanternes profession og uddannelse, da vi ingen data havde på det. Vi var derfor blot bevidste om at disse variable kunne have betydning for, hvordan et stedets stemning fortolkes hos den enkelte borger. Pointen her bekræftede, at steders stemning og ånd i høj grad kunne være subjektivt forbundet, blandt andet afhængig af borgerens sociokulturelle baggrund. Dette bakkede Aner og Momen-tums argumenter op, som påviste at bosætningen relaterede sig til individuelle prioriteringer og værdier (jf. introduktion, p.12). Argumentationen herom talte imod mange andre forklaringer på bosætningen, blandt andet at flyttemønstrene var indvirket af økonomiske konjunkturer og jobmuligheder (jf. introduktion, p.12). Afslutningsvist dykkede vi i det næste afsnit ned i alle tre dele af triadekonceptet og teoriernes forklaringskraft på empirien.

Stedets kompleksitet

Forståelsen af borgers tilknytning og indtryk af steder relateret til en aktiv politisk kulturarvs og kulturmiljø strategi, sås at være et mangefacetteret fænomen udgjort af fysiske og materielle, sociale og immaterielle, samt mentale og følelsesmæssige faktorer. Vi havde i analysen indtil nu belyst faktorer der spiller ind på stedstilknytningen fra både et makro-, meso- og mikroniveau. Det kommende afsnit uddybede sammenhængen mellem de forskellige faktorer, hvor vi analyserede og diskuterede indvirkningen af faktorerne i forhold effekten af kulturarv og kulturmiljø indsatserne.

Triadens samspil, alliancer og konflikter

Empirien viste eksempler på samspil og konflikter mellem det planlagte, oplevede og levede rum. Derudover også eksempler på samspil og konflikter mellem det planlagte og oplevede rum, samt mellem det planlagte og levede rum. Desuden sås der alliancer mellem det planlagte og oplevede rum. Gennemgående viste analysen sammenspil mellem alle triadens rum. Der er eksempler på, hvor samspillet var tydeligt og mindre tydeligt, hvilket viste at der kunne være forskellige grader af samspil. I Faaborg-Midtfyn er Fabers Fabrikker i Ryslinge et eksempel på, hvor der var en høj grad af samspil mellem det planlagte-, oplevede- og levede rum. Gunnar forklarede, at fabrikken var særlig betydningsfuld for Ryslinge, da det var en stor arbejdsplads, hvor en del lokale borgere havde arbejde. Produktionen flyttede dog til udlandet, hvilket var et stort knæk for byen (I5, p.123). Kommunen havde identificeret fabrikkerne som værdifuldt kulturmiljø på baggrund af fabrikkens status for byen (Faaborg-Midtfyn kommune, 2021, p.8). Senere er fabriksbygningerne blevet omdannet til erhvervscenter og lejligheder med en ny form for modulbyggeri i samarbejde med arkitektskolen (I5, p.126). Se billede 9:

Billede 9: Fabers Fabrikker i Ryslinge, Faaborg-Midtfyn kommune (renover.dk)

Samspelet mellem triadens rum sås ved, at de designede funktioner i form af bolig og erhverv bruges som de er tiltænkt. Samtidig med at historien fra de gamle fabrikker bevares og som Gunnar forklarede det ovenikøbet tilførte immateriel værdi i form af stolthed til byen (I5, p.126). Eksemplet illustrerede også hvordan kulturarven på en og samme tid blev brugt funktionelt og som symbol. I Lejre kommune var der eksempler på, hvor samspelet ikke var lige så tydeligt. Asger forklarede at hans flyttemotiv var stærkt præget af naturen og vandet, hvilket også understreges ved hans jævnlige gåture i disse omgivelser (I4, p.117, 110). Der var altså et samspil mellem det planlagte og det oplevede rum, idet kommunen lagde vægt på deres naturlige omgivelser som stærk tiltrækningskraft (Lejre kommune, 2016, p.2, 9). Asger tillagde dog ikke kulturarven og dets historier i Sæby nogen nævneværdig betydning. Han forklarede at det var sjovt at kende til disse historier (I4, p.133), men forklarede at de primært bor i Sæby på grund af de naturlige og charmerende omgivelser (I4, p.117, 110). Eksemplet fra Asger indikerede et svagere samspil mellem det planlagte og oplevede rum til sammenligning med Fabers Fabrikker, idet at Asger ikke tillagde symbolerne værdi i lige så høj grad som Lejre kommune gør. Dog var der i Lejre også eksempler på et stærkt samspil mellem det planlagte og det levede rum. Dette sås i eksemplet med Holten. Her var det tydeligt at et par af informanterne kunne identificere sig med kommunes visioner om fortællingen og symbolikken (I10, p.205; I7, p.150, 155). Generelt oplevede en del informanter i begge case-kommuner at kunne identificere sig med kommunens designede fortællinger relateret til stedets historie, kultur og fysiske særtræk. I Faaborg-Midtfyn var flere enige om, at kommunen karakteriseres ved det maritime øhav og Svanninge Bakker, samt fortællingen om højskoleånden blandt andet gennem skulpturparken i Ryslinge (I2, p.64; I3, p.90; I5, p.126; I6, p.134; I1, p.45). I Lejre kunne flere af informanterne identificere sig med kommunens fortælling om vikingetiden og det interne landsbyfællesskab (I9, p.184; I10, p.195, I7, p.162). Der var også eksempler på, hvor det planlagte og det oplevede rum var i alliance med hinanden. Et eksempel var et Vild med vilje projekt fra Lejre kommune (I4, p.106-107; I10, p.199). Her sås det, at Åses og Asgers initiativtagelse med kommunes opbakning var medvirkende til stedets udvikling gennem udnyttelse af de stedbundne ressourcer, samt styrkende for de fællesskabsværdier både kommunen og borgerne værdsatte højt (Lejre kommune, 2016, p.17). Empirien viste også eksempler på, hvor Lefebvres rum konfliktede. Der var eksempler hvor konfliktforholdet var tydeligt og mindre tydeligt, hvor der ikke var tale om en decideret konflikt, men en uoverensstemmelse. I Faaborg-Midtfyn sås det, at nogle ikke kunne identificere sig med kommunens bærende fortælling om den verdensberømte komponist Carl Nielsen eller den fynske malerkunst (I1, p.50; I2, p.70; I6, p.136). I Lejre var der nogle, hvor kommunens fortælling om tværgående landsbyfællesskaber ikke vandt genklang (I9, p.190; I8, p.170). Generelt gav informanterne i Lejre udtryk for flere ting, hvor Lefebvres rum konflikter og havde utilsigtede effekter sammenlignet med Faaborg-Midtfyn. I Lejre sås det, at en konflikt mellem det planlagte og oplevede rum ligeledes virkede ødelæggende for stedets særlige kvaliteter og medførte at stemningen i byen forandrede sig, eksempelvis med omfartsvejen i Sæby. Her blev lastbilernes gennemkørsel i byen forstyrrende for den værdsatte natur og ro (I10, p.192). Der var dog et eksempel fra Horne i Faaborg-Midtfyn, der viste en tydelig konflikt mellem det planlagte og oplevede rum. Her forklarede informant 2, at der fra borgernes side var der et ønske om et lydisoleret mødelokale nederst i Horne kirke, men dette blev mødt med stor modstand fra kommunens side. Begrundelsen var at det vil ødelægge kirkens kulturarv og dens værdi (I2, p.88).

Billede 10: Horne kirke, Faaborg-Midtfyn kommune (eget)

Eksemplet underbygger, at kulturarven også var en hindring for udviklingen og udnyttelsen af de stedbundne ressourcer, idet kirkens bevaringsværdige status gjorde at borgerne i Horne ikke havde mulighed for at tilpasse kirken til deres funktionelle behov. Tilpasningen af nutidens behov i de gamle rammer, sås tidligere i analysen med eksemplet omhandlende Fabers Fabrikker at være en fordel for Faaborg-Midtfyn. Det kunne derfor tænkes, at et større fokus på at integrere nyttige funktioner i det konkrete kulturmiljø og den specifikke kulturarv, kunne gøre stederne mere attraktive for borgere og turister. Omvendt sås der i empirien også eksempler på, hvor der ikke var tale om deciderede konflikter, men uoverensstemmelser mellem kommunen og borgerne. Flere borgere på tværs af case-kommunerne brugte og tilskrev steder en særlig værdi, som ikke vandt gengang i kommunernes planer. Eksempelvis nævner Informant 1 historien om Rynkeby i Ringe eller Informant 2 som nævner fortællingen om døbefonten i Horne kirke (I1, p.50; I2, p.84). Dette underbyggede pointen om, at det ikke kun var det planlagte rum, som påvirker de andre rum, men at det oplevede og levede rum ligeledes indvirkede på det planlagte, og dermed fremhæves triade konceptets dialektik i vores empiri.

Teoriernes forklaringskraft

Gennem analysen indfangede vi faktorer på stedstilknytningen og indtrykket af steder ved hjælp fra vores teoriapparat. Triadekonceptet var bindeleddet mellem makro-, meso- og mikroniveau, hvilket gav indsigt i relationen mellem borgerne og kommunen. Lefebvre havde flere gode betragtninger i diskussionen om stedstilknytningen, og forståelsen af hvordan et sted bliver til et sted. Dog manglede triaden nuancer og frembragte sjældent konkrete indikatorer, som kunne undersøges og måles i praksis. Andre teorier var derfor nødvendige for at nå i dybden med forklaringer på stedstilknytningen. Hague og Jenkins stod både i kontrast og har ligheder med Lefebvres rumforståelse. Dette kan eksemplificeres gennem informant 1 udsagn:

“Turismen virker ikke til at fungerer særlig godt. De byggede nogle huse nede ved søen, hvor der aldrig rigtig er kommet gang i det. Det var tiltænkt som noget vandrehjem af en slags. Nu bliver det til ungdoms- og ældreboliger. Engang var der også friluftsbad og campingpladser herude, men det er lukket i dag. Men det lokale fungerer herude, da der både er juletræstænding, folk der synger i kor, der bliver delt julekalendere ud og der er julemarkedet. Dette gør at det er hyggeligt og attraktivt at være her og det gør at man er fælles om noget her i byen.” (I1, p.49)

I Lefebvres perspektiv kunne den manglende brug af turismeboligerne ansås, som et udtryk for uoverensstemmelse mellem det planlagte og oplevede rum, eftersom boligerne ikke bruges som først tiltænkt. Omlægningen af funktioner i de tomme boliger, kunne i hans perspektiv, ansås som redesign af rummet ud fra samfundets behov (jf. teori, p.27). I Hague og Jenkins perspektiv var den manglende brug et udtryk for manglende meningstilskrivelse af stedet. Dette var også en forklaring på, hvorfor det lokale fungerede bedre end turismen. Deres inddragelse af *genius loci* (stedets ånd) kom for alvor til sin ret her. Informant 1 udtrykte at det er stemningen, traditionerne og fællesskabet gav området liv, hvilket underbyggede argumentationen om, at de lokale transformerende rum til et meningsfuldt sted. Der er et tydeligt skel mellem triadekonceptet og Hague og Jenkins rum-sted forståelse, hvilket taler for at teorierne er konkurrerende. Dette fordi, Hague og Jenkins tillægger den geografiske lokalitet en selvstændig betydning, mens den geografiske lokation for Lefebvre er underordnet. Han sætter derimod altid stedets opbygning og redesign i relation til det sociale liv. Det sociale liv var et centralt element for flere af vores informanter, og det var derfor også nødvendigt at indfange, hvilket vi særligt gjorde gennem Lefebvre. Det betyder dog ikke at det sociale liv er negligeret hos Hague og Jenkins, men det indgår på en anden og mindre betydningsfuld måde. De anskuer det blot som en forudsætning for meningstilskrivelse. Til gengæld fokuserer de gennem deres territorie-begreb på geografiske grænser og ansvarsfordelingen mellem forskellige institutioner (jf. teori, p.29). Vi argumenterede dermed for, at vi ikke kunne indfange fænomenet i sine fulde udstrækning uden begge teorier i spil.

Teorier om stedstilknytning viste ligeledes flere perspektiver på samme fænomen, men modsat placemaking teorierne fungerede de mere supplerende, eftersom de ikke har direkte konfliktende. Dette hjalp til at forklare informanternes udtryk for de faktorer, der spillede ind på deres bosætningsvalg. Derudover hjalp de også til at forstå hvilke kvaliteter informanterne værdsætter ved lokalområdet og hvorfor. Empiriske eksempler var informanternes forklaring og udtryk for stolthed over de film der optaget i lokalområderne (I2, p.83; I6, p.137; I10, p.193). Her viste Scannell og Giffords perspektiv, at borgernes tilknytning var bundet op på deres viden

om disse film. Denne forklaring blev uddybet med supplement fra Manzo og Perkins sociale domæne. De bidrog med forklaring på stedstilknytningen gennem informanternes handlinger, blandt andet borgernes afholdelse af filmaftener. Vi indfangede både de mentale og adfærdsmæssige aspekter på flere niveauer (jf. teori, p.31-32). Scannell og Gifford, samt Manzo og Perkins spillede hermed godt sammen og bidrog med forskellig forklaringskraft på samme fænomen. Sense of place bidrog i højere grad til at forklare af de blødere og mere abstrakte udsagn fra vores informanter, hvor Mansfield og Clarks teorier belyste forskellige sider af empirien, da de havde arbejdet i forskellige kontekster. Begge teorier var dog enige om hvad sense of place opstår af, men uenige i hvad slutproduktet af var. Denne uenighed kunne illustreres gennem det førnævnte eksempel med den Midtfynske Festival (I1, p.48). Tidligere benyttede vi eksemplet, som illustrerede Clarks teori om, hvordan borgers forhåbninger, forpligtelser og beskyttertrang til festivalen var en stærk indikator på et succesfuldt sted (jf. teori, p.35). Eksemplet indikerede også Mansfields teori om sense of place som en overlevelsesmekanisme. Dette kom til udtryk i den lokale vilje til at genoplive de gamle traditioner (jf. teori, p.34). Denne diversitet i forklaringen på sense of place rejser dog kritikpunktet om, hvorvidt vi kunne konkludere på, hvad et steds stemning og ånd betyder for helhedsindtrykket og kulturarven på stedet. Overordnet bidrog Clark og Mansfields til forståelse af case-kommunerne som by type kategori, da Mansfield arbejder i en rural kontekst og Clark arbejder i en urban kontekst. Dette underbyggede tidligere pointe om at forskning og teorier generelt kredser om urbane eller rurale kontekster (jf. introduktion, p.7). Vores teoriapparat hjalp hermed til at identificere modstridende forklaringer på samme empiriske eksempler, hvilket var udbytterig i forståelsen af byplanlægningen, som ofte skildres flersidig og kompleks i den eksisterende forskning (jf. introduktion, p.7). Dog medførte det brede teoriapparat at vi ikke kunne benytte alle teoretiske begreber på empirien. Dette gjorde det udfordrende at bekræfte eller afkræfte teorien gennem empirien. Omvendt var teoriapparatet nødvendig for at kunne frembringe flere forklaringer på empirien, hvilket styrkede undersøgelsens analytiske generaliserbarhed (jf. metode, p.23-24).

KONKLUSION

På baggrund af denne undersøgelse kan det konkluderes, at strategiske indsatser med et fokus på kulturarv og kulturmiljøer havde betydning for borgers tilknytning og indtryk af et sted. Analysen var primært baseret på udsagn fra aldersgruppen over 60 år, og som havde boet i deres lokalområde i lang tid. Vores resultater byggede derfor på en bestemt målgruppe, hvilket havde betydning for repræsentativiteten (jf. metode, p.20). Overordnet fremhævede kulturarv stedernes særpræg, og var rammesættende for en fælles forståelse og identitet blandt lokalområdets borgere, da det bidrog til unikke funktioner og fortællinger. Kulturarv og kulturmiljøer havde en forskellig betydning for informanterne på tværs af områder og kommuner. For det første havde den faste kulturarv, operationaliseret som det naturlige og byggede miljø, en særlig betydning for bosætningen og tilknytningen. Det naturlige miljø, såsom skove, bakkelandskaber og hav- eller fjordområder var væsentlige faktorer for, at borgere blev boende i deres lokalområde eller at nye borgere flyttede til området. Det byggede miljø, såsom kirker, bindingsværker og gamle industribygninger, var ikke lige så udslagsgivende for bosætningen og stedstilknytningen, som det naturlige miljø. Det bidrog i stedet til at borgerne oplevede deres lokalområde og kommune, som interessant og attraktivt at bo og opholde sig i, hvilket havde betydning for deres indtryk af stedet. For det andet havde den immaterielle kulturarv, operationaliseret som fortællinger, traditioner og historier, betydning for borgernes mening af stedet, og var bærende for at etablere og styrke en fælles forståelse og stedsidentitet i lokalområdet. For det tredje var stedets sociale relationer, operationaliseret som familie, naboskaber, venskaber og foreninger, betydningsfuld for hvorvidt lokalområdet opleves tiltalende. Et sundt og stærkt foreningsliv medførte at stedets ånd opfattes og opleves positivt. For det fjerde kan et område øge sin attraktivitet gennem en planlægningsproces, hvor borgernes fortællinger og synspunkter stemmer overens med den pågældende kommunes visioner og planer. De gange, hvor kommunens fortællinger og intentioner ikke stemmer overens eller er i direkte konflikt med borgernes fortællinger, kan medføre utilsigtede effekter i brugen og meningen af stedet. Eksempelvis blev en naturpark ikke brugt og værdsat af borgeren, da hun hellere vil bruge sit eget kvarter til at gå ture i. Vi har hermed konkluderet, hvordan stedstilknytningen og indtrykket af et sted hænger sammen med kulturarv, kulturmiljøer og øvrige faktorer i en given kontekst.

Anbefalinger

Oplandskommuners fokus på kulturarv og kulturmiljøer i planlægningen var udbytterig på en række områder. Vi anbefaler en række punkter som giver oplandskommunerne endnu større udbytte af deres kulturarv og kulturmiljøer. 3 anbefalinger er opstillet:

- Større fokus på at inkludere de lokale fortællinger i planlægningen
- Større fokus på at medtage stedets særegne sociale egenskaber
- Tænk samfundets behov ind i kulturarvs og kulturmiljøers strategiske indsatser

Anbefaling nr. 1 byggede på en analyse af mismatch mellem kommunernes designede fortællinger og de lokales egne fortællinger. I Faaborg-Midtfyn sås dette mismatch, som ledte til en mental og fysisk distance mellem nord og syd. De lokale fortællinger kunne ikke opløse hverken den fysiske eller mentale grænse. Til gengæld bidrog de til at mindske indvirkningen af dem, idet at et større fokus på at inkludere de lokales fortællinger vil kunne styrke den fælles stedsidentitet og fremhæve de unikke kvaliteter ved stedet. Således at hver by i kommunen udnyttes for dets ressourcer, og på den måde mindskes den interne bykonkurrence, som sås at have været et problem i andre oplandskommuner (jf. cases, p.49).

Anbefaling nr. 2 byggede på analyse af lokalområdernes civilsamfund, hvor de sociale fællesskaber gennem foreningslivet var en stor drivkraft for bosætningen. Et større fokus på at inkludere stedets særegne sociale egenskaber, såsom frivillighedskulturen og lokale traditioner i kulturarvsstrategien, vil øge de lokales borgers tilfredshed og engagement til stedet. Dette sås i analysen at være vigtigt for byernes overlevelsessevne og succesrate (jf. analyse, p.73). Anbefalingen beror sig desuden på Kirkegaards argumentation om, at steders sociale liv er en del af stedets kulturarv og bør derfor ikke glemmes (jf. introduktion, p.9).

Anbefaling nr. 3 byggede på analyse kommunernes udnyttelse af de stedbundne ressourcer. Det sås at kulturarven får større betydning for attraktiviteten, hvis den får funktional værdi i hverdagen, således at den ikke udelukkende er et symbol på datiden. Eksempelvis havde Fabers Fabrikker succes med at tilpasse nutidens funktioner i kulturarven, hvor dens historie fortsat bevares og værnes om. I Horne kirke oplevede borgerne ikke denne tilpasning, hvilket viste hvor vigtigt det er at tilpasse den faste kulturarv til samfundets behov og ønsker (jf. analyse, p.75)

Litteraturliste

A

Aarhus Universitet (2022): *Metodeguiden - Convenience sampling*.

URL: <https://metodeguiden.au.dk/convenience-sample-bekvemmelighedssample>.

Sidst besøgt d. 22.03.2022

Aarhus Arkitektskole (2022): *SAK-metoden*.

URL: <https://aarch.dk/sak-metoden/>.

Sidst besøgt d. 24.03.2022

Aarhus Arkitektskole (2016): *Screening af kulturmiljøer - Faaborg-Midtfyn Kommune*.

URL: https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/aarchdk/wp-content/uploads/2018/10/04230400/Screening-af-Kulturmiljøer_12-Faaborg-Midtfyn-Kommune.pdf.

Sidst besøgt d. 24.03.2022

Aarhus Arkitektskole (2019): *Screening af kulturmiljøer - Lejre Kommune*.

URL: https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/aarchdk/wp-content/uploads/2018/10/28151634/20200128_Rapport_Lejre-Kommune.pdf.

Sidst besøgt d. 24.03.2022

Agnew, J. A. (1987): *Place and Politics - the Geographical Mediation of State and Society*. Routledge: London.

Albrektsen, K. (2020): *Strategisk bytransformation med afsæt i kulturhistoriske værdier: Omdannelse af byens arbejderkvarter*.

URL: <https://aarch.dk/strategisk-bytransformation-med-afsæt-i-kulturhistoriske-vaerdier-omdannelse-af-byernes-arbejderkvarterer/>.

Sidst besøgt d. 24.02.2022

Andersen, H. T. & Nørgaard, H. (2018): *Bosætning og flyttemønstre i Danmark – en oversigt*. København: Statens Byggeforskningsinstitut (SBI).

Aner, L.G. et al. (2014): *Flytninger fra byer til land- og yderområder*

Aner, L. G. (2009): *Udflytninger fra København. Børnefamiliers udflytninger og bostedsvalg i et hverdagslivsperspektiv*. København: Københavns Universitet.

Altman, I. & Low, S.M (1992): *Place attachment*. New York: Plenum Press

B

Belof, M. et al. (2022): *Using Indicators to Evaluate Cultural Heritage and the Quality of Life in Small and Medium-Sized Towns*: The Study of 10 Towns from the Polish-German Borderland. *Sustainability* 2022, 14, 1322.

Beza, B.B. (2016): *The role of deliberative planning in translating best practice into good practice: from placelessness to placemaking*. *Planning Theory and Practice*, Vol. 17, No. 2, p. 244-263.

Birkler, J. (2021): *Videnskabsteori - en grundbog*. København: Munksgaard, 2. udgave.

Bijsterveld, K. Bijker, W. E., Carlson, W. B., & Pinch, T. (2008): *Mechanical Sound: Technology, Culture, and Public Problems of Noise in the Twentieth Century*. MIT Press.

Bolius & Realdania (2020): *Danskere i det byggede miljø*.

URL: <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/danskerne-i-det-byggede-miljoe-2020>

Sidst besøgt: 24.02.2022

Bourdieu, P. (1984): *Conclusion: Classes and Classification. In: Distinction – A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.

Bowen, G. A. (2009): *Document Analysis as a Qualitative Research Method*. *Qualitative Research Journal*, 9(2).

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2015): *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag.

Büel, M., Kristensen, H., Clemmensen, J. & Jørgensen, K. (2020): *Gentænk Byen. København*: Dansk Byplanlaboratorium. ISBN: 978-87-90413-40-8.

C

Convery, C. G., & Davis, P. (2012): *Introduction. In: Making sense of place: multidisciplinary perspectives*. Boydell & Brewer.

Clark, M. (2012): *Achieving memorable places. Urban sense of place for successful urban planning and renewal?*. In: *Making sense of place : multidisciplinary perspectives*. Woodbridge: The Boydell Press.

D

Danmarks Statistik (2017): *Farvel København - goddag forstad.*

URL: <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Analyser/visanalyse?cid=28619>.

Sidst besøgt d. 02.03.2022.

Danmarks Statistik (2018): *Kommunegrupper.*

URL: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/kommunegrupper>.

Sidst besøgt d. 11.02.2022

Danmarks Statistik (2022): *Kommunedetaljer.*

URL: <https://www.dst.dk/da/Statistik/kommunekort/kommunefakta/kommune.aspx?kom=430>.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

Dansk Byplanlaboratorium (2021): *Byplan Nyt 19. årgang, december 2021.*

URL: https://www.byplanlab.dk/sites/default/files/2021-11/ByplanNyt_20211130.pdf?0.6398226474380955.

Sidst besøgt d. 02.03.2022.

Dansk Industri (2019): *Lokalt erhvervsklima 2019 - Hovedrapport.*

URL: <https://www.danskindustri.dk/globalassets/billedarkiv/kampagnesites/lokalt-erhvervsklima/download/lokalt-erhvervsklima-2020---hovedrapport.pdf?v=201201>.

Sidst besøgt d. 02.03.2022.

Duijn, M. V. et al. (2021): *Sorting based on urban heritage and income: Evidence from the Amsterdam metropolitan area.* Regional Science and Urban Economics 90 (2021) 103719.

E

Eckenwiler, L.A. (2016): *Defining ethical placemaking for place-based interventions.* The American Journal of Public Health, Vol. 106 No. 11, p. 1944-1946.

Erhvervsstyrelsen et al. (2017): *Kommuner på forkant.*

URL: <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/kommunerpaaforkant>.

Sidst besøgt d. 02.03.2022.

F

Frederiksen, M. (2014): *Kapitel 1: Mixed methods-forskning: fra praksis til teori* i Mixed methods-forskning: Principper og praksis af Morten Frederiksen, Peter Gundelach og Rikke Skovgaard Nielsen. København: Hans Reitzels Forlag

FremForsk (2016): *Fremtidens bosætning og danskernes boligønsker.*

URL: <https://www.fremforsk.dk/artikler/fremtidens-bosaetning-og-danskernes-boligoensker/>.

Sidst besøgt 07.02.2022

Fouchard, T. (2000): *Fra kulturlandskab til kulturmiljø.* Folk og Kultur, Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab, 29(1).

Franco, S. F. et al. (2016): *The effects of cultural heritage on residential property values: Evidence from Lisbon, Portugal. Portugal.* Nova School of Business and Economics.

Faaborg-Midtfyn Kommune (2021a): *Kulturstrategi 2021-2028.*

URL: https://www.fmk.dk/fileadmin/user_upload/By_Land_og_Kultur/Natur_og_Landskab/Kultur_og_Fritid/Kulturstrategi_2021/Faaborg-Midtfyn_Kommunes_Kulturstrategi_2021-2028_-_17.8.2021.pdf.pdf.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

Faaborg-Midtfyn Kommune (2021b): *Handlingskatalog.*

URL: https://www.fmk.dk/fileadmin/user_upload/By_Land_og_Kultur/Natur_og_Landskab/Kultur_og_Fritid/Kulturstrategi_2021/Handlingskatalog_ver._1_-_Faaborg-Midtfyn_Kommunes_Kulturstrategi_2021-2028_-_17.8.2021.pdf.pdf.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

Faaborg-Midtfyn Kommune (2019a): *Udviklingsstrategi 2019-2030.*

URL: https://dokument.plandata.dk/70_9531970_1551692495716.pdf.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

Faaborg-Midtfyn Kommune (2019b): *Kommuneplan 2019-2031.*

URL: https://dokument.plandata.dk/11_9639694_1585310319810.pdf.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

Faaborg-Midtfyn Kommune (2015): *Udviklingsstrategi 2015-2030.*

URL: https://dokument.plandata.dk/70_2951867_1424333336573.pdf.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

Faaborg-Midtfyn Kommune (2013): *Kommuneplan 2013-2015.*

URL: https://dokument.plandata.dk/11_1483944_PROPOSAL_1372753583907.pdf.

Sidst besøgt d. 23.03.2022

G

Gimmler, A. (2012): *Pragmatisme og practice turn*. I; Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie. No. 64, p. 43-61.

Goonewardena, K., Milgrom, R., Kipfer, S. & Schmid, C. (2008): *Space, Difference, Everyday Life – Reading Henri Lefebvre*. New York: Routledge.

Goertz, G. (2006): *Social Science Concepts - A User's Guide*. New Jersey: Princeton University Press.

Goertz, G. & Mazur, A. (2008): *Mapping gender and politics concepts: ten guidelines*. In Politics, Gender, and Concepts. Cambridge: Cambridge University Press.

H

Halfacree, K. H. & Boyle, P. J. (1993): *The challenge facing migration research: the case of the biographical approach*. Progress in Human Geography: 17, 3: 333-348.

Halkier, Bente (2001): *Kan pragmatisme være analytisk?*. I Pedersen, K. B. & L. D. Nielsen (red.) Kvalitative metoder - fra metateori til markarbejde. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Hague, C. and Jenkins, P. (Eds) (2005), *Place Identity, Participation and Planning*. Routledge: Oxfordshire.

Hansen, C. J., Drejer, I., & Laursen, L. L. H. (2015): *På vej mod steddreven innovation? Stedskvaliteter, erhvervsmuligheder og vækst i Nordjylland*. Aalborg Universitetsforlag.

Høgsbro, K. (2008): *Kvalitative metoder i forskning og evaluering*. AKF Pjece.

J

Jacobs, J. (1961): *The Death and Life of Great American Cities*. Vintage Books, A Division of Random House. New York.

Jacobsen, M. H.; Lippert-Rasmussen, K. & Nedergaard, P. (2015): *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. København: Hans Reitzels Forlag. 3. udgave.

Jones, P., Bunce, G., Evans, J., Gibbs, H., & Ricketts Hein, J. (2008): *Exploring space and place with walking interviews*. Journal of Research Practice, 4 (2).

Jørgensen, B. S. & Stedman, R. C. (2001): *Sense of Place as an Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Toward their Properties*. Journal of Environmental Psychology 21 (3) (Sep): pp. 233-248.

K

Kaae, B. C. (2011): Inspirationskatalog. *Gode eksempler på bæredygtig og innovativ turismeudvikling i nordiske yderområder*. Köpenhamn: Norden. TemaNord 2011:557.

Kirkegaard, M. (2022): *Vi skal udvide vores definition af kulturmiljøer - og det stiller nye krav til kommunernes planlægning*.

URL: [https://byrummonitor.dk/nyviden/art8608166/Vi-skal-udvide-vores-definition-af-kulturmiljøer---og-det-stiller-nye-krav-til-kommunernes-planlægning](https://byrummonitor.dk/nyviden/art8608166/Vi-skal-udvide-vores-definition-af-kulturmiljoer-og-det-stiller-nye-krav-til-kommunernes-planlaegning).

Sidst besøgt 24.02.2022

Kirkegaard, M. (2021): *Tilgang til transformation af kulturmiljøer: En fælles fortælling*. Arkitektskolen Aarhus

Kulturstyrelsen & Realdania (2010): *Kommune – kend din kulturarv!*

URL: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/kom_godt_igang_pdf/Kommune_-_kend_din_kulturarv.pdf

Sidst besøgt: 10.02.2022

Kulturstyrelsen & Realdania (2007): *Kulturarven - et aktiv* *Anbefalinger fra fire kulturarvskommuner*

URL: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/publikationer/emneopdelt/kommuner/Kulturarvskommuner/Kulturarven_et_aktiv.pdf

Sidst besøgt: 10.02.2022

Kvorning, J. (2015): *Byudviklingsstrategier og byledelse I Urban Lab: Fra plan til helt anden virkelighed*. Randers: Urban Lab.

L

Lefebvre, H. (1991): *The Production of Space*. Blackwell Publishing.

Lejre Kommune (2021): *Forslag til Kommuneplan 2021*

URL: https://dokument.plandata.dk/11_10848655_1630329473419.pdf

Sidst besøgt: 23.03.2022.

Lejre Kommune (2020): Plan og bæredygtighedsstrategi 2020.

URL: https://www.lejre.dk/media/rwbctas0/plan_og_baeredygtighedsstrategi_2020_opslag.pdf

Sidst besøgt: 23.03.2022

Lejre Kommune (2017): *Vedtaget kommuneplan, 2017*

URL: https://dokument.plandata.dk/11_3802745_1521656139517.pdf

Sidst besøgt: 23.03.2022

Lejre Kommune (2016): *Plan og bæredygtighedstrategi 2016*.

URL: https://dokument.plandata.dk/70_3153733_1479729064820.pdf

Sidst besøgt: 23.03.2020

Lin, N. (2000): *Social capital: A theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lyngby-Taarbæk Kommune (2016): *Kulturstrategi 2013-2016*.

URL: <https://docplayer.dk/23915959-Kultur-strategi.html>.

Sidst besøgt d. 02.03.2022.

M

Mak, H. W. & Fancourt, D. (2021): *Associations between neighbourhood deprivation and engagement in arts, culture and heritage: evidence from two nationally-representative samples*. London: BMC public health (2021) 21:1685.

Manzo, L. C. & Perkins, D. (2006): *Finding common ground: Importance of place attachment to community participation and planning*. Journal of planning literature: Vol. 3, No. 4. Sage Publications.

Mansfield, L. (2012): *Hill farming identities and connections to place*. In: Making sense of place : multidisciplinary perspectives. Woodbridge: The Boydell Press.

Massey, D. (1994): *Space, Place and Gender*. Chicester: WILEY.

McCunn, L. J. & Gifford, R. (2014): *Interrelations between Sense of Place, Organizational Commitment, and Green Neighborhoods*. Cities 41 (Dec)

Momentum (2015): *Indkøbsmuligheder topper danskernes krav til bosætning*.

URL: <https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2015/indkoebsmuligheder-topper-danskernes-krav-til-bosaetning/>.

Sidst besøgt 14.02.2022

Momentum, KL (2014): *Danskerne er hjemmefødnings*.

URL: <https://www.kl.dk/nyheder/momentum/2014/danskerne-er-hjemmefoedninger/>.

Sidst besøgt 14.02.2022

Mulalic, I. et al. (2016): *Bosætningsmønstre i Storkøbenhavn*.

URL: <http://kraksfondbyforskning.dk/wp-content/uploads/2016/10/Rapport-pages-low-res.pdf>.

Sidst besøgt d. 02.03.2022.

N

Narayan-Parker, D. (1999): *Bonds and bridges: Social capital and poverty*. Policy Research Working Paper, Report #WPS 2167, Poverty Reduction and Economic Management Network, Poverty Division, World Bank, Washington, DC.

Niedomysl, T. & Hansen, H. K. (2010): *What matters more for the decision to move: jobs versus amenities*. Environment and Planning A 42(7) 1636 -1649.

Nilsson, D. & Hulusjö, N. (2009): *Kulturarv och natur som resurs för hållbar utveckling och tillväxt*. Köpenhamn: Norden. TemaNord 2009:513.

Nilsson, D. et al. (2011): *Aktivera natur och kulturarv - för hållbar utveckling och tillväxt*. Köpenhamn: Norden. TemaNord 2011:526.

Norberg-Schulz, C. (1980): *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. University of Minnesota.

O

O'Brien, D.F. (1985): *Artstreet: taking place and making news*. Places, Vol. 2 No. 3, p. 59-66.

Olsen, Henning (2003): *Roads to qualitative quality? On securing quality of qualitative interview research*. Nordisk Pedagogik (23).

P

Perkins, D. & Long, A. (2002): *Neighborhood sense of community and social capital: A multi-level analysis*. In Psycho- logical sense of community: Research, applications, and implications, edited by A. Fisher, C. Sonn, and B. Bishop, 291–316. New York: Plenum.

Putnam, R. (2000): *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.

Q

Quintana, D. C. et al. (2022): *Architectural and cultural heritage as a driver of social change in rural areas: 10 years (2009–2019) of management and recovery in Huete, a town of Cuenca, Spain*. Land Use Policy 115 (2022) 106017.

R

Realdania (2020): Kulturarvsundersøgelse - komparativ analyse 2017 og 2020.

URL: <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/kulturarvsundersogelse2020>.

Sidst besøgt d. 02.03.2022

Realdania (2004): *Kulturarv - en værdifuld ressource for kommunernes udvikling*.

URL: <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/kulturarv-en-værdifuld-ressource>.

Sidst besøgt 07.02.2022

Relph, E. (1976): *Geographical experiences and being-in-the-world: The phenomenological origins of geography*. In Dwelling, place and environment, edited by David Seamon and Robert Mugerauer. New York: Columbia University Press.

Retsinformation (2020): *Bekendtgørelse af lov om planlægning*.

URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/1157>

Sidst besøgt: 21.02.2022

Riis, O. (2005): *Samfundsvidenskab i praksis*. København: Hans Reitzel.

Robson, C. (2011): *Real world research: A resource for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford, UK: Wiley. 3 th. Edition.

Rodéhn, C. & Mårdh, H. (2011): *Komplekt kulturarv*. Visby: Riksantikvarieämbetet

S

Scannell, L & Gifford, R. (2010): *Defining place attachment: A tripartite organizing framework*. Journal of Environmental Psychology, 30(1).

Scott, J. & Coulter, R. (2014): *What Motivates Residential Mobility?*. Population, Space and Place (21).

Seamon, D. (1982): *The phenomenological contribution to environmental psychology*. Journal of Environmental Psychology (2).

Shibley, R.G. (1998): *The complete new urbanism and the partial practices of placemaking*. Utopian Studies (9).

Slots- & Kulturstyrelsen (2019): *Hvad er kulturarv*.

URL: <https://slks.dk/omraader/kulturarv/bevaringsvaerdige-bygninger-og-miljoeer/lokalplaner-og-kulturarv-en-guide/2-hvad-er-kulturarv>)

Sidst besøgt: 07.02.2022

Slots- & Kulturstyrelsen & Realdania (2018): *Kulturarvskommuner 2015-18 - Veje til udvikling*

URL: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Fotos/Kommuner_Plan_Arkitektur/Kulturarvskommuner/Kulturarvskommuner_2015-18._Inspirationskatalog.pdf

Sidst besøgt: 10.02.2022

Slots- og kulturministeriet (2019): *Stevns Klint*.

URL: <https://slks.dk/omraader/kulturarv/verdensarv/stevns-klint>.

Sidst besøgt 24.02.2022

Statistikbanken (2022a): *Areal 1. januar efter område (ARE207)*.

Sidst besøgt 23.03.2022

Statistikbanken (2022b): *Folketal den 1. i kvartalet efter område, køn, alder og civilstand (FOLK1A)*.

Sidst besøgt 23.03.2022

Statistikbanken (2022c): *Folketal 1. januar efter sogn og tid (SOGN1)*.

Sidst besøgt 19.05.2022

Statistikbanken (2021): *Befolkningens udvikling efter bevægelsesart, område og tid (BEV107)*.

Sidst besøgt 07.02.2022

Stenak, M. & Møller, P. G. (2021): *Danmarks kulturmiljøer i 25 år – status og ny viden*

URL: https://www.dkmuseer.dk/sites/default/files/dokumenter/Netvaerk/NyereTidsFYSISKE/2021/Danmarks%20kulturmiljøer%20i%2025%20år_v20.pdf

Sidst besøgt: 09.02.2022

Stokols, D. & Shumaker, S. A. (1981): *People in places: A transactional view of settings*. In J. Harvey (Ed.), Cognition, Social Behavior and the Environment. NJ: Erlbaum.

Strydom, Puren, K., & Drewes, E. (2018): *Exploring theoretical trends in placemaking: towards new perspectives in spatial planning*. Journal of Place Management and Development, 11(2).

T

Thagaard, T. (2017): *Systematik og indlevelse - en indføring i kvalitativ metode*. København: Akademisk forlag

Thomas, E.; Pate, S. & Ranson, A. (2015): *The crosstown initiative: art, community, and placemaking* in Memphis. American Journal of Community Psychology (55).

Toolis, E.E. (2017): *Theorizing critical placemaking as a tool for reclaiming public space*. American Journal of Community Psychology, (59).

Tuan, Y. (1974): *Topophilia*. In: Space and place - The perspectives of experience. Minneapolis: University of Minnesota Press.

W

Whyte, S. R. (1999): *Pragmatisme: Akademisk og anvendt*. I; Tidsskriftet Antropologi. No. 40, p. 129-138

Whyte, W.H. (1968): *The Last Landscape, Doubleday and Company*. New York.

Wingens, M., Aybek, C. & de Valk, H. & Windzio, M. (2011): *A Life-Course Perspective on Migration and Integration*. Springer Netherlands. s.1-26.

Woldoff, R. A. (2002): *The effect of local stressors on neighborhood attachment*. Social Forces, 81, 87–116.

Y

Yin, David (2018): *Case Study Research and Applications - Design and Methods*. Sage Publications Inc, 6th Revisited Edition.

Billeder

Danske herregårde (2022): **Østrupgård, Sydfyn.**

URL: <https://www.danskeherregaarde.dk/nutid/oestrupgaard-fyn-faaborg>.

Sidst besøgt d. 31.05.2022

Hornsherred lokalavis (2021): **Genindvielse af Sæby gamle skole.**

URL: <https://www.hornsherredlokalavis.dk/genindvielse-af-saeby-gamle-skole/>.

Sidst besøgt. 31.05.2022.

MapsUs.net (2022): **Mindebuste for N.A.Holten.**

URL: <https://mapsus.net/DK/mindebuste-for-naholten-43418>.

Sidst besøgt d. 31.05.2022

Renover (2022): **Fabers Fabrikker.**

URL: <https://www.hornsherredlokalavis.dk/genindvielse-af-saeby-gamle-skole/>.

Sidst besøgt d. 31.05.2022

Wikipedia (2022): **Ryslinge Høj- og Efterskole.**

URL: https://da.wikipedia.org/wiki/Ryslinge_Høj-_og_Efterskole#/media/Fil:Ryslinge_Højskole.jpg.

Sidst besøgt 31.05.2022.

Liste over bilag

Bilag 1: Søgeord og Databaser

Bilag 2: Prospektiv Litteratursøgning

Bilag 3: Dokumentoversigt

Bilag 4: Dokumentanalyse

Bilag 5: Kodningsguide til Dokumentanalyse

Bilag 6: Rekrutteringsopslag

Bilag 7: Oversigt over Facebookgrupper

Bilag 8: Interviewguide

Bilag 9: Samtykkeerklæring

Bilag 10: Rutekort fra Interviews

Bilag 11: Transskriptioner af Interviews

Bilag 12: Kodningsguide til Interviews